

Ужгородський національний університет

Кафедра наук про здоров'я

Терміни в системі громадського здоров'я

Термінологічний словник

Друга частина

м. Ужгород, 2020

Терміни в системі громадського здоров'я. Термінологічний словник. Друга частина. Колектив авторів. Ужгород, 2020 - 198 с.

Підготовлено відповідно до освітнього стандарту підготовки магістрів за спеціальністю «Громадське здоров'я», Переліку основних компетенцій фахівців громадського здоров'я Асоціації учбових закладів громадського здоров'я в Європейському регіоні (ASPHER) та основних оперативних функцій громадського здоров'я.

Авторський колектив: Слабкий Г.О., Миронюк І.С., Брич В.В., Білак-Лук'янчук В.Й., Маркович В.П., Скрип В.В., Кручаниця В.В., Іваць-Чабіна А.Ф., Фейса І.І., Миронюк В.І., Гуцол І.Я., Дуб М.М., Покотій Н.Й., Левенець Н.Г., Кабацій Н.О., Левко Л.В.

Рецензенти:

Любінець О.В. – доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри громадського здоров'я Львівського національного медичного університету ім. Д.Галицького МОЗ України

Голованова І.А. - доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я з біостатистикою Української медичної стоматологічної академії МОЗ України

Затверджено на засіданні редакційно-видавничої ради ДВНЗ «Ужгородський національний університет» від 16.12.2019 року, протокол №9

Затверджено на засіданні Вченої ради ДВНЗ «Ужгородський національний університет» від 19.12.2019 року, протоколу №12

Розраховано на магістрів та працівників сфери громадського здоров'я.

© Слабкий Г.О., Миронюк І.С., Брич В.В.,
Білак-Лук'янчук В.Й., Маркович В.П.,
Скрип В.В., Кручаниця В.В., Іваць-Чабіна
А.Ф., Фейса І.І., Миронюк В.І., Гуцол І.Я., Дуб
М.М., Покотій Н.Й., Левенець Н.Г., Кабацій
Н.О., Левко Л.В.

© УжНУ, 2020

Зміст

Вступ.....	4
Глосарій термінів з реформування системи охорони здоров'я.....	5
Терміни в соціальній роботі.....	21
Терміни з організації навчального процесу.....	97
Терміни з охорони праці.....	123
Терміни із цивільної оборони	137
Терміни з невідкладної медичної допомоги.....	183
Терміни з управління якістю медичної допомоги	189
Використана література.....	196

ВСТУП

«Уточнюйте значення слів і ви звільните людство від половини його помилок»

РенеДекарт

Вашій увазі представляється друга частина термінологічного словника «Терміни в системі громадського здоров'я». Укладачами даного словника стали викладачі кафедри наук про здоров'я Ужгородського національного університету.

Дана частина термінологічного словника включає найбільш поширені терміни. Які використовуються в системі реформування охорони здоров'я України. Частина із них є новими для організаторів охорони здоров'я. Вони визначені на законодавчому рівні.

Крім того в термінологічному словнику представлені терміни, які використовуються в соціальній роботі, при організації навчального процесу, з охорони праці та цивільної оборони, з невідкладної медичної допомоги та з управління якістю медичної допомоги.

Споваємося, що дане видання буде корисним для студентів-магістрів за спеціальністю «Громадське здоров'я», працівників системи та організаторів охорони здоров'я.

ГЛОСАРІЙ ТЕРМІНІВ З РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Автономізація медичних закладів.	Процес перетворення державних та комунальних закладів охорони здоров'я з бюджетних установ на комунальні некомерційні підприємства, що надає менеджменту можливість вільного розпорядження фондами підприємства відповідно до плану розвитку, самостійного формування структури і штатного розпису тощо, а громаді – контроль за діяльністю закладу через наглядову раду
Акумуляція коштів	Процес поступового накопичення грошових ресурсів особою, фірмою, країною
Амбулаторія, монопрактика	Регулярне місце надання ПМД одним лікарем, розташоване в межах периферійної території доступності другого порядку, визначеної відповідно до Порядку формування спроможних мереж надання первинної медичної допомоги
Амбулаторія, групова практика	Регулярне місце надання ПМД не менше ніж двома лікарями, розташоване в межах центральної території доступності або периферійної території доступності першого порядку, визначеної відповідно до Порядку формування спроможних мереж надання первинної медичної допомоги
Вільний вибір сімейного лікаря	Процес вибору пацієнтом сімейного лікаря для себе та/або дітей, який не обмежений місцем проживання пацієнта.
Гарантований пакет	Інструмент прозорості та передбачуваної раціоналізації. Це набір правил щодо того, які послуги гарантовані пацієнтам, якими є правила їх отримання, чи всі пацієнти мають право на їх отримання
Глобальна ставка	Ставка, що передбачає сплату надавачам медичних послуг фіксованої суми за визначену кількість послуг чи визначений період

Гроші ходять за пацієнтом	Принцип фінансування первинної медичної допомоги, згідно з яким кошти за зваженим подушним тарифом нараховуються надавачу послуг пропорційно до кількості пацієнтів, які його обрали і внесені до його лікарського списку
Групова практика ПМД	Команда з надання ПМД, до складу якої входять два чи більше лікарів з надання ПМД, або сукупність двох чи більше практик ПМД у межах одного надавача ПМД або кількох надавачів ПМД, які взаємодіють на підставі договору про спільну діяльність, укладеного між надавачами ПМД, іншого договору чи в інший спосіб, не заборонений законодавством
Декларація про вибір лікаря, який надає первинну медичну допомогу (декларація)	Це заява пацієнта (його законного представника), яка підтверджує волевиявлення пацієнта на вибір лікаря, який надаватиме йому ПМД
Договір на надання медичних послуг	Угода між Національною службою здоров'я України і надавачем послуг первинної медичної допомоги, яка є підставою для фінансування послуг за принципом «гроші ходять за пацієнтом»
Домашній візит	Відвідання медичними працівниками пацієнта вдома (в соціальному закладі). Такий візит повинен бути обґрунтованим, доцільним та безпечним. Рішення щодо визначення обґрунтованості, доцільності і безпечності приймає лікар, який знає пацієнта і спирається на медичні інструкції
Домедична допомога	Невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону

	зобов'язані здійснювати такі дії та заходи
Доступність ПМД	Відповідність характеристик мережі надання ПМД потребам пацієнтів щодо отримання належного рівня медичного обслуговування, виражена через фактичну наявність; фізичну, в тому числі транспортну, доступність; фінансову доступність; зручність графіка роботи; комунікаційну прийнятність
Електронна медична карта (ЕМК)	Електронний запис, доступний у режимі реального часу та орієнтований на потреби пацієнта, що забезпечує негайний і захищений доступ до інформації про пацієнта для зареєстрованих користувачів. ЕМК має першочергове значення в забезпеченні загального охоплення населення послугами охорони здоров'я, сприяючи процесам встановлення діагнозу та лікування пацієнта через надання оперативних, комплексних і актуальних даних про пацієнта безпосередньо на місці надання йому медичної допомоги
Електронна система охорони здоров'я eHealth	Інформаційно-телекомунікаційна система, що забезпечує автоматизацію ведення обліку медичних послуг та управління медичною інформацією шляхом створення, розміщення, оприлюднення та обміну інформацією, даними і документами в електронному вигляді, до складу якої входять центральна база даних та електронні медичні інформаційні системи, між якими забезпечено автоматичний обмін інформацією, даними та документами через відкритий програмний інтерфейс (API)
Електронний особистий кабінет пацієнта (кабінет пацієнта)	Інтерфейс електронної системи охорони здоров'я, через який пацієнт (його законний представник) має можливість отримати доступ до інформації про результати наданих пацієнтові медичних послуг, медичні записи, іншу інформацію про пацієнта, яка міститься в електронній системі охорони здоров'я, подати або анулювати

	декларацію та переглянути її статус, завантажити та роздрукувати необхідні документи та здійснювати інші дії, передбачені законодавством про електронну систему охорони здоров'я
Заклад охорони здоров'я	Юридична особа будь-якої форми власності та організаційно-правової форми або її відокремлений підрозділ, що забезпечує медичне обслуговування населення на основі відповідної ліцензії та професійної діяльності медичних (фармацевтичних) працівників
Зважений подушний тариф (ЗПТ)	Подушний тариф з коефіцієнтами, що враховують різні потреби в лікуванні; ЗПТ щорічно розраховується Національною службою здоров'я України (НСЗУ) та затверджується Кабінетом Міністрів України
Зелений список	Персоніфікований перелік пацієнтів, котрі подали надавачу медичних послуг декларації про вибір лікаря, який надає ПМД, згідно з даними електронної системи охорони здоров'я
Капітаційна ставка	Єдиний тариф за первинне медичне обслуговування однієї людини, яка уклала з закладом охорони здоров'я відповідний договір (декларацію)
Клінічна настанова	Документ, який визначає вимоги до діагностичних, лікувальних, профілактичних та реабілітаційних методів надання медичної допомоги, їх зміст і послідовність
Клінічний протокол	Документ, який визначає обсяг допомоги та описує, чому, де, ким і коли повинні надаватись послуги пацієнтам
Ключові показники ефективності (КПЕ)	Фінансова та нефінансова система оцінки, яка допомагає організації визначити ступінь досягнення стратегічних цілей
Команда з надання ПМД	Група медичних працівників, що утворюється суб'єктом надання ПМД для забезпечення надання ПМД пацієнтам та яка складається не менше ніж з одного лікаря з надання ПМД та інших медичних працівників відповідно до довідника кваліфікаційних характеристик

	<p>професій працівників охорони здоров'я (лікарі інших спеціальностей, фельдшери, медичні сестри тощо). Під час утворення команди з надання ПМД рекомендовано включати до неї медичних працівників, які відповідають культурним, соціальним та психологічним очікуванням пацієнтів</p>
Критерії SMART	<p>Критерії постановки завдань, наприклад у проектному управлінні, менеджменті та персональному розвитку. Скорочення SMART утворено зі слів англ. Specific, measurable, attainable, relevant, time-bound — конкретний, вимірюваний, досяжний, доцільний, обмежений у часі. Вважається, що відповідність завдань наведеним критеріям значно збільшує ймовірність їх виконання та досягнення загальної мети</p>
Лікар з надання ПМД	<p>Лікар загальної практики – сімейний лікар, лікар-терапевт, лікар-педіатр, який перебуває у трудових відносинах із суб'єктом надання ПМД чи провадить господарську діяльність з медичної практики як фізична особа підприємець та особисто надає ПМД</p>
Лікарі первинної ланки	<p>Лікарі загальної практики – сімейної медицини, терапевти, педіатри та сімейні лікарі, які мають право надавати населенню України послуги первинної медичної допомоги</p>
Маршрут пацієнта	<p>Документ для медичних працівників, пацієнтів та інших суб'єктів, залучених до надання послуг, у якому визначено різні завдання (втручання та послуги) і надано настанови з послідовності їх надання згідно зі стандартами якості та іншу відповідну інформацію</p>
Медична допомога	<p>Діяльність професійно підготовлених медичних працівників, спрямована на профілактику, діагностику, лікування та реабілітацію у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами</p>

Медична інформаційна система (МІС)	Інформаційно-телекомунікаційна система, яка є частиною електронної системи охорони здоров'я eHealth і забезпечує реєстрацію користувачів, автоматичне розміщення, отримання і передавання інформації та документів щодо надання медичних послуг, користування сервісами з автоматичним обміном інформацією, доступ до якого здійснюється за допомогою мережі Інтернет
Медична субсидія	Безготівкова допомога, яка надається за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів для оплати необхідних пацієнту медичних послуг та лікарських засобів
Медичне обслуговування	Діяльність закладів охорони здоров'я та фізичних осіб - підприємців, які зареєстровані та одержали відповідну ліцензію в установленому законом порядку, у сфері охорони здоров'я, що не обов'язково обмежується медичною допомогою, але безпосередньо пов'язана з її наданням
Медичні записи	Інформація щодо медичного обслуговування пацієнта або його результатів, викладена в уніфікованій формі відповідно до вимог, встановлених законодавством
Мережа закладів охорони здоров'я	Сукупність закладів охорони здоров'я, що забезпечують потреби населення у медичному обслуговуванні на відповідній території
Місце надання ПМД	Місце здійснення господарської діяльності надавача ПМД відповідно до отриманої ним ліцензії на провадження господарської діяльності з медичної практики, яке може бути регулярним, у якому прийом пацієнтів відбувається в робочі дні, та нерегулярним, у якому прийом пацієнтів відбувається менше ніж п'ять робочих днів на тиждень
Моніторинг	Збір та аналіз даних за попередньо визначеними кількісними та якісними індикаторами для визначення стану системи, проекту, процесу, послуги, програми. Моніторинг дозволяє

	<p>акумулювати необхідну для оцінки інформацію та сприяє вчасному виробленню рішень</p>
<p>Надавач медичних послуг ПМД</p>	<p>Заклад охорони здоров'я або фізична особа – підприємець, які у встановленому порядку отримали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики та уклали договір про медичне обслуговування населення за програмою медичних гарантій з Національною службою здоров'я України про надання медичних послуг на рівні ПМД</p>
<p>Надавачі медичних послуг</p>	<p>Заклади охорони здоров'я усіх форм власності та фізичні особи - підприємці, які одержали ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики та уклали договір про медичне обслуговування населення з головними розпорядниками бюджетних коштів</p>
<p>Національна служба здоров'я України (НСЗУ)</p>	<p>Центральний орган виконавчої влади, основними завданнями якого є реалізація державної політики у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення; виконання функцій замовника медичних послуг та лікарських засобів за програмою державних гарантій медичного обслуговування населення (далі – програма медичних гарантій); забезпечення функціонування електронної системи охорони здоров'я; внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення на розгляд Міністра охорони здоров'я України. Діяльність НСЗУ спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра охорони здоров'я України</p>
<p>Невідкладний стан людини</p>	<p>Раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю людини або оточуючих її людей і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи</p>

	зовнішніх причин
Об'єднана територіальна громада (ОТГ)	Адміністративно-територіальна одиниця в Україні, утворена відповідно до Закону України «Про добровільне об'єднання територіальних громад». Об'єднана громада утворюється внаслідок добровільного об'єднання суміжних територіальних громад сіл, селищ, міст. Об'єднана територіальна громада, адміністративним центром якої визначено місто, є міською територіальною громадою, центром якої визначено селище міського типу, – селищною, центром якої визначено село, – сільською
Обсяг практики ПМД	Кількість осіб, які здійснили своє право на вільний вибір лікаря, в установленому порядку обравши лікаря з надання ПМД і належать до однієї практики ПМД
Оптимальний обсяг практики ПМД	Кількість осіб, яким лікар з надання ПМД може забезпечити надання якісної ПМД
Особа, уповноважена на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я,	Юридична особа, утворена центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, та уповноважена здійснювати закупівлі лікарських засобів, медичних виробів та допоміжних засобів до них і послуг за кошти державного бюджету для виконання програм та здійснення централізованих заходів з охорони здоров'я, а також за кошти грантів (субгрантів) для виконання програм Глобального фонду для боротьби із СНІДом, туберкульозом та малярією в Україні відповідно до закону. Особа, уповноважена на здійснення закупівель у сфері охорони здоров'я, має право безоплатно постачати (передавати) належні їй лікарські засоби, медичні вироби та допоміжні засоби до них і послуги структурним підрозділам з питань охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських державних

	адміністрацій або суб'єктам господарювання, які мають ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики
Охорона здоров'я	Система заходів, що здійснюються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, їх посадовими особами, закладами охорони здоров'я, фізичними особами - підприємцями, які зареєстровані в установленому законом порядку та одержали ліцензію на право провадження господарської діяльності з медичної практики, медичними та фармацевтичними працівниками, громадськими об'єднаннями і громадянами з метою збереження та відновлення фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини при максимальній біологічно можливій індивідуальній тривалості її життя
Оцінка	Процес визначення змін за результатами реалізації запланованої діяльності для з'ясування того, наскільки ефективними, результативними та стійкими є зміни, які відбулися за результатами реалізованої діяльності
Оцінка медичних технологій	Експертиза медичних технологій щодо клінічної ефективності, економічної доцільності, організаційних проблем та проблем безпеки для громадян у зв'язку з їх застосуванням
Пакет амбулаторної допомоги	Широкий перелік послуг, який включає більшість вторинної та третинної медичної допомоги на амбулаторному рівні
Пакет гемодіаліз в амбулаторних умовах	Окремий пакет медичних послуг – лікування пацієнтів методом екстракорпорального гемодіалізу в амбулаторних умовах
Пакет медичних послуг, або група медичних послуг	Перелік медичних послуг та лікарські засоби, необхідні для надання таких послуг, в межах певного виду медичної допомоги
Пакет послуг з діагностики та проведення	Пакет, який мають розглянути заклади, які в своєму складі мають гематологічні відділення

хіміотерапевтичного лікування	або хіміотерапевтичні відділення і надають відповідне лікування онкологічних захворювань
Пацієнт	Фізична особа, яка звернулася по медичну допомогу та/або якій надається така допомога
Пацієнт-орієнтованість	Надання послуг пацієнтові з тим ступенем індивідуалізації, яка відповідає його персональним потребам і ризикам, планування допомоги з залученням пацієнта до процесу прийняття рішень, раціональна організація діяльності надавачів, а також наявність механізмів управління та оптимізації з метою забезпечення найкращих результатів
Первинна медична допомога (ПМД)	Медична допомога, що надається в амбулаторних умовах або за місцем проживання (перебування) пацієнта лікарем загальної практики – сімейним лікарем та передбачає надання консультації, проведення діагностики та лікування найбільш поширених хвороб, травм, отруєнь, патологічних, фізіологічних (під час вагітності) станів, здійснення профілактичних заходів; направлення відповідно до медичних показань пацієнта, який не потребує екстреної медичної допомоги, для надання йому вторинної (спеціалізованої) або третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги; надання невідкладної медичної допомоги в разі гострого розладу фізичного чи психічного здоров'я пацієнта, який не потребує екстреної, вторинної (спеціалізованої) або третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги
Перспективний план	Документ, який містить інформацію про спроможну мережу надання ПМД, викладену відповідно до проекту Порядку формування спроможних мереж надання первинної медичної допомоги, та який є інструментом стратегічного планування розвитку мережі надання ПМД
Послуга з медичного обслуговування населення (медична послуга)	Послуга, що надається пацієнту закладом охорони здоров'я або фізичною особою - підприємцем, яка зареєстрована та одержала в

	установленому законом порядку ліцензію на провадження господарської діяльності з медичної практики, та оплачується її замовником. Замовником послуги з медичного обслуговування населення можуть бути держава, відповідні органи місцевого самоврядування, юридичні та фізичні особи, у тому числі пацієнт
Практика з надання ПМД	Лікар з надання ПМД та особи, які здійснили своє право на вільний вибір лікаря, в установленому порядку обравши цього лікаря з надання ПМД (особи, що належать до цієї практики)
Програма державних гарантій медичного обслуговування населення (програма медичних гарантій)	Програма, що визначає перелік та обсяг медичних послуг (включаючи медичні вироби) та лікарських засобів, повну оплату надання яких пацієнтам держава гарантує за рахунок коштів Державного бюджету України згідно з тарифом, для профілактики, діагностики, лікування та реабілітації у зв'язку з хворобами, травмами, отруєннями і патологічними станами, а також у зв'язку з вагітністю та пологами
Програма медичних гарантій	Програма, що визначає перелік та обсяг медичних послуг (включаючи медичні вироби) та лікарських засобів, повну оплату надання яких пацієнтам держава гарантує за рахунок коштів Державного бюджету України
Програма медичних гарантій	Перелік та обсяг медичних послуг та ліків, які гарантуються населенню та оплачуються з державного бюджету на основі єдиних національних тарифів
Програмне фінансування	Метод формування бюджету, орієнтований на досягнення результатів згідно з поставленими цілями та завданнями в рамках виконання бюджетних програм
Процеси надання медичних послуг	Послідовність процедур надання послуги первинної медичної допомоги; оптимізація цих процесів зумовлює підвищення ефективності використання ресурсів надавачем медичних послуг

Пулінг коштів	Консолідація всіх коштів, спрямованих на забезпечення надання медичних послуг населенню
Пункт здоров'я	Нерегулярне місце надання ПМД одним лікарем, розташоване на периферійній території доступності першого або другого порядку як додаткова інфраструктура
Реєстр лікарів (РЛ)	Перелік лікарів, зареєстрованих у Державній електронній системі управління медичною інформацією, які можуть створювати лікарські списки та надавати послуги первинної медичної допомоги населенню України; РЛ адмініструє Національна служба здоров'я України
Реєстр пацієнтів (РП)	Перелік громадян України, зареєстрованих у Державній електронній системі управління медичною інформацією; РП адмініструє Національна служба здоров'я України
Реєстр суб'єктів медичного обслуговування (РСМО)	Перелік підприємств, закладів та лікарів-ФОП, зареєстрованих у Державній електронній системі управління медичною інформацією, з якими Національна служба здоров'я України може укладати договір на надання медичних послуг населенню України; РСМО адмініструє Національна служба здоров'я України
Реімбурсація	Механізм повного або часткового відшкодування за рахунок коштів державного бюджету суб'єктам господарювання, які провадять діяльність із роздрібною торгівлі лікарськими засобами, вартості лікарських засобів, що були відпущені пацієнтові на підставі рецепта
Реімбурсація	Механізм повного або часткового відшкодування суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність з роздрібною торгівлі лікарськими засобами, вартості лікарських засобів, що були відпущені пацієнту на підставі рецепта, за рахунок коштів Державного бюджету України
Рідкісне (орфанне) захворювання	Захворювання, яке загрожує життю людини або яке хронічно прогресує, призводить до скорочення тривалості життя громадянина або до

	його інвалідності, поширеність якого серед населення не частіше ніж 1:2000
Список пацієнтів практики	Перелік пацієнтів сімейного лікаря, які вільно обрали цього сімейного лікаря та уклали з ним декларацію про надання медичних послуг; на основі кількості підписаних декларацій лікарю (або надавачу послуг ПМД, за яким він закріплений) нараховуються гроші з державного бюджету за принципом «гроші ходять за пацієнтом». Кількість підписаних декларацій може обмежуватись нижнім та/або верхнім порогом – мінімальною/максимальною кількістю пацієнтів, які можуть одночасно входити до списку
Спроможна мережа надання ПМД	Сукупність закладів охорони здоров'я та фізичних осіб – підприємців, які одержали відповідну ліцензію в установленому законом порядку, що на певний момент часу перебуває в динамічному стані спроможності, забезпечуючи надання всебічної, комплексної, безперервної та орієнтованої на пацієнта ПМД відповідно до потреб населення, зумовлених його епідеміологічними та соціально-демографічними характеристиками та особливостями розселення на відповідній території планування
Стратегічні закупівлі	Підхід, що використовується багатьма країнами при плануванні закупівель послуг, що включені до гарантованого пакету. Цей підхід прийшов на зміну фінансуванню за історичним принципом та/або кошторисному фінансуванню
Суб'єкт надання ПМД	Заклад охорони здоров'я або фізична особа – підприємець, яка одержала відповідну ліцензію в установленому законом порядку
Супровід пацієнтів з хронічними захворюваннями	Динамічне спостереження за пацієнтом із діагностованим хронічним захворюванням, що включає комплекс діагностичних та лікувальних втручань, передбачених галузевими стандартами
Табель матеріально-	Мінімальний перелік обладнання, устаткування

технічного оснащення ПМД	та медичних засобів, необхідних для надання первинної медичної допомоги
Тариф	Ставка, що визначає розмір повної оплати за передбачені програмою медичних гарантій медичні послуги та лікарські засоби
Тариф другого типу	Ставка за пролікований випадок або оплата за діагностично-спорідненими групами, оплата за ДСГ, оплата за DRG – всі ці терміни є синонімами
Тариф п'ятого типу	Ставка за результатами виконання договорів про медичне обслуговування
Тариф третього типу	Ставка на медичну послугу, де одиницею оплати виступає власне окрема послуга
Тариф четвертого типу	Глобальна ставка або, як її ще називають, глобальний бюджет
Тариф першого типу	Капітаційна ставка
Тариф ПМД	Ставка, що визначає розмір повної оплати медичних послуг та лікарських засобів, передбачених програмою медичних гарантій
Тарифна ставка за медичну послугу	Ставка, що визначає розмір повної оплати окремої медичної послуги, отриманої пацієнтом
Тарифна ставка за пролікований випадок	Ставка, що визначає розмір повної оплати всіх медичних послуг, наданих для повноговилікування окремо взятого захворювання пацієнта. Тарифна ставка за результатами виконання договорів про медичне обслуговування населення надавачем медичних послуг Ставка, що визначає розмір повної оплати надавачу медичних послуг за результатами виконання умов договору про медичне обслуговування населення
Телемедицина	Комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються під час надання медичної допомоги з використанням засобів дистанційного зв'язку для обміну інформацією в електронній формі
Територія доступності (ТД)	Сукупність територій населених пунктів у межах однієї території планування, відстань та

	<p>шляхи сполучення між якими дозволяють забезпечити доступність ПМД найменшою можливою кількістю місць надання ПМД з урахуванням граничної потужності спроможної мережі надання ПМД та загальної кількості мешканців цих населених пунктів, відповідно до якої розрізняють центральну ТД та периферійні ТД першого та другого порядків, визначені відповідно до Порядку формування спроможних мереж надання первинної медичної допомоги</p>
Територія планування	<p>Територія, для якої розробляється перспективний план та яка перебуває в адміністративних межах районів Автономної Республіки Крим, районів областей. Уповноважена особа надавача медичних послуг Працівник надавача медичних послуг, якого такий надавач уповноважив приймати декларації від пацієнтів, збирати і вносити дані пацієнтів до електронної системи охорони здоров'я, на якого покладено обов'язки щодо забезпечення захисту персональних даних і поширюється дія законодавства про лікарську таємницю</p>
Уповноважений орган	<p>Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення – Міністерство охорони здоров'я України</p>
Уповноважений орган -	<p>Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення</p>
Центр первинної медичної допомоги (ЦПМД)	<p>Суб'єкт медичного обслуговування, заклад охорони здоров'я, що створюється з метою забезпечення потреб населення у первинній медичній допомозі. Є регулярним місцем надання ПМД не менше ніж сімома лікарями та розташований у межах центральної території доступності, визначеної відповідно до Порядку формування спроможних мереж надання первинної медичної допомоги</p>

Центральний компонент eHealth	Державна складова системи eHealth; єдиний реєстр медичних закладів, лікарів, пацієнтів та декларацій, з яким працюють медичні інформаційні системи для комунікації даних. Він є інструментом для реалізації реформи фінансування медичних закладів – капітації та реімбурсації
Червоний список	Неперсоніфікована умовна кількість населення, що проживає на території адміністративно-територіальної одиниці обслуговування надавача медичних послуг державної або комунальної форми, розрахована відповідно до пункту 10 проекту Порядку реалізації державних гарантій медичного обслуговування населення за програмою медичних гарантій для первинної медичної допомоги на 2018 рік
Швидкий тест	Медичний діагностичний тест, який проводиться за межами клінічної лабораторії в безпосередній близькості до місця, де пацієнт отримує допомогу. Приклади: тест на вагітність, глюкометрія, тест на ВІЛ

ТЕРМІНИ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ

Агнозія	Розлад процесів впізнавання подразників зовнішнього середовища (оптичних, акустичних, тактильних, нюхових, смакових) або частин власного тіла, що виникає, як правило, внаслідок руйнування певних кіркових зон головного мозку при збереженні органів відчуття (вухо, око тощо)
Агорафобія	Страх простору, один з видів психоневрозу
Агресивність	Емоційний стан і риса характеру людини. Характеризується імпульсивною активністю поведінки, афективними переживаннями - гніву, злості, прагненням заподіяти іншому травму (фізично чи морально)
Адаптація	Зміна параметрів чутливості аналізаторів, пристосування їх до подразників (наприклад, око адаптується при сприйманні віддаленого об'єкта завдяки механізмам акомодатції та конвергенції). Соціально-психологічна адаптація особистості в групі чи колективі забезпечується завдяки функціонуванню певної системи механізмів (рефлексії, емпатії, прийому соціального зворотного зв'язку тощо)
Адаптація соціальна	Процес і результат активного пристосування індивіда, групи до умов соціального середовища, до суспільних умов життя, що змінюються або що вже змінилися. У соціальній адаптації виділяють дві форми: а) активну, коли суб'єкт прагне впливати на середовище з метою його зміни (наприклад, зміни цінностей, форм взаємодії і діяльності, які він повинен освоїти); б) пасивну, коли суб'єкт не прагне до такого впливу і зміни. Показниками успішної соціальної адаптації виступає високий соціальний статус індивіда (прошарку, групи) в даному середовищі, його психологічне задоволення цим середовищем загалом і його найбільш важливими елементами (зокрема, задоволення роботою, її умовами і

	змістом, винагородою, організацією). Показниками низької соціальної адаптації є, за умови переміщення суб'єкта в інше соціальне середовище (плинність кадрів, міграція, розлучення), аномія і відхилення у поведінці. Успішність соціальної адаптації залежить від характеристики середовища та суб'єкта
Адекватність соціальна	Вміння бути адекватним у суспільстві: розуміння очікувань оточуючих, готовність відгукнутися на них, знання і розуміння соціальних шаблонів
Акселерація	Прискорений індивідуальний розвиток людини (найбільш відчувається в дитячі і юнацькі роки)
Активация	Нейрофізіологічний і психічний процеси підсилення активності організму
Активність соціальна	Свідома, цілеспрямована діяльність людини, орієнтована як на перетворення об'єктивних соціальних умов, так і на формування соціальних якостей власної особистості (активної життєвої позиції)
Актуалізація	Перехід певного інстинкту, схильності, здатності і можливого (потенційного) у справжній (актуальний) стан
Аларміст	Особа, схильна до паніки, яка розповсюджує неперевірені, необґрунтовані чутки, які викликають тривожні настрої
Аліменти	Кошти, які у встановлених законом випадках одні члени сім'ї зобов'язані виплачувати на утримання інших членів сім'ї. Сімейне законодавство встановлює коло осіб, що мають право на А., зобов'язаних до їх сплати, розмір і терміни виплати А. При відмові від добровільної виплати А. можуть бути стягнуті через суд
Альтернатива	Означає необхідність вибору між двома або кількома можливостями, що виключають одна одну
Альтруїзм	Безкорисливе піклування про благо інших та готовність жертвувати для інших своїми інтересами. Термін введений О.Контом як протилежний за значенням егоїзму. Альтруїзм

	виступає одним з принципів в соціальній роботі. Здатність до альтруїзму необхідна якість працівників соціально-культурної сфери
Амнезія	Послаблення або втрата пам'яті
Аномія	Різні види порушень в ціннісно-нормативній системі суспільства; стан суспільства, в якому помітна його частина, знаючи про існування зобов'язуючих їх норм, відноситься до них негативно або байдуже. Поняття "аномія" введено французьким соціологом Е.Дюркгеймом, потім розроблено американським соціологом Р.Мертоном. Останній розглядав аномію як основу поведінки, що відхиляється, яка викликана неможливістю досягнути індивідуальних цілей "законними шляхами". В даний час використовується при вивченні кризових явищ, перехідних суспільних станів, в соціології права і моралі, в області соціальної роботи при дослідженні розв'язання проблем девіантної поведінки
Антисуспільні явища	Явища соціального життя, які знаходяться у протиріччі із загальноприйнятими нормами моралі і гуманізму
Апартеїд	Найбільш крайня форма расової дискримінації. Означає позбавлення або істотне обмеження політичних, соціально-економічних і цивільних прав якої-небудь групи населення, аж до її територіальної ізоляції (див. Резервація). До апартеїду відносяться деякі акти геноциду. Сучасне міжнародне право вважає апартеїд злочином проти людства. У 1973 році ООН прийняла Міжнародну конвенцію про припинення апартеїду і покарання за нього
Аскетизм	Крайня форма стриманості від чуттєвих задовольень, свідоме придушення природних бажань і потреб, повна зневага до матеріальних благ і радощів земного життя. Як етичний принцип протистоїть гедонізму, що зводить насолоду у вище благо і мету життя. Розрізняють

	<p>дві основні різновиди аскетизму: релігійний і етичний, які приймають специфічні форми мотивації в різні історичні епохи. Релігійний аскетизм виявляється частіше за все в формі самоти, в різного роду самотуртах, постах, в безшлюбності тощо. Етичний, так званий мирський аскетизм набував, зокрема, форми протесту проти майнової нерівності, розкоші неробства пануючих класів. Наукове розв'язання питання полягає в подоланні крайнощів як аскетизму, так і гедонізму, в реалізації всього багатства суті людини, досягнення радості буття і повноти відчуття життя</p>
Астенія	<p>Зниження сил певної психічної функції органу або тканини, загальна ослабленість. У психології говорять про астенічні почуття, астенічний тип індивіда тощо</p>
Аутогенне тренування	<p>Система прийомів свідомої психічної саморегуляції людини</p>
Афект	<p>Короткочасна і сильно виражена емоційна реакція, яка супроводжується порушеннями як в довільно-руховій сфері (гальмування або перезбудження, порушення координації рухів), так і в сфері вегетативних реакцій (зміна пульсу і дихання, спазм кровоносних судин та ін.). Афект може порушувати нормальне протікання вищих нервових процесів, спричиняючи звуження, а іноді затьмарення свідомості. У зв'язку з цим розрізняють стани нормального афекту і патологічного. Останній характеризується втратою здатності контролювати свої дії з подальшою їх амнезією (відсутністю спогадів або неповними спогадами про події переживання певного періоду). У патологічному афекті гніву та люті людина може здійснити злочин аж до вбивства, в стані афекту туги та відчаю - самогубство. Патологічний афект виникає, як правило, у психічно нездорових осіб. У кримінальному праві злочин, скоєний в стані афекту, сильного</p>

	душевного хвилювання, викликаного неправомірними діями потерпілого, розглядається як скоєний при пом'якшувальних обставинах. У практиці соціальної роботи явище афекту повинно враховуватися при спілкуванні з клієнтами, особливо психічно нездоровими
Бажання	Один із структурних компонентів розвитку вольового процесу: переживання людиною своїх актуальних потреб. Б. характеризується усвідомленим уявленням про прагнення щось здійснити
Байдужість	Психічний стан людини: характеризується притупленням або цілковитою втратою інтересу до інших людей, до навколишнього світу
Батофобія	Хворобливий страх глибини
Бездомний	Людина, що не має житла, притулку, яка веде неосідлий спосіб життя. До числа бездомних в широкому значенні можна віднести кочовиків. Значну частину бездомних представляють так звані бомжі, тобто особи без певного місця проживання. Ряди бездомних поповнюють колишні в'язні, тікаючі від батьків діти, інваліди, наркомани і алкоголіки, біженці, військовослужбовці, що повертаються з інших країн. Більшість бездомних чоловіки-одинаки, серед бездомних жінки складають біля 10%
Бездомність	Трактується вельми широко: і як відсутність притулку, і мешкання в притулках без права на володіння ними і під загрозою негайного виселення; мешкання на горищах і в підвалах; і як мешкання в гуртожитках, нічліжках; і як мешкання в будинках, що підлягають зносу; як мешкання на площі друга. Явище Б. властиве людству протягом всього його існування. Але особливо широко воно розповсюджується в періоди соціальних зворушень і стихійного лиха: воєн, голоду, повеней, землетрусів, кризових процесів. Причини Б. Крім загальних причин, що посилюють проблему Б., найбільш характерні для

	багатьох країн в цей час такі: недостатня кількість житла; нестача дешевого житла; безробіття і малодохідність багатьох сімей і окремих громадян, що зумовлюють нестачу коштів для оплати житла; соціальне здоров'я суспільства (наявність психічнохворих, осіб з поведінкою, що відхиляється, наркоманів, алкоголіків; нездорові відносини в сім'ї; неблагополучне положення осіб, що вийшли з місць ув'язнення); слабкі можливості реалізації соціальних програм, націлених на надання допомоги малозабезпеченим сім'ям, групам ризику тощо
Безнадійності відчуття	Психічний стан людини: характеризується цілковитою втратою сподівань, зневірою у майбутнє. Безнадійності відчуття може бути реальним і мнимим, вигаданим
Безпорадність	Морально-психологічна риса окремих людей, що характеризується їх нездатністю або невмінням керувати своєю свідомістю і поведінкою, а отже, досягти успіхів у діяльності
Безробітний	Працездатний громадянин, що не має роботи і заробітку, зареєстрований в службі зайнятості з метою пошуку відповідної роботи і готовий приступити до неї. При цьому не беруться до уваги плата за виконання громадських робіт у напрямі служби зайнятості, виплата вихідною допомоги і середнього заробітку працівникам, вивільненим в зв'язку з ліквідацією, реорганізацією або скороченням чисельності штату підприємств, установ і організацій. Не можуть бути визнані безробітними наступні категорії громадян: а) що не досягли 16-літнього віку; б) особи, яким призначена (у відповідності із законодавством) пенсія, виключаючи інвалідів III групи; в) особи, що відмовилися протягом 10 днів з дня звертання в службу зайнятості від двох варіантів відповідної роботи (тобто роботи, відповідної професійній придатності працівника з

	<p>врахуванням рівня його професійної підготовки, досвіду колишньої роботи, стану здоров'я, транспортної доступності робочого місця); г) особи, що вперше шукають роботу, а також не маючі професії (спеціальності) у разі двох відмов від отримання професійної підготовки, від запропонованої оплачуваної роботи (навіть тимчасової). Для тих, що втратили роботу в зв'язку із структурними змінами в економіці, закриттям або перепрофілюванням виробництва законом передбачається збереження стажу і середнього заробітку в період працевлаштування, але не більш 3 місяців</p>
<p>Безробіття</p>	<p>Відсутність роботи для працездатних. Безробіття тісно пов'язане з поняттям "зайнятість", яке значно ширше за поняття "робота". Виділяють три основні форми безробіття: поточне, приховане, застійне. До поточного безробіття відносять незайнятість в зв'язку з переходом працівників з одного підприємства на інше (фрикційна незайнятість). Приховане (латентне) безробіття це надмірна зайнятість, зумовлена різними причинами: прагненням зберегти кадри, зменшити число безробітних, надати відповідну матеріальну підтримку людям тощо. Застійна форма безробіття характерна, як правило, для люмпенізованих прошарків (бомжів, дармоїдів тощо), тобто людей, які надто нерегулярно працюють. Допустимою вважається безробіття в межах 2 - 5% працездатного населення. Але і в цьому випадку суспільство несе певні втрати: зростає об'єм допомоги по безробіттю, масштаб громадських робіт, функціонування біржі праці (Центрів зайнятості), розширюються програми соціального захисту тощо. Масове безробіття (перевершує нормативну в 2 - 4 рази і більш) може бути детонатором соціального вибуху, набагато збільшує суспільні витрати. Причини безробіття: науково-технічний прогрес зумовлює</p>

	<p>скорочення працівників передусім ручної праці; структурні зміни в економіці зумовлюють зменшення числа зайнятих в окремих галузях виробництва; підвищення продуктивності праці також веде до зменшення числа зайнятих; скороченню живої праці сприяє дія закону економії часу. В умовах загострення економічних проблем закриваються підприємства, що забруднюють навколишнє середовище. Це об'єктивні чинники, що діють у всіх країнах, незалежно від їх економічної системи. Найважливіший напрям діяльності держави по стримуванню, зменшенню тягара безробіття - стабілізація економічної ситуації в країні, децентралізація промисловості, переклад її в сільські райони і малі міста, створення малих підприємств, розширення сфери обслуговування, боротьба з інфляцією, оптимізація ринку праці, сприяння мобільності робочої сили, створення нових робочих місць, підготовка і перепідготовка кадрів</p>
<p>Бідність</p>	<p>Показник прибутку сім'ї (або людини, що окремо мешкає) з урахуванням числа її членів, віку її голови і кількості дітей до 18 років, відповідає мінімальному рівню споживання. Бідність визначається як нестача коштів, прибутків, покликаних задовольняти матеріальні і інші потреби людей. Бідні або незаможні люди, чий місячний прибуток на одного члена сім'ї менше мінімального споживчого кошика (мінімального споживчого бюджету) або рівний мінімальній заробітній платі. Рівень бідності в суспільстві використовується для встановлення розміру мінімальної заробітної плати, пенсій, допомог, стипендій, кошторису витрат на кількість громадян в будинках для людей похилого віку, інвалідів, дітей в дитячих будинках і будинках дитини, хворих в лікарнях, засуджених у виправо-трудовах установах</p>

Біженець	Особа, що покинула місце постійного мешкання внаслідок військових дій, переслідування або інших надзвичайних обставин. Згідно з Конвенцією 1951 року і Протоколу 1967 року, прийнятими ООН, Б. це особа, яка внаслідок обґрунтованих побоювань може стати жертвою переслідування за ознакою раси, релігії, громадянства, політичних переконань приналежності до певної соціальної групи, знаходиться поза країною своєї громадянської приналежності і не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися її захистом внаслідок таких побоювань або, не маючи певного громадянства і знаходячись поза країною свого колишнього місця проживання, не може і не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань
Важковиховуваність	У широкому розумінні – поняття, що пояснює випадки труднощів, з якими стикається педагог при організації і здійсненні виховного процесу. У вузькому розумінні термін важковиховуваність використовується для позначення максимально наближеного до норми рівня відхилень у поведінці дитини, який потребує відповідної уваги і зусиль вихователя для його подолання
Валідність	У загальному значенні - міра відповідності між тим, що конкретній тестовій методиці приписується, й тим, що вона фактично собою являє
Вандалізм	Асоціальна діяльність, неаргументоване, безглузде знищення матеріальних і культурних цінностей
Взаємовідносини	Взаємообмін емоціями, динамічна взаємодія; корективний, поведінковий зв'язок, що встановлюється соціальним працівником з клієнтом. Для створення робочої атмосфери при наданні допомоги соціальний працівник повинен дотримуватися певних етичних норм, включаючи конфіденційність, неупередженість по

	відношенню до клієнту, застосовувати індивідуальний підхід, надавати клієнту можливість самому визначати свої дії, цілеспрямовано виражати свої почуття
Взаємодія соціальна	Взаємний вплив різних сфер, явищ і процесів, осіб або спільнот, який здійснюється за допомогою соціальної діяльності. Розрізняють взаємодію зовнішню (між відособленими об'єктами) і внутрішню (всередині окремого об'єкта між його елементами). Якщо соціальну роботу розглядати як систему, то взаємодія між її складовими елементами (суб'єктом, об'єктом тощо) буде внутрішньою, а її взаємодія з іншими системами (економічною, політичною тощо) зовнішньою
Взаємозалежність факторів зовнішнього середовища	Сила, з якою зміна одного фактору впливає на інші фактори
Взаєморозуміння	Спосіб стосунків між окремими людьми, соціальними групами, колективами, організаціями, країнами, при якому максимально осмислюється і враховується на практиці точка зору чи позиція сторін, які спілкуються
Виховання	В широкому значенні функція суспільства, що забезпечує його розвиток шляхом передачі новим поколінням людей соціально-історичного досвіду попередніх поколінь відповідно до цілей і інтересів тих або інших класів, соціальних груп У вузькому значенні - процес свідомого, цілеспрямованого і систематичного формування особистості, який здійснюється в рамках і під впливом соціальних інститутів (сім'ї, виховних і навчальних закладів, установ культури, громадських організацій, засобів масової інформації та ін.) з метою її підготовки до виконання соціальних функцій і ролей, до життєдіяльності в різних сферах соціальної практики (професійно-трудова, суспільно-політична, культурна, сімейно-побутова тощо). Виховання – основана ланка соціалізації, воно

	<p>органічно взаємопов'язане з навчанням, є складовою частиною системи освіти. Як функція суспільства, властива будь-якій соціальній системі, виховання в той же час є конкретно-історичним явищем, зумовленим в кінцевому рахунку соціальними відносинами, властивими тому або іншому типу суспільства. Педагогічні, психологічні, державно-правові і інші основи соціальної роботи тісно пов'язані з процесом В. як в широкому, так і вузькому значенні слова</p>
Відчуття	<p>Психічний процес, що полягає у відображенні мозком властивостей предметів і явищ об'єктивного світу, а також станів організму при безпосередньому впливі подразників на відповідні органи чуття</p>
Волонтерство	<p>Добровільне виконання обов'язків по наданню безоплатної соціальної допомоги, послуг, добровільного патронажу над інвалідами, хворими і людьми похилого віку, а також соціальними групами населення, що опинилися в складних життєвих умовах</p>
Воля	<p>Здатність особистості здійснювати регуляцію і саморегуляцію діяльності і поведінки, що виражається в активному подоланні труднощів, протиріч і конфліктів при досягненні свідомо поставлених цілей. Воля виражає індивідуальність людини, його "Я", служить самоствердженню і самовираженню. Воля виконує в життєдіяльності особистості ряд функцій: свідому мобілізацію психічних і фізичних можливостей на подолання труднощів і перешкод при здійсненні цілеспрямованих дій і вчинків; стабілізація поведінки людини, що виявляється в утриманні важливих, але важко досяжних цілей; організація активності особистості. Воля виявляється в таких властивостях, як цілеспрямованість, рішучість, наполегливість, витримка та ін. Вказані функції і властивості волі дуже важливі в діяльності</p>

	<p>працівників соціальних служб не тільки в плані безпосереднього розв'язання соціальних проблем, але і в плані "настрою" клієнтів на подолання ними труднощів і протиріч, на пошук самостійного виходу з скрутних життєвих ситуацій</p>
Втомлюваність	<p>Зрушення у фізіологічному стані організму людини внаслідок щойно виконаної фізичної або розумової праці</p>
Гарантії соціальні	<p>Матеріальні і духовні засоби, юридичні акти, що забезпечують реалізацію прав людини в сучасному співтоваристві, окремій країні. Соціальні гарантії розповсюджуються, насамперед, на право людини на життя, особисту безпеку, на власність і її захищеність законом, на вільнодумство, свободу совісті та ін. Донедавна в нашій країні соціальні гарантії охоплювали також право на труд, відпочинок, житло, безкоштовну освіту і безкоштовну медичну допомогу. В умовах формування ринкових відносин соціальні гарантії зазнають змін в напрямі обґрунтування соціально-гарантованого мінімуму для всіх категорій населення, обґрунтування пільг і переваг окремим групам громадян країни</p>
Геноцид	<p>Винищування окремих груп населення по расовим, національним, етнічним або релігійним ознакам, а також умисне створення життєвих умов, розрахованих на повне або часткове фізичне знищення цих груп, рівно як і заходи по запобіганню народження дітей в їх середовищі (біологічний геноцид). Такі злочини здійснювалися в масових масштабах гітлерівцями під час другої світової війни, особливо проти слов'янського і єврейського населення. Геноцидом є деякі акти апартеїду. Міжнародна конвенція "Про попередження злочину геноциду і покарання за нього" (1948 р.) встановлює міжнародну карну відповідальність осіб, винних в здійсненні геноциду</p>

Геріатрія	Розділ клінічної медицини, що вивчає особливості захворювання у людей немолодого і старого віку і розробляє методи їх лікування і профілактики
Геронтологія соціальна	Область соціологічних досліджень образу життя немолодих людей, способів їх соціальної адаптації до нових умов в зв'язку з виходом на пенсію, до змін в їх соціальному статусі і престижі, матеріальному, сімейному положенні, в соціальній ролі тощо
Гетто	Частина середньовічного міста на Сході і в Західній Європі, що виділялася для ізольованого мешкання євреїв. Ліквідовані в середині ХІХ ст. Відновлені нацистами в роки другої світової війни і перетворені на "табори знищення". У теперішній час термін "гетто" вживається для позначення району міста, в якому селилися дискриміновані національні меншини
Гігієнічні фактори	Згідно двохфакторної теорії Герцберга – це фактори середовища, що оточує людину. Їх відсутність може викликати незадоволення, але не може мотивувати поведінку
Гідність	Етичне і психологічне поняття, в якому фіксуються уявлення про цінність людини як особистості
Глобальні проблеми сучасності	Комплекс проблем, що торкаються життєвих інтересів народів і людства, що вимагають колективних зусиль, конструктивних рішень держав і всієї світової спільноти. Це проблеми забезпечення міцного миру, недопущення термоядерної війни, збереження природного середовища, гарантованого забезпечення жителів Землі продовольчими, енергетичними, сировинними ресурсами та ін. Г.п.с. - це закономірний результат розвитку відносин між людиною і природою, соціального прогресу суспільства загалом. Для рішення Г.п.с. потрібна не тільки творча співпраця в масштабах всієї планети, але і свідомий облік цього чинника при

	прийнятті конкретних рішень на всіх рівнях управління. Рішення Г.п.с. - найважливіший чинник соціальної захищеності всього населення
Гнів	Психічний стан людини. Фізіологічним механізмом гніву є підвищення процесів збудження в корі головного мозку, викликаних певними негативними подразниками. У психічному плані гнів виявляється під час негативних емоційних станів, супроводжується послабленням вольового і розумового контролю над свідомістю і поведінкою
Голод	Соціальне лихо, що виявляється в двох формах: явній (абсолютній) і прихованій (відносній); недоїдання, відсутність життєво важливих компонентів в раціоні харчування
Голодування	Стан організму, викликаний відсутністю або недоліком їжі або її компонентів, а також порушенням її засвоєння. Як нормальне явище спостерігається у деяких тварин в період сплячки або холодового заціпеніння (у земноводних, комах, риб, плазунів). У людини Г. пов'язано, як правило, з соціально-економічними причинами (оголошення голодовки в зв'язку з тривалою невиплатою зарплати, протестом проти порушення інших прав людини тощо)
Громадська думка	Поняття соціології і соціальної психології, в якому відображається наявність у соціальної групи (колективу) спільних уявлень, суджень, спільного розуміння значущих для неї предметів і явищ
Громадські роботи	Види робіт, які не вимагають спеціальної професійної підготовки і організуються для окремих категорій населення з метою розв'язання проблем безробіття. Це догляд за дітьми, людьми похилого віку, допомога в обслуговуванні хворому, вирощування городини, робота в дитячих будинках, будівництво доріг тощо. Їх фінансування здійснюється за рахунок підприємств, для яких виконуються ці роботи, і за

	рахунок коштів місцевого бюджету і державного фонду зайнятості
Громадянин	Особа, що належить до населення даної держави, що користується всіма правами, які забезпечуються законами даної держави, і що виконує відповідно до закону обов'язки. Правова приналежність до населення держави зумовлює громадянство людини, внаслідок чого на неї розповсюджуються закони країни, сукупність прав і обов'язків, соціальний захист особистості з боку держави
Група	Сукупність людей, об'єднаних будь-якою загальною ознакою: просторовим і тимчасовим буттям, діяльністю, економічними, демографічними, етнографічними і іншими характеристиками
Група велика	Група з великим числом членів, яка, на відміну від групи малої, характеризується різними типами зв'язків і яка не передбачає обов'язкових особистих контактів. Її основні типи: а) умовні, статистичні; б) групи, що утворюються деякими поведінковими ознаками (аудиторія, публіка); в) класові, національні та ін.; г) територіальні (місто, держава)
Група мала	Група людей, що мають безпосередні контакти. Звичайно, застосовують два критерії виділення Г.м.: а) кількість членів від 2 до 50 (іноді і більш); б) тривалість контактів між членами групи не менш 6 місяців. Г.м. досить багато. Це колективи бригад, невеликих дільниць, малих підприємств, постійні і тимчасові учбові колективи, невеликі військові підрозділи, сім'я, групи однолітків, друзів, сусідські групи тощо. Практично кожна людина входить в ту або іншу Г.м. Враховуючи приналежність клієнта до певної групи і особливості цієї групи (вік, освіта, професія, інтереси тощо), соціальний працівник може швидше і ефективніше вирішувати їх проблеми
Група соціальна	Стійка група людей, що займає певне місце і що

	<p>відіграє властиву їй роль в суспільному виробництві. Це класи, інтелігенція, службовці, люди розумового і фізичного труда, населення міста і села. Відмінності між Г.с. мають місце передусім в області економіки, політики, утворення, прибутків, умов життя. Критеріями ж виділення несоціальних суспільних груп (демографічних – молодь, жінки, пенсіонери та ін.) і спільнот (націй, народності й тощо) є відмінності статеві, вікові, расові, етнічні та ін. Не будучи в суворому значенні слова відмінностями соціальними, ці природні відмінності в класових товариствах набувають характеру соціальних відмінностей (наприклад, положення в суспільстві чоловіків і жінок тощо)</p>
Групи взаємодопомоги	<p>Формальні або неформальні організації людей, що мають загальні проблеми і що зустрічаються регулярно невеликими групами для надання допомоги один одному, емоційної підтримки, обміну інформацією тощо</p>
Групова психологія	<p>Психологія соціальної спільноти (групи, асоціації, колективу). Не зводиться до арифметичної суми індивідуальних психологій членів групи, а становить певну цілісність. Групова психологія є об'єктом вивчення соціології і соціальної психології</p>
Групова свідомість	<p>Цілісна, рівнодіюча, яка складається з діалектичної суми індивідуальних свідомостей членів певної соціальної групи</p>
Групове мислення	<p>Тенденція окремих осіб нехтувати своєю точкою зору на ту чи іншу проблему для збереження однаковості (гармонії) поглядів членів групи</p>
Гуманізм	<p>В широкому значенні – історично мінлива система переконань, заснована на визнанні цінності людини як особистості, її права на свободу, щастя, розвиток і прояв своїх здібностей. Благо людини вважається критерієм оцінки соціальних інститутів, а принципи рівності, справедливості, людяність - нормою</p>

	відносин між людьми. У вузькому значенні – культурний рух епохи Відродження. Один з найважливіших принципів соціальної роботи
Гуманітарна допомога	Матеріальна, фінансова, економічна благодійна підтримка людей, що надається міжнародними державними, громадськими організаціями і приватними особами у випадках стихійного лиха і соціально-економічних зворушень, воєн і іншого лиха, що спіткали країну і її громадян
Гуманність	Людяність, доброзичливе відношення до людей, їх достоїнства (на відміну від жорстокого, недоброзичливого)
Дебільність	Перша стадія розумового недорозвинення, слабоумства. Може бути природженою і набутою в ранньому дитинстві. Дебільність характеризується заниженим розвитком інтелекту, нездатністю до абстрагування і оперування понятійним апаратом. При дебільності, однак, зберігається здатність до наочних, предметних уявлень
Девіантна поведінка	Негативні форми поведінки, вияв етичних вад, відхилення від норм моралі, права, форма етичного зла. Одна з гострих проблем, з якими доводиться мати справу соціальним працівникам різних спеціалізацій
Дегенерація	Процес погіршення з покоління в покоління певного біологічного виду, зниження органічних чи психічних якостей особи
Деперсоналізація	Стан відчуженості від самого себе, неадекватне сприймання людиною своєї особи, свого "я"; власне тілесне чи психічне ество сприймається при деперсоналізації як частково або повністю втрачене
Депресія	Відчуття пригніченості, песимізму, занепаду духовних сил
Держава соціальна	Демократична держава, що спирається на широку соціальну основу і яке проводить активну і сильну соціальну політику, направлену на підвищення або стабільне забезпечення

	життєвого рівня населення, захист і реалізацію прав і свобод громадян, на створення сучасних систем освіти і соціального забезпечення, на підтримку незаможних і малозабезпечених верств населення, на запобігання і успішне вирішення соціальних конфліктів тощо. Як реальність Д.с. має місце далеко не у всіх країнах. Це лише мета, намір, можливе майбутнє. Нерідко поняття Д.с. вживається як синонім поняття "держава загального добробуту"
Динамічний стереотип	Порівняно стійка система тимчасових умовно-рефлекторних зв'язків у корі головного мозку; утворюється в процесі життєдіяльності людини при багаторазовому повторенні одних і тих самих впливів зовнішнього середовища. Динамічний стереотип характеризується певною інтенсивністю і послідовністю реакцій
Дискредитація	Термін соціальної психології. Означає приниження гідності особи, підриє довіри до неї
Дискримінація	Обмеження в правах, позбавлення рівних прав окремих осіб і певних категорій населення країни по ознаках національної приналежності, соціального походження, політичних і релігійних поглядів, статі, віку і іншим ознакам
Дисоціація особи	Розлад між ідеями, прагненнями і діями індивіда. Дисоціація особи спостерігається у хворих на істерію та деякі інші нервово-психічні хвороби
Дистанція соціальна	Ступінь близькості або відчуження класів, соціальних груп та осіб за їх положенням у суспільстві
Диференціація соціальна	Розподіл суспільства на групи людей, в тій або іншій мірі соціально відмінних один від одного. Одна з основних тенденцій функціонування соціальної структури сучасного суспільства. Поєднується з інтеграційним процесом (див. Інтеграція соціальна) як протилежною тенденцією. Ступінь Д.с. в суспільстві впливає на взаємовідносини різних соціальних прошарків і груп, стабільність у суспільстві, визначає

	гостроту соціальних проблем, актуальність соціального захисту населення
Діагностика соціальна	Дослідження соціального явища для розпізнавання і вивчення причинно-наслідкових зв'язків і відносин, які характеризують його стан і визначають тенденції розвитку. Отриманий соціальний діагноз, що містить теоретичні висновки і практичні рекомендації, відкореговані з урахуванням реальних ресурсів і можливостей, служать підставою для розробки відповідними управлінськими структурами конкретних практичних дій в інтересах суспільства, тих або інших його груп і шарів. У соціальній роботі – це вивчення соціальних мотивів, причин поведінки особистості, прошарку, групи, їх станів (матеріального, психічного, духовного), визначення форм і методів роботи з ними
Дія соціальна	Усвідомлена дія людини, звичайно викликана його потребами, яка пов'язана з діями іншої людини або інших людей, зорієнтована на їх поведінку, впливає на них і, в свою чергу, випробовує вплив поведінки інших. У вченні про Д.с. особливо великий внесок зробив М. Вебер. Воно отримало подальший розвиток в сучасній соціології (феноменологія, функціоналізм і інші напрями). Д.с. включає в себе: суб'єкт, середовище або "ситуацію"; орієнтацію суб'єкта на умови середовища, на "ситуацію"; орієнтацію суб'єкта на другого (або інших)
Діяльність	Одна з основних категорій психологічної науки. Предметом психології є саме цілісна діяльність суб'єкта у різних формах та видах, у її філогенетичному, історичному та онтогенетичному розвитку. Основною, генетично вихідною, є зовнішня, предметна діяльність, яка породжує усі види внутрішньої психічної діяльності. Діяльність включає дії та операції як складові одиниці, що співвідносяться з потребами, мотивами, цілями

Добробут	Забезпеченість населення необхідними для життя матеріальними, соціальними, духовними благами, тобто предметами, послугами і умовами, що задовольняють певні людські потреби. Залежить від рівня розвитку виробничих сил, характеру виробничих відносин, міри розвитку суспільства загалом. Добробут виражається системою показників, що характеризують рівень життя
Добродійність	У вузькому значенні – надання приватними особами або організаціями безоплатної допомоги людям, що її потребують, або соціальним групам (шарам) населення. В широкому значенні – безоплатна діяльність по створенню і передачі фінансових, матеріальних, духовних цінностей (благ) для задоволення насущних потреб людини
Дозвілля	Синонім поняття "вільний час"; сукупність видів діяльності, призначених для задоволення фізичних, духовних і соціальних потреб людей у вільний час. У вузькому значенні слова під ним розуміються відпочинок і розваги: відвідування установ культури і масових видовищ, ігри, танці, читання тощо. У широкому значенні в дозвілля включають також творчу, любительську діяльність, заняття фізкультурою і спортом. У соціальній роботі організація дозвілля (особливо дітей, підлітків, осіб з поведінкою, що відхиляється) виключно важлива
Домінанта	Явище психічного зосередження навколо певного питання, проблеми, ідеї тощо, що характеризується спрямованістю уваги, волі, мислення саме на аналіз, розв'язання цієї проблеми
Допомога по безробіттю	Грошова допомога, що сплачується особам, визнаним безробітними у встановленому законом порядку
Досвід соціальний	Сукупність накопичених знань, навичок, умінь, здобутий людиною, спільністю, групою з реального життя, практичної діяльності, процесу соціальної взаємодії. Стосовно до соціальної

	роботи можна говорити про вітчизняний і зарубіжний досвід
Егоїзм	Принцип життєвої орієнтації, заснований на любові до себе, турботі про своє "Я", свої інтереси, навіть на шкоду блага інших. Егоїзм протилежний альтруїзму (безкорисливій турботі про благо інших людей). У переносному розумінні кажуть про груповий, класовий, національний егоїзм. Егоїзм як принцип неприпустимий в практиці соціальної роботи
Егоцентризм	Специфічна орієнтація духовного світу людини на саму себе, на своє "я"; небажання і невміння бачити інших людей
Ейфорія	Психологічний стан піднесеного настрою, що не виправданий реальністю, об'єктивними причинами. Ейфорією називають також стан некритичного вдоволення (безпричинна радість, безтурботність, надмірна веселість)
Екзальтація	Стан збудження, надмірної радості, що може бути реакцією на сильний позитивний емоціогенний подразник або реакцією на звичайні емоціогенні подразники при схильності до екзальтації
Екологія соціальна	Галузь науки, що вивчає стосунки між людськими співтовариствами і навколишнім географічним, просторовим, соціальним і культурним середовищем, прямий і побічний вплив виробничої діяльності на навколишнє середовище, екологічний вплив антропогенних, особливо урбанізованих, ландшафтів, інших екологічних чинників на фізичне і психічне здоров'я людини, генофонд людських популяцій тощо
Експертиза	Розгляд, вивчення яких-небудь питань, проблем, рішень, що вимагають спеціальних знань для представлення за ними мотивованого, аргументованого висновку, наукового обґрунтування
Емансипація	Звільнення від залежності і принизливого положення, отримання соціальними, соціально-

	демографічними (жінками, наприклад), етнічними групами самостійності і рівноправності в суспільному житті в рамках конкретних соціальних систем
Емоція	Душевне переживання; реакція людини і тварин на вплив внутрішніх і зовнішніх подразників, що має яскраво виражене суб'єктивне забарвлення і що охоплює всі види почуттів і переживань. Емоція пов'язана із задоволенням (позитивні емоції) і незадоволенням (негативні емоції) різних потреб організму. Диференційовані і стійкі емоції, що виникають на основі зовнішніх соціальних потреб людини, звичайно називають почуттями
Емпатія	Здатність індивіда емоційно відгукуватися на переживання інших людей. Встановлено, що емпатична здатність індивідів зростає із зростанням попереднього досвіду. Емпатія простіше реалізується у випадку подібності поведінкових та емоційних реакцій суб'єктів-партнерів по спілкуванню
Ескапізм	Соціально-психологічне явище втечі людини від негативного впливу довколишньої дійсності у світ ілюзій, власного "я" тощо
Етика	1) те ж, що мораль, моральність (наприклад, лікарська, професійна Е., Е. соціального працівника); 2) теорія моралі, наукове обґрунтування тієї або іншої моральної системи, того або іншого розуміння добра і зла, справедливості, обов'язку, совісті, щастя, сенсу життя. Має важливе значення в підготовці і діяльності працівників соціальних служб, в обов'язки яких входить знання етичних (і правових) норм, регулюючих відносини людини до людини, суспільства, навколишнього середовища, і уміння враховувати їх при розробці екологічних і соціальних проектів
Ехолоалія	Патологічне порушення мовної діяльності, яке виявляється в автоматичному повторюванні слів

	співрозмовника. Спостерігається при органічних захворюваннях мозку та при розумовій відсталості
Забезпечення соціальне	Система заходів, пов'язаних із задоволенням специфічних потреб літніх людей, престарілих та інвалідів, направлених на відновлення і збереження їх соціальних зв'язків і відносин, активне сприяння у здійсненні, захисті і охороні прав цих категорій населення
Задоволеність соціальна	Узагальнена в свідомості індивіда сукупність його сприйняття і оцінок умов свого соціального життя; стан задоволення, який відчуває людина при виконанні його бажань, реалізації потреб, виконанні вимог, боргу. Вимірюється в діапазоні: вища – нижча
Заздрість	Соціально зумовлене почуття. Виявляється і переживається людиною на ґрунті порівняння своїх успіхів з успіхами інших людей.
Замовлення соціальне	Сукупність проблем, задач і цілей, які висувуються суб'єктами управління різних рівнів перед соціологами-дослідниками, практиками, консультантами
Заробітна плата	Форма матеріальної винагороди за роботу; оплата праці в грошовій формі, що є частиною вартості створеної і реалізованої продукції (місячна, погодинна, відрядна, потижнева). Розрізняють номінальну і реальну З.п. Номінальна З.п. в грошовому вираженні характеризує рівень поза зв'язком з цінами на товари і послуги. Реальна З.п. виражена в матеріальних благах, послугах і показує, яку кількість товарів і послуг можуть придбати працюючі на свою З.п. Реальна З.п. визначається розміром номінальної З.п., рівнем цін на предмети споживання і послуги, величиною податків, що стягуються
Збудження	Нервовий процес, що лежить в основі умовнорефлекторної діяльності живого організму. Збудження взаємодіє з протилежним нервовим процесом - гальмуванням і полягає в

	приведенні до дії клітин мозку у відповідь на дію подразника
Звичка	Схильність людини до відносно усталених способів дій. Фізіологічною основою З. є закріплений в умовнорефлекторних актах стереотип поведінки
Згуртованість	Термін соціальної психології, що виражає ступінь міцності соціально-психологічних зв'язків у групі. Згуртованість свідчить, що група є певне ціле у межах даної організації або соціальної спільності
Зовнішнє заохочення	Все те (матеріальне або моральне), що у межах мотивації має яку-небудь вартість для працівників та може бути запропоновано їм як стимул до праці. Найбільш типові взірці таких заохочень: заробітна плата, соціальні вигоди, престижне приміщення для праці тощо
Ідеал соціальний	Зразок, досконалість в чому-небудь, вища мета, що визначає прагнення і поведінку людини, групи, класу
Ізолянт	Особа, відокремлена від групи, колективу
Ілюзія	Хибне сприймання об'єктивного світу, що виникає під впливом зовнішнього подразника або хворобливого стану нервової системи
Інвалід	Людина з фізичними або психічними обмеженнями життєдіяльності. Всіх інвалідів по різних основах поділяють на декілька груп: а) за віком - діти-інваліди, молоді інваліди, інваліди похилого віку віку; б) за походженням інвалідності - інваліди з дитинства, війни, праці, "загального захворювання"; в) по мірі працездатності - працездатні і непрацездатні: інваліди I групи (непрацездатні), II групи (тимчасово непрацездатні або працездатні в обмежених сферах), III групи (працездатні в щадних умовах праці); г) по характеру захворювання - мобільні, маломобільні і нерухомі
Інвалідність	Стан людини, коли вона не може самостійно забезпечити (повністю або частково) потреби

	нормального особистого або соціального життя внаслідок недоліку (вродженого або набутого) його фізичних або розумових здібностей
Індивідуальність	Сукупність неповторно своєрідних рис та особливостей людини, що відрізняє її від інших людей
Індикатор	Прості властивості об'єктів, що створюють соціальні показники; доступна спостереженню і вимірюванню характеристика об'єкта, що вивчається. Наприклад, процент приймаючих наркотики підлітків як показник девіантної поведінки
Інститут соціальний	Історично складені, стійкі форми організації сумісної діяльності людей. Суспільство являє собою систему І.с. як складної сукупності економічних, політичних, правових, моральних та інших відносин. Найбільш фундаментальні І.с. - власність, держава, сім'я, наука, система засобів масової інформації, виховання і освіта, право тощо
Інтеграція	Об'єднання в одне ціле, впорядкування, структурування раніше роз'єднаних, невпорядкованих явищ, частин цілого
Інтеграція соціальна	Процес встановлення оптимальних зв'язків між соціальними інститутами, групами, ешелонами влади і управління; тенденція до згуртування, об'єднання, вирівнювання показників соціального і економічного розвитку країн і регіонів, суспільних класів, соціальних груп і спільнот на відміну від диференціації соціальної. Процес І.с. загалом позитивно позначається на ступені соціальної захищеності населення
Інтерес соціальний	Причина дій, усвідомлена потреба індивіда, соціальної групи, спільноті. І.с. - це, передусім, розуміння значущості потреб і способів їх задоволення. І.с. виступає формою цілеспрямованої діяльності. У процесі формування І.с. виявляються його об'єкти, їх відносна цінність для суб'єкта, що характеризує

	<p>його орієнтацію. В залежності від виду об'єктів, І.с. набуває тієї чи іншої спрямованості. Класифікація І.с. здійснюється по різних основах:</p> <p>а) за значущістю - безпосередні і опосередковані;</p> <p>б) за направленістю - економічні, політичні, духовні власні (у вузькому значенні) І.с.; в) по мірі усвідомленості - стихійні і програмні; г) за можливості здійснення - реальні і уявні; д) по мірі спільності - індивідуальні, групові і загальні.</p> <p>Відмінності І.с. знаходяться в суперечливій взаємодії. Сутність І.с. клієнтів, шарів, груп, їх зміст повинні враховувати в своїй діяльності як соціальні служби загалом, так і кожний соціальний працівник</p>
Инфантилізм соціальний	<p>Відставання соціального дорослішання молоді від біологічного. Свідчить про порушення механізму соціалізованого включення молодого покоління в життя дорослих, яке передбачає прийняття ним на себе нових обов'язків. І.с. полягає в небажанні певної частини молоді, що досягла віку, що дозволяє виконувати соціокультурні функції (що вважаються функціями дорослих), здійснити якісний перехід і залучитися до трудової і суспільно-політичної діяльності, створити сім'ю тощо. Утруднює розв'язання соціальних проблем, в тому числі проблем соціальної роботи</p>
Информація соціальна	<p>Сукупність знань, відомостей, даних і повідомлень, які формуються і відтворюються в суспільстві різними суб'єктами для регулювання соціальної взаємодії, суспільних відносин і відносин між людиною, суспільством і природою. Складовою частиною її є соціологічна інформація, що отримується методами соціології і інтерпретується в рамках соціологічної науки. І.с. особливо важлива в реалізації задач соціальної роботи</p>
Инфраструктура соціальна	<p>Матеріально-предметні елементи, що забезпечують умови життєдіяльності людини в суспільстві у виробничій, політичній і духовній</p>

	сферах, в сім'ї побуті; сукупність таких галузей, як наука, освіта, охорона здоров'я, торгівля, громадське харчування, побутове обслуговування, житлово-комунальне господарство, транспорт, зв'язок та ін. Міра розвитку важливий показник того, як людина живе, в якій мірі він соціально захищений
Іпохондрія	Хворобливий стан людини; характеризується похмурим, гнітючим настроєм, занепокоєнням, надмірним страхом про своє здоров'я. Нерідко супроводжується маревними ідеями
Істерія	Нервово-психічне захворювання. Характерні риси істерика – підвищена збудливість і емоційність, афективні стани, самонавіювання. Зовні І. виявляється в нападах, які можуть набирати досить важких форм
Клімат соціально-психологічний	Соціально-психологічний стан колективу, характер ціннісних орієнтацій, міжособистісних відносин і взаємних очікувань у ньому. Розрізняють сприятливий і несприятливий, здоровий і нездоровий клімат соціально-психологічний
Когорта	Угрупування, до якого включаються індивіди, підібрані за ознакою переживання тих самих подій, процесів в ті самі періоди часу
Компенсація	1) метод регулювання рівня життя людей. Означає відшкодування витрат тих або інших прошарків і груп населення органами влади внаслідок наступаючого або очікуваного підвищення цін, міжнаціональних конфліктів, катастроф (землетрусів, повеней тощо). На відміну від індексації не передбачає постійної, систематичної підтримки людей. Виконавчі органи надають соціальну допомогу у вигляді компенсації виходячи з наявності фінансових коштів. Індиксація і компенсація як методи регулювання прибутків населення мають свої плюси і мінуси. Перевага одному з них віддається в залежності від ситуації, що склалася в державі,

	економічних (фінансових) можливостей, цілей і задач просоціальної політики, що проводиться державою; 2) в міжнародних відносинах – покриття однією державою збитку, понесеного з її вини іншою державою; відшкодування отриманих пільг, прав, переваг
Комунікабельність	Здатність, схильність до спілкування, комунікації, до встановлення контактів і зв'язків, психологічна і інша сумісність, товарицькість. Виключно важлива в соціальній роботі
Комфорт	Сукупність побутових зручностей, благоустрій і затишок житла, суспільних установ, засобів повідомлення та інших матеріальних життєвих благ
Консультавання соціальне	Особлива форма надання соціальної допомоги шляхом психологічного впливу на людину або малу групу в цілях їх соціалізації, відновлення і оптимізації їх соціальних функцій, орієнтирів, вироблення соціальних норм спілкування. Виділяють наступні напрями К.с.: медико-соціальне, психологічне, соціально-педагогічне, соціально-правове, соціально-управлінське, соціально-інноваційне та ін. Організація К.с. включає в себе регіональні центри соціального консультавання і спеціалізовані служби (служби сімейної консультації, подружньої консультації, психологічної допомоги і консультавання, телефон довіри, служби в медичних установах і громадських організаціях)
Контроль соціальний	Механізм саморегуляції в соціальних системах (групах, колективах, організаціях, суспільстві в цілому), який здійснює її за допомогою нормативного (морального, правового, адміністративного та ін.) регулювання поведінки людей
Конфіденційність	Довірливість, неприпустимість розголосу секретної інформації; етичний принцип, у відповідності з яким соціальний або інший працівник не має права розкривати інформацію

	<p>про клієнта без згоди останнього. Сюди можуть відноситися інформація про особистість клієнта, професійні думки про клієнта, матеріали з "історії хвороби". У особливих випадках соціальних працівників можуть юридично зобов'язати дати певним представникам влади деяку інформацію (наприклад, загроза застосувати силу, здійснення злочину, підозра в жорстокому поводженні з дитиною тощо), яка стане причиною порушення судового переслідування</p>
Конфлікт	<p>У загальному випадку це – непорозуміння між двома чи більшою кількістю сторін (осіб чи груп), коли кожна з них намагається зробити так, щоб були прийняті саме її погляди або цілі разом із створенням всіляких перешкод протилежній стороні в тому ж самому; конфлікти – це вкрай загострені суперечності, зіткнення осіб, їхніх ідей, інтересів, потреб, оцінок, рівня прагнень, домагань, тощо, які об'єднуються загальною назвою – конфлікти міжособистісні. Але у психології розрізняють ще й внутрішні конфлікти (еквівалентні, вітальні, амбивалентні та фруструючі), які властиві окремо взятій людині, що, як правило, має місце у випадках боротьби мотивів</p>
Конфлікт соціальний	<p>Зіткнення сторін, думок, сил; вища стадія розвитку протиріч в системі відносин людей і соціальних інститутів. Виділяють конфлікти міжнародні між націями, державами; конфлікти класів, соціальних груп і шарів в середовищі суспільства; конфлікти між малими групами, сім'ями, особистостями. Дозволити або ослабити (особливо між малими групами, в сім'ях, між особистостями) одна з найважливіших задач спеціалістів по соціальній роботі</p>
Конфлікта концепція	<p>Напрямок у соціології, який досліджує роль конфліктів у житті суспільства</p>
Криза	<p>Період у житті людини, коли протягом відносно короткого часу (кілька місяців, рік) виявляються</p>

	різкі і суттєві психологічні зрушення і зміни особистості, розвиток набуває бурхливого, стрімкого, кризового відтінку
Культурна антропологія	Галузь суспільствознавства, яка досліджує культурну основу природи людини, культурні характеристики її поведінки
Лабільність	Здатність до швидких змін. Лабільність характеризується здатністю м'язових і, особливо, нервових тканин відповідати на подразнення максимальною частотою імпульсів
Людина	Вищий рівень розвитку живих організмів на Землі, суб'єкт суспільно-історичної діяльності і культури. Відмітна особливість людини – здатність виробляти знаряддя праці і використовувати їх для впливу на навколишній світ. Людина за своєю природою є цілісною біосоціальною істотою, в якій біологічне і соціальне знаходяться в діалектичній єдності, взаємодії і взаємопроникненні. Сукупність соціально значущих якостей людини утворює поняття "особистість". Людині притаманна діалектична єдність загального (загальнолюдського, родового), особливого (формаційного, соціально-класового) і одиничного (індивідуального) способів існування. Людина – предмет дослідження різних областей знання. На рівні соціологічного аналізу розглядаються функціональні відносини людини з соціальними і іншими групами і спільністю, організаціями, соціальною системою загалом. У соціальній роботі особливо важливо враховувати всі без винятку компоненти її структури: біологічний, психічний, соціальний
Людський фактор	Узагальнене поняття людини і її діяльності, що часто вживається у філософії, соціології, психології та інших науках. В умовах науково-технічної революції, коли створюються змішані людино-машинні системи виробництва, управління, навчання, виховання, спілкування,

	<p>зростає питома вага Л.ф. Це зумовлено об'єктивною необхідністю оптимізувати ці системи, науково керувати ними. Психологія аналізує Л.ф. щодо його інтегрованості, згуртованості (соціальна психологія), адаптованості його до складних технічних і автоматичних систем (інженерна психологія), ефективності щодо тренажу, навчання і виховання (педагогічна психологія). Категорію Л.ф. не слід ототожнювати з поняттям психологічний фактор, яке є вужчим за обсягом і відображає перебіг певних психічних функцій і станів людини</p>
Людський чинник	<p>Сукупність властивостей працівника як соціальної категорії (кваліфікація, мотиви поведінки, інтереси, свідомість, культура та ін.). Термін вживається при співставленні з технічними, економічними чинниками виробництва в зв'язку з вказівкою на необхідність обліку специфіки Л.ф., шляхів використання тощо. Л.ф. повинен мати визначальне значення в роботі соціальних служб як з окремими клієнтами, так і з різними групами і верствами населення</p>
Мазохізм	<p>Одна з форм ненормальності у статевих стосунках, коли статеве збудження виникає від відчуття болю, завданого особою протилежної статі. Вперше описав австрійський письменник Захер-Мазох</p>
Манія	<p>Хворобливий психічний стан, який характеризується розладом центральної нервової системи, підвищеним збудженням, нав'язливими ідеями тощо. Відомо чимало форм маній - манія величі, манія підозри, манія переслідування, kleptomania, манія бродяжництва тощо</p>
Маразм	<p>Ослаблення функцій організму людини, зумовлене атрофічними змінами кори головного мозку. Настає внаслідок старості та деяких захворювань.</p>

Маргінал	Людина, що перебуває в проміжному, пограничному становищі між якими-небудь соціальними групами (або культурами), людина, що втратила колишні соціальні зв'язки і не прилаштувалася до нових умов життя. Частіше за все це представники мігрантів, етнічних меншин, сільські жителі, переміщені в міста, що не мають умов для сприйняття і засвоєння міського образу життя, його норм, цінностей, установок тощо. Маргінал – особливий і важкий об'єкт в діяльності соціальних служб, соціальних працівників
Маргінальність	Стан груп людей або особистостей, які поставлені суспільним розвитком на межу двох (або декількох) культур чи соціальних груп, беруть участь у взаємодії між ними, але не приєднуються повністю ні до однієї з них
Менеджмент у соціальній роботі	Управління, що здійснюється в соціальній роботі, яка направлена на надання допомоги, підтримки, захисту всіх людей, особливо так званих слабих шарів і груп. Об'єкти управління в соціальному менеджменті - соціальні працівники, співробітники, вся система взаємовідносин, що склалася між людьми в процесі соціального захисту населення. Суб'єктами ж управління виступають керівники соціальних служб і органи управління, що формуються ними, наділені управлінськими функціями. Процес управління соціальною роботою передбачає певну організаційну структуру, під якою розуміється сукупність елементів, органів управління і стійких зв'язків між ними, що забезпечують її цілісність, збереження основних властивостей при різних внутрішніх і зовнішніх змінах. Організаційна структура управління загалом і в соціальній роботі зокрема повинна містити мінімальне число ланок і рівнів управління, забезпечувати чіткий розподіл функцій, стійкість, безперервність, оперативність і гнучкість

	управління. Найважливіша умова ефективності системи соціального захисту населення - структурне вдосконалення діяльності різних рівнів управління органів соціальної роботи
Мета соціальної роботи	Задоволення потреб клієнтів. Мета соціальної роботи залежить від специфіки об'єкта (клієнтів, груп) і напрямів соціальної роботи
Милосердя	Готовність допомогти кому-небудь або пробачити кого-небудь із співчуття, гуманізму
Милостиня	Гроші або товари, що роздаються з благодійною метою бідним, потребуючим
Міграція населення	Соціально-економічний і демографічний процес, що являє собою сукупність переміщень, що здійснюються людьми між країнами, районами, селищами. Виділяють епізодичну, маятникову, сезонну і безповоротну міграцію. Найважливіший механізм урбанізації. М.н. може бути природною і штучною, вимушеною. Причини останньої: а) деформація соціального самопочуття; б) націоналістична політика; в) міжнаціональні конфлікти, військові дії; г) екологічні катастрофи. Вивчення міграційних процесів, станів мігрантів - один з основних напрямів соціальної роботи на сучасному етапі розвитку нашої країни
Мікросередовище соціальне	Сукупність малих груп, контактних колективів і організацій, в які включається особистість в процесі соціального спілкування і діяльності. Знання М.с. клієнта - найважливіший чинник успішної соціальної діяльності
Мінімальний споживчий бюджет	Мінімально необхідний рівень споживання матеріальних благ і послуг з урахуванням наявного рівня розвитку продуктивних сил, виражає (в грошовій і натуральній формі) мінімальні потреби людини (сім'ї) в продовольчих і непродовольчих товарах і послугах. Цивілізований М.с.б. включає в себе досить повний набір товарів і послуг. Як правило, ці товари і послуги групуються в такі великі блоки: а) продовольчі товари, що забезпечують

	<p>повноцінне харчування і відновлення здібності до труда і виробництва; б) одяг і взуття (з встановленням терміну зносу); в) предмети санітарії і гігієни, ліки; г) меблі; д) предмети господарського і побутового характеру; е) культтовари (телевізори, годинники, пральні машини тощо); ж) послуги житлово-комунального господарства; з) послуги культурно-освітнього характеру; і) послуги служби побуту (перукарні, пральні, фотоательє, ремонт взуття, одягу та ін.); к) транспортні послуги; л) послуги зв'язку; м) садово-городній інвентар; н) насіння, корма, худоба, птахи тощо (для сільських жителів); о) послуги дитячих дошкільних установ тощо. Більшість з названих послуг і товарів нині недоступна значній частини населення. Ось чому зараз М.с.б. часто підміняється прожитковим мінімумом, а то і споживчим кошиком</p>
Мова	<p>Суспільно зумовлена система словесних знаків, що служить засобом спілкування в даному суспільстві</p>
Молодь	<p>Соціально-демографічна група, специфічні соціальні і психологічні межі якої зумовлені віковими особливостями молодих людей, процесом становлення їх духовного світу, специфікою положення в соціальній структурі суспільства</p>
Моногамія	<p>Одношлюбність, форма шлюбу і сім'ї, коли складається міцний союз чоловіка, жінки та їхніх дітей</p>
Мораль	<p>Норми, принципи, правила поведінки людей, а також сама людська поведінка (мотиви вчинків, результати діяльності), почуття, думки, що розглядаються з точки зору відношення людей один до одного і до спільнот (колективів, класів, народів, суспільства загалом). М. включає в себе як ідеологічну сторону (моральна свідомість), так і практичну (моральне ставлення). На відміну від</p>

	права, М. не спирається на примушення з боку держави. Вона підтримується громадською думкою і звичайно дотримується внаслідок переконань. По мірі розвитку людського суспільства М. постійно удосконалювалася, все більш наповнюючись гуманізмом. М. може відображати (і відображає) інтереси різних класів, груп, шарів. Разом з тим М. різних суб'єктів може включати в себе загальнолюдські принципи, норми, правила. М. поведінки, моральна свідомість, моральні стосунки відіграють найважливішу роль при взаємодії соціальних працівників з клієнтами, в реалізації соціальної захищеності людей
Мотив	Спонукальна причина дій і вчинків людини (те, що штовхає до дії)
Мотив соціальний	Спонукування до діяльності, що є властивістю особистості (групи), що виникає при усвідомленні потреб. Відіграє найважливішу роль в професійному відборі і практичній діяльності соціальних працівників
Мотивація	Система мотивів, яка визначає конкретні форми діяльності або поведінки людини. Мотивація - це стимулювання себе самого або інших на виконання діяльності, скерованої на досягнення індивідуальних та спільних цілей організації
Навички соціальної роботи	Соціальний працівник повинен вміти: а) з розумінням вислуховувати співрозмовника; б) виявляти інформацію і підбирати відповідні факти для складання соціальної історії клієнта і оцінки його ситуації; в) створювати і підтримувати професійні взаємовідносини по наданню допомоги клієнтам; г) спостерігати і інтерпретувати вербальну і невербальну поведінку і використовувати знання теорії особистості і методів діагностики; д) залучати клієнтів (окремих людей, груп, спільнот) до спроби вирішити їх проблеми і домагатися взаємної довіри; е) довірчо обговорювати складні

	<p>для клієнта теми; ж) знаходити інноваційні рішення для забезпечення потреб клієнта; з) провести дослідження або інтерпретувати їх результати, аналізувати професійну літературу; і) виступати в ролі посередника і керівника переговорів між конфліктуючими сторонами; к) надавати послуги по здійсненню зв'язків між організаціями; л) доводити відомості про існуючі потреби до джерел фінансування, до громадськості, законодавців. До необхідних здібностей соціального працівника відноситься уміння ясно говорити і писати, навчати інших, надавати підтримку в кризових ситуаціях, служити моделлю рольової поведінки в професійних відносинах, інтерпретувати складні психічні явища, знаходити доступ до джерел, необхідних для надання допомоги іншим людям, критично оцінювати свою діяльність</p>
<p>Навіювання</p>	<p>Інша назва - сугестія - вплив на психіку людини, оснований на придушенні тим або іншим способом (наприклад, авторитетом) свідомості і здібності до критичного сприйняття дійсності з метою нав'язування певних установок. Об'єктом навіювання може бути як окрема людина, так і цілі групи, шари людей. Не всі люди в однаковій мірі піддаються навіюванню. Це залежить від вольових якостей особистості і міри її конформності. Як свідчать експериментальні дані, навіювання сильною мірою притаманне 20% людей. Здатність людини чинити опір навіюванню названа психологами контрсугестією. Людина на основі свого життєвого досвіду створює цілу систему захисних механізмів, що протистоїть навіюванню (так звані психологічні бар'єри). Один з головних цих механізмів - "бар'єр недовіри". Навіювання може здійснюватися не тільки з боку інших осіб, іноді воно приймає форму самонавіювання (аутосугестія)</p>

Напруженість психічна	Психічний стан, який обумовлений передбаченням негативного для індивіда розвитку подій. Н.п. супроводжується відчуттям загального дискомфорту, бентежності, інколи страху; втім вона, на відміну від бентежності, включає в себе готовність оволодіти ситуацією та діяти відповідним чином
Настрій	Відносно тривалий психічний стан душевної орієнтованості, в основі якого лежить емоція (позитивна або негативна, однак не нейтральна). Звідси високий динамізм у перебігу та зміні настрою окремих індивідів і соціальних груп. Виступає в таких формах, як нудьга, смуток, скорбота, туга, страх, відчай або, навпаки, захопленість, тріумфування, радість, захоплення, надія тощо. Сприяти створенню хорошого настрою клієнтів - одна з найважливіших задач всіх соціальних працівників, особливо із соціально-психологічною спеціалізацією
Націоналізм	Ідеологія і політика в національному питанні, для яких характерні ідеї національної переваги і національної винятковості, зневага інтересами іншої спільноти (класів, соціальних груп, шарів), інших народів (див. також Шовінізм). Націоналізм спирається на трактування нації як вищої позаісторичної і надкласової форми суспільної єдності, при цьому за загальнонаціональні інтереси видаються спрямування класів або соціальних груп, виступаючих в даних конкретно-історичних умовах носіями і провідниками націоналістичної ідеології і політики. У країнах, що борються за державну незалежність, націоналізм нерідко поєднується з ідеєю національного визволення, тобто має деякі прогресивні сторони. Націоналізм є одним з чинників, що перешкоджають рішенню проблем соціального захисту людей
Нормативи соціальні	Науково обґрунтована характеристика оптимального стану соціального процесу (або

	<p>однієї з його сторін), отримана на основі обліку об'єктивних закономірностей соціального розвитку. Диференціюються в залежності від конкретних національних, природних, соціально-демографічних особливостей, а також по сферах життєдіяльності людини (труд, соціально-політичне життя, культура, побут, міжособистісні відносини). На відміну від сфери труда, культури, побуту визначення нормативів в інших сферах утруднюється. Тому в практиці планування використовується поняття соціального орієнтира</p>
<p>Нормативи споживання</p>	<p>Набір продуктів харчування, який загалом відповідає фізичним потребам людини по калорійності і хімічному складу і покриває енергетичні витрати організму, необхідні для нормальної життєдіяльності дорослих і розвитку дітей, збереження здоров'я у похилому віці. Ці продуктові набори, призначені для різних статевовікових груп, диференціюються в залежності від відмінності потреб в матеріальних благах і послугах, з урахуванням цін, природно-кліматичних, демографічних, соціально-етнічних і екологічних умов</p>
<p>Норми соціальні</p>	<p>Засоби соціальної регуляції поведінки індивідів і груп. Виробляються у всіх сферах суспільної практики і у всіх видах суспільних відносин. Складаються як норми-правила і норми-очікування, що зумовлюють форму, мотивацію, спрямованість, оцінку поведінки членів групи і визначальні форми і відхилення, що допускаються в їх (членів групи) взаємодіях і виявах. Орієнтир для оцінки (правової і моральної) девіантної (поведінки, що відхиляється від прийнятих в суспільстві норм) поведінки людей. Це звички, манери, етикет, звичаї, традиції, обряди, церемоніали, ритуали, закони (звичайне право, юридичні закони), мода (смаки) і захоплення, цінності, ціннісні орієнтації, вірування, знання і міфи, честь</p>

Об'єкт і суб'єкт	В соціології – об'єктом соціологічного дослідження є певна соціальна реальність, яка підлягає дослідженню згідно цілей дослідження і предмету аналізу, які сформульовані в його програмі; суб'єктом виступає дослідник або дослідницький колектив
Обдарованість	Поняття загальної психології; високий рівень задатків, схильностей. Обдарованість є результатом і свідченням наявності високого рівня інтелектуального розвитку індивіда. Існує загальна і спеціальна обдарованість. Оскільки обдарованість виявляється у конкретних психічних процесах, розрізняють моторну, сенсорну, перцептивну, інтелектуальну обдарованість тощо
Община	Початкова форма соціальної організації, що виникла на основі кровно-родинних зв'язків. У процесі утворення класових товариств і держав первісна кровно-родинна община трансформується в сусідську організацію сільського населення з властивим їй дуалізмом колективного і приватного початків. Відмирає з розвитком капіталізму і переходом до соціалізму. В той же час як реакція на посилення відчуження і в сучасному суспільстві виникають виробничі, релігійні і інші громадські форми життєдіяльності. У багатьох країнах відіграє важливу роль в організації соціальної роботи з населенням
Одинак	Людина, що мешкає одна і не підтримує регулярного зв'язку з родичами
Онтогенез	Індивідуальний розвиток будь-якого організму від зародження до кінця життя. Термін онтогенез ввів у науку Е.Геккель (1886)
Оперативна пам'ять	Особливий тип пам'яті, функціонування якої побудовано на сполученні інформації, що надходить із довгочасної і короткочасної пам'яті при розв'язанні певного завдання
Опіка	1) форма охорони особистих і майнових прав і

	інтересів недієдатних (психічнохворих, малолітніх до 15 років) громадян, що позбавилася піклування родичів і близьких, опіка встановлюється рішенням суду; 2) турбота, піклування
Ортодокс	В буквальному значенні той, хто неухильно і незмінно дотримується чогось або стежить за чимось
Особистість	1) стійка система соціально значущих меж, які характеризують індивіда як члена суспільства, спільності, групи, 2) індивідуальний носій цих меж як вільний і відповідальний суб'єкт свідомої вольової діяльності. Соціологічний аналіз особистості передбачає виділення в ній соціально-типових, необхідних для виконання суспільних функцій, характерологічних, етичних якостей, знань і умінь, ціннісних орієнтації і соціальних установок, переважаючих мотивів діяльності
Особистість антисоціальна	Безвідповідальна людина, що заподіює своєю діяльністю збиток іншим, нездібний відчувати свою провину, часто конфліктує з навколишніми загальносуспільними інститутами, схильна звинувачувати інших і не засвоювати уроків з помилок тощо. Така модель поведінки вказує на недостатню соціалізацію і є одним з особистісних розладів, що найчастіше зустрічаються
Пам'ять	Закріплення, збереження в мозку того, що відбувалося в минулому досвіді людини. Пам'ять є одним із феноменів розумової діяльності людини. Фізіологічною основою пам'яттю є утворення, збереження й актуалізація тимчасових нервових зв'язків у корі головного мозку
Патронаж	Вид соціального обслуговування, переважно на дому, індивідуальних клієнтів і груп ризику, який полягає в постійному соціальному нагляді, регулярному відвідуванні їх житла соціальними (і іншими) працівниками, наданні ним необхідної економічної, матеріально-побутової, лікувально-

	профілактичної допомоги тощо
Пауперизм	Убогість як результат зростаючої експлуатації, масового безробіття і інфляції; масове зубожіння
Пацієнт	Хворий, що лікується у лікаря; особа, що звернулася за медичною допомогою або що знаходиться під наглядом медичних працівників
Пенітенціарні установи	Виправно-трудова установи, в яких відбуваються покарання люди, що здійснили правопорушення або злочин
Пенсіонер	Людина, що отримує пенсійне забезпечення з суспільних фондів по старості, втраті працездатності або годувальника, за вислугу років. Призначають пенсії, визначають їх розмір, а також контролюють правильність їх виплати органи соціального захисту населення. Джерела виплати пенсій - Пенсійний фонд і державний бюджет. Соціальна робота з пенсіонерами повинна будуватися з урахуванням специфіки і соціальних інтересів різних груп населення, включати заходи по соціально-побутовій і психологічній адаптації пенсіонерів до різних життєвих ситуацій, по медико-соціальної реабілітації, соціальному обслуговуванню і забезпеченню
Персеверація	Багаторазове мимовільне повторення певної дії, поява одного й того самого образу, промовляння одних і тих самих слів, відтворення одних і тих самих звуків тощо. Відповідно говорять про персеверуючі дії, образи, мелодії
Перцепція	Відображення речей і явищ у свідомості людини за допомогою органів чуття
Піклування	Увага, участь, співчуття, милосердя; надання будь-кому притулку. Піклування як соціальний інститут зв'язують з початком християнства і будівництва церковних будівель і монастирів на Русі, отримало розвиток в наступний період. Тісно пов'язане з добродійністю
Пільга	Надання яких-небудь переваг, часткове звільнення від виконання встановлених загальних

	правил, обов'язків тощо
Пільга податкова	Повне або часткове звільнення від сплати податку або зниження суми податку, що обчислюється
Поведінка	Категорія для позначення сукупності дій тварин і вчинків людини. У тварин поведінка має головним чином інстинктивне підґрунтя, у людини вона є результатом переважно усвідомлених дій. З погляду суспільства, поведінка людини дістає певних політичних, моральних, естетичних та інших оцінок. Поведінка може бути непослідовною, з перестрибуванням від одних до інших (подекуди немотивованих) вчинків, або відносно послідовною, як певний ланцюг, системою вчинків, об'єднаних спільністю мети, мотивів тощо. Поведінка - властива живим істотам взаємодія з оточуючим середовищем, опосередкована їх зовнішньою (рухливою) та внутрішньою (психічною) активністю. Поведінка вивчається рядом наук (психологією, біологією, соціальними дисциплінами, кібернетикою тощо) і розглядається як така, що має природні передумови, але у своїй основі соціально обумовлена, опосередкована мовою та іншими знаково-смысловими системами, діяльність, типовою формою якої є праця, а атрибутом - спілкування
Поведінка, що відхиляється	Рівнозначно поняттю "девіантна поведінка". Форма дезорганізації поведінки індивіда, що виявляє невідповідність очікуванням, що склалися, моральним і правовим вимогам суспільства (а моралізм, правопорушення, злочинність, наркоманія, самогубство тощо). Потрібно відрізнити П.в. від дивацтв, ексцентричності, що мають індивідуальну природу, а також від форм інноваційної діяльності
Позиція	Комплексна характеристика особистості, її

	діяльності, відношень і вчинків. Позиція особистості відображає стійку усвідомлену сукупність ставлень людини до праці, до суспільства, до інших людей і до самої себе, що виявляється через систему установок і мотивів, цілей і цінностей, якими особистість керується у своїй діяльності. Як складна система ставлень позиція виражає суть соціальнозначущих рис особистості
Позиція соціальна	1) місце, яке займає людина в системі соціально-класових відносин, в соціальній структурі суспільства, інакше кажучи, соціальне положення; 2) усвідомлений вибір, етична орієнтація особистості. Успіх соціальної роботи і загалом соціальної діяльності багато в чому визначається тим, наскільки враховується позиція соціальна людей, в тому числі клієнтів соціальних служб
Показники соціальні	Якісні і кількісні характеристики властивостей і станів соціальних об'єктів і процесів. Розрізняють демографічні, економічні, соціально-структурні і інші показники соціальні
Покарання	Моральний, психолого-педагогічний і юридичний засоби корекції поведінки людини, виправлення її в потрібному для окремого індивіда, групи чи всього суспільства напрямку. Види покарання за аморальні вчинки – зауваження, догана, позбавлення задоволень, покарання навмисною холодністю, позбавлення морально-психологічної підтримки з боку колективу чи його окремих членів. Покарання за відхід від юридичних норм, за злочини можуть бути адміністративного порядку (осуд, штраф), а також позбавлення волі на основі вироку суду
Покоління	Соціально-вікова категорія, номінальна група. Критерії виділення поколінь: терміни фізичного дозрівання юнацтва, середній вік вступу в шлюб, час початку трудової діяльності як головний критерій соціальної зрілості, спільність способу

	<p>мислення, поведінки, цінностей, нерозривний зв'язок з найважливішими історичними подіями, міра спорідненості (батьки, сини, онуки тощо). В сучасну епоху більшість дослідників інтервал між поколіннями визначає в 20-25 років. У спеціальній літературі вживається також поняття когорти як частини покоління, що стало об'єктом вивчення вчених. Підхід до людини, що враховує особливості його покоління, надзвичайно важливий в соціальній роботі</p>
Поляризація соціальна	<p>Посилення відмінності в положенні соціальних і інших груп і прошарків (див. також Диференціація соціальна), що доходить до їх протистояння один одному (полярності). Самим негативним чином позначається на можливостях соціального захисту більшості населення</p>
Поняття	<p>Одна з основних форм абстрактного мислення; відображення істотних ознак досліджуваного об'єкта</p>
Поріг бідності	<p>Граничний рівень особистого добробуту, що визнається державою, знаходячись нижче якого, людина не може підтримувати нормальний фізичний стан; межа бідності</p>
Поріг свідомості	<p>Пограничний стан психіки, що характеризується переходом несвідомого в свідоме і навпаки.</p>
Порнобізнес	<p>Організована злочинна діяльність, пов'язана з виготовленням і збутом порнографічної літератури, кіно і відеофільмів тощо</p>
Порнографія	<p>Крайня непристойність, цинічність, вульгарна натуралістичність в зображенні статевих відносин в образотворчому мистецтві, театрі, кіно тощо. Служить однією з причин девіантної поведінки, особливо молоді</p>
Послуги	<p>1) дії на користь, допомогу будь-кому; 2) побутові, господарські і інші зручності. Види послуг дуже різноманітні. Це ремонт взуття, побутової техніки і квартир; ремонт і пошиття одягу; ремонт і технічне обслуговування транспортних коштів; послуги перукарень;</p>

	<p>будівництво і ремонт садових будинків; хімчистка; продаж продовольчих і непродовольчих товарів (магазини і пункти замовлення, виїзна торгівля тощо); медичне обслуговування; послуги культури; послуги дошкільних і освітніх установ, соціальних служб (дитячих будинків, будинків старезних і інвалідів тощо); транспортні послуги (перевезення господарських вантажів, продукції садових діляниць, палива тощо); туристично-екскурсійне обслуговування тощо. Названі види послуг можуть бути згруповані, класифіковані по різних основах. Зокрема, можливо виділення соціальних послуг, включаючи медичні, правові, соціально-побутові тощо. Послуги можна групувати за принципом їх безпеки: а) послуги, що можуть спричинити небезпеку для здоров'я і життя споживачів; б) послуги, що виключають (або запобігають) таким небезпекам. Існують різні способи забезпечення безпеки послуг: інформаційні, правові, економічні та ін. (зокрема, моральні). Практика показує, що необхідно заохочувати безпеку послуг, наприклад за допомогою податкових пільг підприємствам, установам, де ефективно вирішуються питання безпеки праці, харчування, відпочинку тощо</p>
Послуги комунальні	Водопостачання, газозабезпечення, електроспотачення тощо
Потреба	Необхідність у чомусь. У людей потреба є наслідком їхнього суспільно-історичного розвитку, а задоволення потреб відбувається, головним чином, завдяки трудовій діяльності, в ході якої створюються предмети, потрібні людині. Саме суспільна зумовленість і спрямованість характерні для потреб людини
Походження соціальне	Ознака, яка відображає зв'язок індивіда з тією або іншою соціальною групою, класом, прошарком; виникає в момент народження і зберігається на початкових етапах соціального становлення

	<p>особистості. Фіксується на основі соціального статусу батьків, їх майнового положення, роду занять, національності (раси) і місця проживання. Врахування походження соціального в його зв'язку з соціальним положенням - важливий чинник успішної роботи з клієнтами</p>
<p>Почуття</p>	<p>Вищий продукт розвитку емоцій людини, які виникають в онтогенезі як реакція на конкретні ситуації. Почуття відповідають вищим соціальним потребам і виражають відношення людини до суспільних явищ і інших людей, самому собі (патріотичні, етичні, естетичні, батьківські, дружні та ін.). На відміну від емоцій, почуттям властиві стабільність, незалежність від функціонального стану організму і конкретної ситуації. Сильні, домінуючі почуття називаються пристрастю. Одне і те ж почуття може реалізуватися в різних емоціях. Так, почуття любові або ненависті до іншої людини при певних обставинах може породжувати емоцію радості, гніву або смутку. У формуванні і розвитку вищих людських почуттів значну роль відіграють соціальні інститути, соціальна символіка, обряди, звичаї і церемонії. Соціальні працівники повинні прагнути до того, щоб почуття клієнтів допомагали їм пристосуватися до суспільного середовища не тільки з їх особистої точки зору, але і з точки зору суспільства</p>
<p>Права людини</p>	<p>Принципи, норми взаємовідносин між людьми і державою, що забезпечують індивіду можливість діяти на свій розсуд (цю частину прав звичайно називають свободами) або отримати певні блага (власне права). Розрізняють права людини в широкому і вузькому значенні. У вузькому значенні під правами людини маються на увазі тільки ті права, які не надаються, а лише охороняються і гарантуються державою. Вони властиві кожній людині від народження і діють</p>

	<p>незалежно від їх конституційно-правового закріплення і державних кордонів. Це право на життя і тілесну недоторканість, повагу людської гідності, свобода віри, совісті тощо. У широкому значенні (воно більш поширене) під правами людини розуміється весь комплекс прав і свобод особистості, їх різні види. Права людини ділять на негативні (охороняють свободу індивіда і визначають обов'язки держави і інших громадян стримуватися від небажаних для особистості обмежень і дій) і позитивні (фіксують обов'язки держави надавати громадянину ті або інші блага: право на труд, відпочинок, освіту, медичне обслуговування тощо). Класифікація прав людини може бути і більш детальною: а) громадянські (особисті), що гарантують індивідуальну свободу; б) політичні, що визначають можливості активної участі громадян в управлінні справами держави і суспільства; в) економічні, ті, що передбачають право на власність, підприємництво, вільне розпорядження робочою силою тощо; г) соціальні, ті, що забезпечують людині гідний рівень життя і соціальну захищеність; д) культурні, гарантуючі духовний розвиток особистості. Сприятливе дотримання Права людини - один з найважливіших моральних і професійних обов'язків соціальних працівників</p>
<p>Право</p>	<p>Система обов'язкових соціальних норм, що охороняються силою держави. З допомогою права соціальні сили, в "руках яких знаходиться державна влада, регулюють поведінку людей і їх колективів, закріплюють як обов'язкове певне коло суспільних норм. Право зумовлено економічним ладом суспільства, його соціальною структурою, політичними відносинами, пануючою ідеологією і, в певній мірі, традиціями народу. Право охоплює всі найважливіші сфери суспільного життя. Воно закріплює відносини</p>

	<p>власності, виступає як регулювальник міри і форм розподілу труда і продуктів між членами суспільства (цивільне і трудове право), регламентує організацію і діяльність державного механізму (державне, конституційне і адміністративне право), визначає міру боротьби з зазіханнями на існуючі суспільні відносини і процедуру вирішення конфліктів (кримінальне і цивільне право), впливає на багато які форми міжособистісних відносин (сімейне право). Зміцнення правової основи державного і суспільного життя - один з основних напрямів розвитку політичної системи суспільства, забезпечення принципу соціальної справедливості, соціального захисту людей</p>
Право соціальне	<p>1) галузь права, що регламентує норми соціального захисту людей; 2) дисципліна спеціальності "Соціальна робота", покликана дати студентам (слухачам) знання про норми сімейного, трудового, житлового законодавства, регулюючих охорону материнства і дитинства, прав неповнолітніх, пенсіонерів, інвалідів і що забезпечують їх соціальний захист; про порядок і організацію опіки, усиновлення, позбавлення батьківських прав, скерування в спеціальні навчальні заклади, про інші проблеми захисту людей</p>
Практика соціальної роботи	<p>Використання знань і навичок соціальної роботи для надання соціальних послуг людині, групі. Практика соціальної роботи включає в себе соціальну допомогу, соціальну терапію, соціальну реабілітацію, страхування, посередництво тощо</p>
Престиж	<p>Оцінка індивіда, соціальної групи, сфери і категорії діяльності відповідно до певної ціннісно-оцінювальної шкали</p>
Привілей соціальний	<p>Виняткове право і перевага окремих осіб, груп, класів, установ, що недоступні для більшості людей. У рабовласницькому і феодальному</p>

	<p>суспільствах привілей соціальний юридично і політично закріплювався як кастовий привілей. Однак ліквідація останніх не призвела до знищення привілею соціального. Він зберігся під впливом майнових відмінностей, відмінностей положення в державних, партійних і інших структурах. Збереження привілею соціального, зокрема, пов'язане з відмінністю "стартових можливостей" (майнових, культурних, освітніх) людей, груп, прошарків суспільства. Привілей соціальний нерідко санкціонується юридично, але головним чином реалізовується де-факто</p>
Притулок	<p>1) місце, де можна врятуватися або відпочити; 2) соціальна установа, в якій дитина забезпечується харчуванням і необхідною допомогою. Розрізняють притулки загального типу (дитина сама визначає час свого приходу і відходу, а також терміни перебування в притулку) і діагностичного типу (їх основна задача - діагностика ситуації, в якій знаходиться дитина, і визначення її подальшої долі)</p>
Прихильність	<p>Поняття соціальної психології, що відбиває один з важливих моментів чуттєвого ставлення однієї людини до іншої</p>
Пріоритети соціальні	<p>Соціальні задачі, які на даному етапі визнаються суспільством найбільш актуальними, невідкладними, що вимагають першочергового вирішення. Від адекватного розуміння П.с. управліннями всіх рівнів залежить ефективність рішення соціальних задач</p>
Прожитковий мінімум	<p>Бюджет, складений виходячи з необхідності забезпечення нормальної життєдіяльності людини; грошова оцінка (з розрахунку на одного члена сім'ї на рік, місяць) набору товарів і послуг в кількості і якості, достатньої для нормальної життєдіяльності. Прожитковий мінімум включає продукти харчування, непродовольчі товари, послуги, податки і інші платежі</p>
Простір соціальний	<p>1) в широкому значенні - соціально опанована</p>

	<p>частина природного багатства як середовища мешкання людей, просторово-територіальний аспект життєдіяльності суспільства і предметного світу людини, характеристика соціальної структури суспільства з точки зору "розташування" соціальних груп і прошарків, умов і можливостей їх розвитку. Елементами П.с. виступають безпосередньо навколишня природа, громадянське суспільство, держава, регіони, національні та інші соціально-етнічні суб'єкти управління, трудові і побутові асоціації. До П.с. можна віднести все, що безпосередньо забезпечує захист соціальних інтересів людини, реалізацію соціальних потреб громадян, мотивує або блокує розкриття сутнісних сил людини, соціуму. Тому дуже важливо зберегти природний простір, що забезпечує нормальне відтворювання людства (див. Екологія соціальна); 2) у вузькому значенні - сутнісна характеристика умов і можливостей соціального розвитку індивідів, груп, організацій, що визначається їх місцем в системі виробничих відносин і похідними чинниками (освіта, вільний час тощо)</p>
<p>Прострація</p>	<p>Психофізіологічний стан надзвичайно низької дієздатності - фізичної або нервово-психічної</p>
<p>Професійна адаптація</p>	<p>Пристосування, звикання людини до вимог професії, засвоєння ним виробничо-технічних і соціальних норм поведінки, необхідних для виконання професійних функцій. Вимірюється соціологічними методами за допомогою таких показників, як кількісний і якісний рівні виконання професійно-виробничих операцій, кількісні і якісні показники результатів праці, сформованість і розвиток ціннісного відношення до своєї професії, орієнтація на підвищення кваліфікації і професійного просування та ін</p>
<p>Психостенія</p>	<p>Психічний стан людини, що характеризується переважанням астеничних почуттів: страху, невпевненості тощо, які її пригнічують,</p>

	послабляють активність, демобілізують
Психологія	Наука про закономірності розвитку і функціонування психіки як особливої форми життєдіяльності. Знання психології дуже важливе в діяльності соціальних працівників, особливо тих, що спеціалізуються в області девіантної поведінки (поведінки, що відхиляється), психологічного стану різних вікових груп
Психологія соціальна	Галузь психології, що вивчає закономірності поведінки і діяльності людей, зумовлені їх приналежністю до соціальних груп, а також психологічні характеристики цих груп. Психологія соціальна є опосередкованою ланкою знань між психологією і соціологією. Нарівні з психологією відіграє важливу роль в підготовці і діяльності соціальних працівників. Знання психології соціальної допомагають долати відоме протистояння індивідуального і суспільного, одиничного і загального, психологічного і соціального, бачити їх діалектичний взаємозв'язок
Реабілітація соціальна	Відновлення основних соціальних функцій особистості, суспільного інституту, соціальної групи, їх соціальної ролі як суб'єктів основних сфер життя суспільства. Реабілітація соціальна в змістовному плані включає в концентрованому вигляді всі аспекти реабілітації
Реальні прибутки населення	Кількість життєвих благ і послуг, яке може бути придбане членами суспільства на їх прибутки в формі індивідуальної оплати праці, виплат з суспільних фондів споживання, а також в інших формах
Регуляція	Вплив на об'єкт з метою стабілізувати його параметри, оптимізувати функціонування, спрямувати його розвиток за певною програмою
Резервація	Найбільш незручні для життя території, відведені для насильницького поселення корінного населення країни, що зазнає національного пригноблення (існують в США, Канаді і деяких

	інших державах Америки для індіців, в Австралії - для австралійців-аборигенів)
Релігійність	Характеристика свідомості і поведінки окремих людей, їх груп і спільнот. У дослідженнях використовують такі емпіричні ознаки релігійності, як віра в Бога, в безсмертя душі тощо, ототожнення себе з віруючими певної конфесії, позитивне відношення до релігійних цінностей і норм. Нарівні з цими ознаками в сфері свідомості враховуються ознаки в сфері поведінки: участь в колективних культових діях, в діяльності релігійних організацій, індивідуальні культові дії в домашній обстановці (молитви тощо)
Репатріація	Повернення на батьківщину військовополонених і цивільних осіб, що виявилися за межами своєї країни, а також емігрантів з відновленням в правах громадянства
Репутація	Усталена думка про окрему особу, групу, колектив
Реформа соціальна	Перетворення, зміна, перебудова якої-небудь сторони (порядків, інститутів, установ) або всіх сторін суспільного життя при збереженні існуючого суспільного устрою. Як правило, позитивно впливає на суспільні процеси, в тому числі і в соціальній сфері. Однак це залежить від цілей, задач, від того, в чийх інтересах здійснюється реформа соціальна
Рівень життя	Компонент способу життя, поняття, що характеризує міру і ступінь задоволення матеріальних і духовних потреб людей (в основному в грошових і натуральних одиницях): рівень національного прибутку, розмір оплати праці, реальні прибутки, об'єм спожитих благ і послуг, рівень споживання продовольчих і непродовольчих товарів, тривалість робочого і вільного часу, житлові умови, рівень освіти, охорони здоров'я, культури тощо. Частіше за все як узагальнюючий показник рівня життя

	розглядають реальні прибутки населення. Важливий показник мінімального споживчого бюджету сім'ї
Роль соціальна	Одна з категорій соціальної психології і соціології. В широкому розумінні - це суб'єтивне буття соціальної діяльності чи персоніфікована соціальна функція; безособистісна соціальна норма в певній соціальній системі, тобто сукупність прав, обов'язків, наказів і правил, які визначають, що повинна робити людина, яка посідає в суспільстві певну соціальну позицію
Садизм	1) статеве збочення, при якому для досягнення задоволення людина заподіює партнеру біль, страждання (вперше описане у романах французького письменника XVIII ст. де Сада); 2) (перен.) прагнення до жорстокості, насолода чужими стражданнями. Садизм є однією з численних форм девіантної поведінки. Соціальні працівники нерідко вимушені (спільно з відповідними органами) займатися проблемами, пов'язаними з садизмом
Самогубство	Навмисне позбавлення себе життя, одна з форм поведінки, що відхиляється від норми. Інша назва – суїцид. Розрізняють завершений суїцид, суїцидальні спроби і наміри. Самогубство - складне явище, що має філософський, етичний, соціальний, культурологічний, медичний, правовий і психологічний аспекти. Причиною самогубства є соціально-психологічна дезадаптація особистості в умовах мікросоціального конфлікту. Виділяють самі різноманітні мотиви самогубства: побоювання кримінальної відповідальності або ганьби, смерть близьких, сімейні конфлікти, крах життєвих цінностей, конфлікти на роботі, відставання в навчанні, невдала любов, самотність, важка невиліковна хвороба тощо. Самогубство не обов'язково пов'язане з психічним захворюванням. Для запобігання самогубства в

	багатьох країнах створені спеціальні суїцидальні центри, служби, включаючи "телефон довіри"
Самоконтроль	У психології один з проявів усвідомлюваної регуляції людиною власної поведінки та діяльності з метою забезпечення відповідності їх результатів поставленим цілям, пред'явленим вимогам, нормам, правилам, зразкам
Самооцінка	Судження людини про міру наявності у неї тих чи інших якостей, властивостей у співвідношенні їх з певним еталоном, зразком. Самооцінка - прояв оціночного ставлення людини до себе
Самотність	1) (емоційне) результат відсутності прив'язаності (любовних, дружніх відносин) до конкретної людини; 2) (соціальне) результат відсутності доступного кола спілкування, тобто значущих дружніх зв'язків або почуття спільності
Свідомість	Властива людині функція головного мозку, яка полягає у відображенні об'єктивних властивостей предметів і явищ навколишнього світу, процесів, що відбуваються у ньому, своїх дій, у попередньому плануванні їх і передбаченні наслідків, у регулюванні взаємовідносин людини з природою і соціальною дійсністю
Свобода соціальна	Міра соціальної самостійності (автономії) особистості, групи, організації і інших суб'єктів, можливість і повнота задоволення потреб, розвитку здібностей, наявність різних прав і їх практичне забезпечення. Розрізняють свободу економічну (в сфері трудових відносин) і політичну (свобода слова, зборів, мітингів, участь в управлінні тощо), релігійну (свобода совісті) і інтелектуальну (свобода художньої, наукової творчості, свобода спілкування тощо)
Сегрегація	Одна з крайніх форм расової дискримінації, обмеження в правах за мотивами расової або національної приналежності, особливо чорного, "кольорового" населення (див. так само Апартеїд). Задачею соціальних служб є надання допомоги представникам цих груп населення на

	основі відповідних правових актів, діючих на території окремої держави, і міжнародних документів
Середовище соціальне	Навколишні люди (прошарки, групи) суспільні, матеріальні і духовні умови його існування, формування і діяльності. Середовище соціальне в широкому значенні (макросередовище) охоплює суспільно-політичну систему загалом (суспільний розподіл праці, спосіб виробництва, сукупність суспільних відносин і інститутів, суспільну свідомість, культуру даного суспільства). Середовище соціальне у вузькому значенні (мікросередовище) як елемент загалом, включає безпосереднє оточення людини (сім'ю, трудовий колектив і різні групи). Середовище соціальне здійснює вирішальний вплив на формування і розвиток особистості (групи, прошарку), перетворюючись під впливом людей
Сирітство	Соціальне явище, зумовлене наявністю в суспільстві дітей, батьки яких померли, а також дітей, що залишилися без догляду батьків внаслідок позбавлення їх батьківських прав, визнання у встановленому порядку батьків недієздатними, безвісно відсутніми тощо. Сюди відносять також дітей, батьки яких не позбавлені батьківських прав, але фактично не здійснюють якої-небудь турботи про своїх дітей. Останній вигляд сирітства називають соціальним сирітством
Сімейне консультування	Психологічний вплив на сім'ю і її членів, мета якого - відновити і оптимізувати її функціонування, поліпшити відносини між її членами, створити сприятливі внутрішньосімейні умови для розвитку сім'ї і її членів
Служба соціального розвитку	Структурний підрозділ (відділ, лабораторія, бюро, сектор, група) виробничих і науково-виробничих об'єднань, комбінатів, трестів, підприємств, міністерств і відомств, в складі якого працюють соціологи, психологи, фахівці по

	профтехосвіті, організації і управлінню виробництвом. В останні роки в штат служб соціального розвитку включають також соціальних працівників
Совість	Поняття моральної свідомості, внутрішня переконаність в розумінні того, що є добром і злом, етична відповідальність за свою суспільну поведінку. Нерідко соціальним працівникам в своїй діяльності приходиться вдаватися до прийомів "збудження" совісті у клієнтів з девіантною поведінкою
Соціалізація	Процес становлення особистості, засвоєння індивідом цінностей, норм, установок, зразків поведінки, притаманних даному суспільству, соціальній групі, тій або іншій спільноті людей. Соціалізація здійснюється в трьох основних сферах: діяльність, спілкування і самосвідомість. Виділяють три стадії процесу соціалізації: дотрудова, трудова і післятрудова. Соціальні працівники, виконуючи свої професійні функції, практично займаються соціалізацією клієнтів. Соціалізацію можна поділити на первинну і повторну. Первинна стосується безпосереднього оточення людини, тобто батьків, братів і сестер, бабусь і дідусів, близьких і далеких родичів, що приходять, нянь, друзів сім'ї, однолітків, вчителів, лікарів, тренерів тощо. Вторинна соціалізація здійснюється опосередкованим, формальним оточенням, впливом установ і соціальних інститутів. Первинна соціалізація відіграє велику роль на ранніх етапах життя людини, вторинна – на пізніх
Соціальна допомога	Система соціальних заходів у вигляді сприяння, підтримки і послуг, що надаються окремим особам або групам населення соціальною службою для подолання або пом'якшення життєвих труднощів, підтримки їх соціального статусу і повноцінної життєдіяльності, адаптації в суспільстві

Соціальна захищеність	Цілісна система законодавчо-закріплених економічних, юридичних і соціальних прав і свобод, соціальних гарантій громадян, протидіючих дестабілізуючим чинникам життя, насамперед таким, як безробіття, інфляція, бідність та ін
Соціальна підтримка	Система заходів по наданню допомоги деяким категоріям громадян, що тимчасово опинилися в тяжкому економічному становищі (частково або повністю безробітні, молодь, що вчиться та ін.), шляхом надання їм необхідної інформації, фінансових коштів, кредитів, навчання, правозахисту і введення інших пільг
Соціальна політика	Діяльність держави і інших політичних інститутів по управлінню розвитком соціальної сфери суспільства. Соціологія сприяє виробленню соціальної політики, альтернативних варіантів рішення в цій області, обґрунтуванню соціальних пріоритетів
Соціальна психотерапія	Система методів впливу на психологізовану уяву про причини і факти, які породжують негативні явища, а також різні соціальні рухи в суспільстві. Згідно з цією концепцією, поведінка з "відхиленнями" (злочинність, наркоманія, психічні захворювання або антиурядові виступи) пояснюється відхиленнями в психіці людей, зумовленими різними причинами. Методами корекції всіх форм поведінки, що відхиляється служать використання психофармакологічних засобів, гіпнозу, електрошок, насильна ізоляція, нейрохірургія та ін.
Соціальна робота	Як вид діяльності - вид професійної діяльності, направленої на задоволення соціально-гарантованих і особистісних інтересів і потреб різних груп населення, на створення умов, які допомагають відновленню або поліпшенню здатності людей до соціального функціонування. Як наука - вид діяльності, функція якої

	<p>складається у виробленні теоретичної систематизації знань про соціальну сферу.</p> <p>Як учбова дисципліна - вид діяльності, мета якої дати цілісне уявлення про зміст соціальної роботи, її основних напрямків, інструментаріїв, технологій і організації, навчити методам цієї роботи</p>
Соціальна сфера	<p>Область життєдіяльності людського суспільства, в якій реалізується соціальна політика держави, шляхом розподілу матеріальних і духовних благ, забезпечення прогресу усіх сторін суспільного життя, поліпшення положення людини праці.</p> <p>Соціальна сфера охоплює систему соціальних, соціально-економічних, національних відносин, зв'язку суспільства і особистості. До неї включається також сукупність соціальних чинників життєдіяльності, суспільних, соціальних і інших груп і особистостей, умов їх розвитку. Соціальна сфера охоплює весь простір життя людини від умов її праці і побуту, здоров'я і дозвілля до соціально-класових і соціально-етнічних відносин. Змістом соціальної сфери є відносини між соціальними і іншими групами, індивідами з приводу їх положення, місця і ролей в суспільстві, способу і укладу життя</p>
Соціальне забезпечення	<p>Державна система допомоги, підтримки і обслуговування старих і непрацездатних громадян, а також сімей, що мають дітей</p>
Соціальне законодавство	<p>Правові норми, які регулюють положення працюючих по найму, а також питання соціального забезпечення і соціального захисту людей</p>
Соціальне обслуговування	<p>Комплекс заходів по наданню соціальної допомоги потребуючим її громадянам, який сприяє збереженню соціального здоров'я і підтримці життєдіяльності, подоланню кризових ситуацій, розвитку самозабезпечення і взаємодопомоги. Соціальне обслуговування є частиною системи соціальної безпеки населення і</p>

	здійснюється соціальними службами
Соціальне обслуговування в будинку престарілих	Сукупність надомних послуг, гарантованих державою: організація харчування і доставка продуктів до будинку; допомога в придбанні медикаментів, товарів першої необхідності; в отриманні медичної допомоги і супровід в медичні установи; допомога в підтримці умов існування відповідно до гігієнічних вимог; організація різних соціально-побутових послуг (ремонт житла, забезпечення паливом, обробка присадибної ділянки, доставка води, оплата комунальних послуг і ін.); допомога в оформленні документів, в тому числі для встановлення опіки і піклування, обміну житла, для того, щоб покласти в стаціонарні установи органів соціального захисту населення; для сприяння в організації ритуальних послуг і в похоронах самотніх померлих
Соціальне партнерство	Трудові відносини, які характеризуються спільністю позицій, узгодженими діями найманців, роботодавців і держави. Їх зазвичай представляють на переговорах за висновками колективних договорів профспілки, організації підприємців, представників адміністрації. Основні принципи: облік взаємних вимог і відповідальності, шанобливе відношення до інтересів один одного, вирішення суперечок і конфліктних ситуацій за столом переговорів, готовність сторін до компромісів, послідовне виконання досягнутих домовленостей, підписаних угод. Трудові угоди – важливий чинник соціального захисту робітників і службовців, членів їх сімей
Соціальний захист	Система пріоритетів і механізмів по реалізації законодавчо-закріплених соціальних, правових і економічних гарантій громадян, органів управління всіх рівнів, інших інститутів, а також система соціальних служб, яка повинна забезпечити певний рівень соціальної

	<p>захищеності, що допомагають досягнути соціально прийнятний рівень життя населення відповідно до конкретних умов суспільного розвитку. Це економічні, соціальні, правові гарантії додержання і реалізації прав і свобод людини. Соціальний захист забезпечує громадянам гідний рівень і якість життя</p>
Соціальний педагог	<p>Працівник соціальної сфери, який спеціалізується на роботі з дітьми і батьками, з дорослим населенням в сімейно-побутовому середовищі, з підлітками і молодіжними групами і об'єднаннями. Соціальний педагог покликаний забезпечувати соціально-психологічну підтримку процесу соціалізації дітей і молоді, надавати психолого-педагогічну допомогу сім'ї, різним виховним установам, виконувати роль посередника, зв'язуючої ланки між дітьми і дорослим населенням, школою і сім'єю, особистістю і державою, надавати допомогу підліткам в період їх соціального і професійного становлення, захищати їх права. Можлива наступна спеціалізація соціальний педагог: організатор культурного дозвілля, організатор фізкультурно-оздоровчої роботи по місцю проживання тощо</p>
Соціальний працівник	<p>Людина, яка внаслідок своїх посадових і професійних обов'язків надає всі (або окремі) види соціальної допомоги в подоланні людиною, сім'єю або групою людей проблем, що виникли у них</p>
Соціальний розвиток	<p>1) в широкому значенні вся сукупність економічних, соціальних, політичних і духовних процесів; 2) у вузькому значенні розвиток соціальної сфери, соціальних відносин у власному значенні слова: процес, в ході якого відбуваються істотні кількісні і якісні зміни в соціальній сфері, суспільному житті або окремих її компонентах соціальних відносин, соціальних інститутах, соціально-групових і соціально-</p>

	<p>організаційних структурах тощо. Не всякі зміни в соціальних явищах являють собою їх розвиток, а лише такі, при яких одні соціальні явища замінюються явищами більш високого рівня або переходять на більш високі (по об'єктивних критеріях соціального прогресу) рівні свого стану (прогресивний розвиток) або, навпаки, більш низького рівня (регресивний розвиток). Основні форми соціального розвитку: еволюція, коли відбувається поступове відмирання старих елементів певної соціальної системи і їх витіснення новими елементами; соціальна революція, революційні перетворення, коли відбувається відносно швидке і одноразове руйнування всіх застарілих елементів системи і заміна їх виникаючими в системній єдності новими елементами. найважливіший чинник, що зумовлює ефективний соціальний захист людей.</p>
<p>Соціальні відмінності</p>	<p>Історично зумовлена несхожість між класами, соціальними групами і прошарками, які базуються на соціально-економічній неоднорідності праці (розумової і фізичної, індустриальної і аграрної, управлінської і виконавської, механізованої і немеханізованої, кваліфікованої і некваліфікованої), на неоднаковому розвитку соціальної активності, культури, освіти, кваліфікації, умов праці і побуту, способу життя суспільних класів, соціальних груп і прошарків. Висока або низька міра соціальних відмінностей впливає (негативно або позитивно) на розв'язання проблем соціальної захищеності тих або інших груп і верств населення</p>
<p>Соціальні служби</p>	<p>Сукупність державних і недержавних органів управління, структур і спеціалізованих установ, що здійснюють соціальну роботу по обслуговуванню населення, що надають соціальну допомогу і послуги з метою подолати або пом'якшити складну ситуацію. Система</p>

	соціальної служби включає в себе державну, недержавну і муніципальну (місцеву) служби. До державної соціальної служби відносяться органи управління, установи і підприємства соціального обслуговування системи соціального захисту населення, міністерства і відомства, до компетенції яких віднесена функція соціальної допомоги населенню. До недержавної установи і підприємства соціального обслуговування, відносяться ті, що створюються благодійними, суспільними, релігійними і іншими організаціями і приватними особами. До муніципальної соціальної служби відносяться установи і підприємства соціального обслуговування, що знаходяться у веденні органів місцевого самоврядування
Соціум	Велика стійка соціальна спільнота людей, яка характеризується єдністю умов їх життєдіяльності в якихось істотних відносинах і, внаслідок цього, спільністю культури. Різновиди соціуму: суспільство, родові і сімейно-родові, соціально-класові, національно-етнічні, територіально-поселенські спільноти. Знання соціуму є одним з чинників успішної соціальної діяльності
Спілкування	Специфічна міжособистісна взаємодія людей як членів суспільства, представників певних соціальних груп і спільноти, що здійснюється на основі відображення соціальної дійсності, опосередковане системою суспільних відносин. Без знання теорії і оволодіння навичками спілкування, як свідчить практика, неможлива соціальна робота
Споживчий кошик	Споживчий бюджет; загальна сума витрат і їх конкретний розподіл на забезпечення середньостатистичного споживання людини (сім'ї) в певний період, сукупність товарів і послуг, що забезпечують задоволення самих необхідних потреб людини. Вона включає

	непродовольчі товари, продукти харчування і послуги. Вартість споживчого кошику - головний фактор при визначенні прожиткового мінімуму, рівня "межі бідності" тощо
Справедливість соціальна	Співвідношення обґрунтованої рівності між людьми, з одного боку, і нерівності, що зберігається, з іншого боку. Це забезпечення суспільно виправданих мінімальних потреб людей в залежності від сімейного стану, стану здоров'я тощо. Справедливість соціальна виявляється, зокрема, в тому, що в будь-якому цивілізованому суспільстві владні структури намагаються контролювати реалізацію "споживчого кошика", забезпечити кожній сім'ї, кожній людині мінімальний прибуток, що дає можливість існувати і задовольняти найбільш важливі матеріальні і духовні потреби. Нездатність їх реалізації може приводити до катаклізму у вигляді перевищення смертності над народжуваністю, зменшення чисельності населення. Якщо це результат не тільки об'єктивно діючих умов, але і свідомої (або невмілої) соціальної політики правлячих кіл, то цей процес отримує назву геноциду по відношенню до власного або чужого народу (народів). Ступінь справедливості соціальної зумовлена загалом рівнем розвитку суспільства. На сучасному етапі в умовах здійснення реформ головною проблемою (суперечністю) виступає, з одного боку, необхідність зміцнення справедливості соціальної, а з іншою підвищення економічної ефективності праці, тобто поєднання рівності і нерівності в суспільстві
Статус соціальний	Інтегрований показник положення соціальних і інших груп і їх представників в суспільстві, в системі соціальних зв'язків і відносин. Визначається по ряду ознак як природного (стать, вік, національність), так і соціального характеру (професія, рід занять, прибуток, службове

	положення тощо). Одна із задач соціальних працівників сприяти збереженню і зміцненню статусу соціального своїх клієнтів
Стереотип соціальний	Спрощене, стандартизоване уявлення (або образ) про соціальний об'єкт (індивіда, групу, явище або процес), що володіє високою стійкістю, нерідко емоційно забарвлене. Термін введений журналістом У. Липманом (США) в 1922 році для позначення упереджених образів, еталонів, громадської думки відносно етнічних, соціальних станів, класових, професійних, політичних і інших груп, представників партій і соціальних інститутів. Стереотип соціальний відіграє важливу роль в формуванні оцінки людиною навколишнього світу. Однак його використання може спричинити двоякі наслідки. З одного боку, приводить до звуження пізнавального процесу, що може мати в певних ситуаціях позитивне значення, з іншого - формує різного роду упередження. Останні ж особливо небезпечні в оцінці міжетнічних, політичних, міжгрупових і економічних відносин, оскільки породжують соціальну напруженість, соціальні конфлікти. Стереотип соціальний подібного роду, зумовлений недоліком життєвого досвіду, відсутністю інформації, зайво емоційним сприйняттям, маніпулювання звичайною свідомістю. Стереотип соціальний може служити чинником, який перешкоджає або сприяє подоланню проблем, що стоять перед клієнтом (клієнтами) соціальних служб
Стиль життя	Компонент способу життя, що характеризує поведінкові особливості повсякденної життєдіяльності людини (зокрема, ритм, інтенсивність, темп життя), а також соціально-психологічні межі побуту і взаємодії між людьми, які нерідко виражають національно-етнічні і соціально-професійні межі соціальної спільноти, групи. У стилі життя як певній поведінці

	<p>особистості або групи фіксуються стабільні межі, що відтворюють манери, звички, смаки, уподобання. Уявлення про стиль життя дають такі зовнішні форми буття, як організація робочого і вільного часу, улюблені заняття поза сферою праці, устрій побуту, манери поведінки, ціннісні переваги, смаки тощо. Соціальний працівник неодмінно повинен враховувати стиль життя (колишній, теперішній) клієнта в своїй професійній діяльності</p>
Стимулювання діяльності	<p>Формування і використання стимулів при постановці і реалізації мети. Суть стимулювання полягає в спонуканні до діяльності. Для стимулювання діяльності характерно поєднання матеріальних і духовних, об'єктивних і суб'єктивних чинників. До них відносяться: а) зовнішні об'єктивні умови (реально існуюче середовище); б) внутрішнє засвоєння суб'єктом спонукань до діяльності (усвідомлення ним відповідності зовнішніх явищ його індивідуальним або соціальним потребам і інтересам); в) результат виробничої діяльності (якість і собівартість продукції, продуктивність праці, задоволення діяльністю, винагорода і заохочення до праці тощо). У стимулюванні соціальної роботи відіграють істотну роль всі три групи чинників. Однак в певних умовах один з них може мати вирішальне значення</p>
Страх	<p>Емоція, яка виникає в ситуаціях загрози біологічному або/та соціальному існуванню індивіда і скерована на джерело дійсної або уявної загрози. Інколи страх виникає не при наявності факторів загрози, а при їх передбаченні</p>
Стрес соціальний	<p>Особливий стан соціального об'єкта, що включає різні види соціального напруження, тиску, екстремальних навантажень тощо, який викликаний різними чинниками соціального життя (швидкість і частота соціально-культурних змін, перетворення в господарсько-виробничій</p>

	сфері, форми зайнятості, міграція, урбанізація тощо). Глибоке знання цього феномена обов'язкове для кожного соціального працівника, оскільки його клієнтами часто виявляються люди, що пережили стрес соціальний або такі, що знаходяться в стресовій ситуації
Суб'єкт	Суспільний організм, чия практична і пізнавальна активність спрямована на об'єкт
Сублімація	У психоаналізі З.Фрейда один з механізмів психологічного захисту, який знімає напруженість у ситуації конфлікту шляхом трансформації інстинктивних форм психіки у більш пристойні для індивіду у суспільстві. Окремим випадком сублімації (за Фрейдом) є переключення енергії лібідо на процес творчості, а також жарти, прояви дотепності та інші дії, які миттєво викликають зменшення напруженості у формі, яка санкціонована суспільством. Поза психоаналітичної інтерпретації термін 'сублімація' використовується з метою позначки переключення активності суб'єкта на вищий рівень
Суспільна думка	Стан масової свідомості, який вміщує в собі приховане або явне відношення різних соціальних спільнот до проблем, подій та фактів дійсності
Суспільна свідомість	Система духовних (раціонально-логічних, емоційних, пов'язаних з уявою, ірраціональних тощо) способів відношення людей до світу і до самих себе, яка виникає в процесі життєдіяльності різних типів і видів соціальних спільнот
Суспільний настрій	Це загальний емоційний стан, який панує, переважає в групі, створює емоційну атмосферу в ній. Він може як стимулювати, так і пригнічувати діяльність членів групи, а інколи навіть призводити до конфліктів. Груповий настрій може бути оптимістичний і песимістичний, мажорний і мінорний, нейтральний, задовільний і

	незадовільний. Сприятливий соціально-психологічний мікроклімат позитивно позначається на самопочутті членів колективу, забезпечує ситуацію успіху в груповій діяльності, дає змогу знайти оптимальне рішення тимчасових труднощів, підтримувати дружні стосунки в атмосфері взаємодопомоги та взаємопідтримки, налагоджувати взаємини
Суспільні фонди	Структури, що об'єднують групи людей, матеріальні, фінансові, культурні і інші цінності, створені внаслідок добровільних відрахувань, внесків державних, громадських організацій і підприємств, комерційних і фінансових структур, приватних осіб в цілях гуманітарної, добродійної діяльності в різних галузях суспільного життя. Суспільні фонди мають (як правило) статут, документи, що регламентують їх діяльність, а також організаційну і управлінську структуру. Держава підтримує суспільні фонди: надає їм приміщення, встановлює пільгове оподаткування або зовсім не стягує податки, заохочує їх зусилля, спрямовані на розв'язок соціальних проблем. Розрізняють суспільні фонди миротворчі, добродійні, науково-дослідні, культурологічні, релігійні та ін.
Суспільні фонди споживання	Кошти, отримані установами від держави на розвиток безкоштовної освіти, виплату стипендій, пенсій, допомог, оплати щорічних відпусток, утримання дошкільних установ тощо. Їх роль особливо велика в країнах з соціально орієнтованою економікою
Сутенер	Коханець, співмешканець повії, який існує за рахунок її заробітку
Сфера обслуговування	Сукупність галузей народного господарства, продукт яких (предмет споживання) виступає у вигляді певної доцільної діяльності - послуг. Особливістю суспільної праці в сфері обслуговування є безпосередній вплив на людину як об'єкт прикладання праці. Результати такої

	діяльності приймають, як правило, форму послуг. У сферу обслуговування включають торгівлю і громадське харчування, житлово-комунальне господарство і побутове обслуговування населення, пасажирський транспорт і зв'язок, систему освіти, культуру, охорона здоров'я, фізичну культуру і спорт, соціальне забезпечення (як вид діяльності по обслуговуванню людей). Сфера обслуговування має виключно важливе значення в соціальній роботі з населенням
Схильність	Стійка орієнтованість людини на щось, бажання виконувати певну працю. Схильність до діяльності пов'язана із здатністю її виконувати, між ними існує кореляція, хоч у практиці відомі окремі випадки їх розбіжності
Телефон довіри	Служба екстреної психологічної і емоційної підтримки по телефону. Анонімно за допомогою можуть звертатися підлітки, жертви сексуального насильства, наркомани тощо. Виділяють два напрями розвитку служби Т.д.: а) професійна психологічна допомога; б) емоційна підтримка, яка надається добровольцями-професіоналами
Темперамент	Індивідуально-типологічна характеристика властивостей психіки, що проявляється у силі, напруженості, швидкості та динаміці перебігу психічних процесів, активності людини, які проявляються незалежно від змісту, цілей, мотивів
Терор	Політика залякування, насильства, нагнітання страху, розправа з політичними противниками аж до їх фізичного знищення, особлива форма політичного насильства, що характеризується жорстокістю, цілеспрямованістю і уявною ефективністю. В умовах терору значно послаблюється можливість розв'язку всіх проблем суспільства, в тому числі соціального захисту населення, реалізації прав людини
Тест	Метод, техніка вивчення і визначення складних властивостей і якостей особистості, які не

	<p>піддаються безпосередньому спостереженню. У соціології тестування застосовується для дослідження культури і дозвілля, орієнтації особистості в ціннісно-нормативних структурах тощо. В області соціальної роботи застосовується досить часто, зокрема в службах зайнятості при перепідготовці кадрів з метою отримання тієї або іншої спеціальності (професії)</p>
Токсикофобія	<p>Хворобливий нав'язливий стан, який характеризується страхом перед отруєнням. Нерідко буває наслідком навіювання. Іноді спостерігається серед людей, які хворі на алергію</p>
Толерантність	<p>Терпимість до чужого способу життя, поведінки, звичаїв, почуттів, думок, ідей, вірувань. Необхідна всім, в тому числі соціальним працівникам в їх роботі з клієнтами</p>
Тонус життєвий	<p>Рівень емоційно-психологічної активності людини; психоенергетичний аспект життєдіяльності</p>
Традиція	<p>Елементи соціальної і культурної спадщини, які передаються з покоління в покоління і зберігаються в деяких товариствах, соціальних і інших групах протягом тривалого часу. У якості традицій виступають певні суспільні установки, норми поведінки, цінності, ідеї, звичаї, ритуали тощо. Традиції дуже важливо враховувати соціальним працівникам, особливо при роботі з клієнтами з відмінних від основної в суспільстві соціально- етнічних груп</p>
Тренінг соціально-психологічний	<p>Сукупність методів організації міжгрупової взаємодії з метою розвитку особистості і вдосконалення групових відносин: аналізувати поведінку і стан членів групи і свою особисту; аналізувати ситуацію і свою роль в ній; швидко перестроюватись в різних умовах і різних групах тощо. Основні методи: рольові ігри і групова дискусія. Використовується в роботі з клієнтами, об'єднаними тими або іншими умовами спільного життя, діяльності (в психоневрологічних</p>

	диспансерах, будинках для престарілих, в службах зайнятості тощо)
Убогість	1) крайня бідність; 2) переносне значення: бідність (почуттів, думок), занепад духу
Уміння	Використання суб'єктом наявних знань і навичок для вибору і здійснення прийомів дій відповідно до поставленої мети. Уміння забезпечує здатність виконання людиною певних дій на основі знань та навичок ("знання в дії")
Управління	У психології - свідомий і цілеспрямований процес впливу на свідомість і поведінку окремих індивідів або членів групи, колективу, організації з метою підвищення організованості та ефективності їх спільної діяльності
Управління соціальне	1) в широкому значенні управління усіма і будь-якими суспільними процесами на відміну від управління в біологічних і технічних системах; 2) у вузькому значенні - управління процесами і явищами соціальної сфери суспільного життя, засіб реалізації соціальної політики. Змістом управління соціального є формування критеріїв і показників соціального розвитку об'єкта, виділення виникаючих в ньому соціальних проблем, розробка і застосування методів їх розв'язку, досягнення станів, що плануються і параметрів соціальних відносин і процесів. У.с. має циклічний характер і проходить такі стадії, як прийняття управлінського рішення, його виконання і перевірку результатів його виконання. Ці стадії реалізуються з допомогою наступних функцій (напрямів) управлінської діяльності: планування (іноді виділяється прогнозування), регулювання, керівництво, організація, координація і контроль. Суб'єктом Управління соціальне в широкому значенні виступає все населення, у вузькому значенні спеціалізовані державні і суспільні установи і служби. При здійсненні задач управління соціального застосовуються різноманітні методи і

	кошти: економічні, адміністративні, соціально-психологічні і ін.
Усиновлення, удочеріння	Прийняття на виховання неповнолітніх дітей, що позбавилися піклування батьків, з встановленням між усиновленим і усиновлювачем правових (особистих і майнових) відносин, існуючих між батьками і дітьми. Після У. правовий зв'язок неповнолітнього з колишніми батьками повністю припиняється. Усиновити можуть чужі люди і родичі, якщо останні по якій-небудь причині замінили батьків. Не можуть бути усиновлювачами неповнолітні громадяни, позбавлені батьківських прав, визнані судом недієздатними або обмежено дієздатними, психічно хворі, наркомани, алкоголіки тощо. Для У. потрібна згода батьків дитини (одного з них), самого неповнолітнього (якщо він досяг десятирічного віку), чоловіка(дружини) усиновлювача. Таємниця У. охороняється законом. У. може бути відмінено тільки судом, який керується інтересами дитини
Установка	Стан готовності до певної активності, спрямованої на задоволення тієї чи іншої потреби
Установка соціальна	Ціннісне відношення суб'єкта до соціального об'єкта, виражене в готовності позитивної або негативної реакції на нього. Вироблення позитивної установки на роботу з клієнтами соціальних служб, на соціальну роботу в цілому, неодмінна умова успішної професійної діяльності соціологів
Установка соціально-психологічна	1) готовність, схильність індивіда або групи людей визначеним чином реагувати на ті або інші явища соціальної дійсності; 2) відносно стійка у часі система поглядів, заснованих на ціннісних орієнтаціях індивіда, а також сукупність пов'язаних з ними емоційних станів, зорієнтованих до певних дій. Знання установки соціально-психологічної має велике практичне значення в соціальній діяльності, в тому числі і в

	соціальной роботі, контактах соціальних працівників і клієнтів
Утриманець	Людина, що перебуває на чийому-небудь утриманні
Утримання	Забезпечення непрацюючого (хворого, престарілого, неповнолітнього тощо) коштами, необхідними для існування
Утриманство	Прагнення у всьому розраховувати на допомогу інших, а не на свої сили
Факт соціальний	1) подія, що мала місце в певний час, при певних умовах незалежно від дослідів суб'єктів; 2) в пізнавальному, гносеологічному значенні подія, описана в чітких поняттях з зазначенням специфіки соціальної ситуації, в якій воно мало місце. У якості Ф.с. розглядають дії, вчинки і характеристики поведінки людей, соціальних і інших груп, матеріальні і духовні продукти людської діяльності, думки, погляди, оцінки людей, їх взаємозв'язки
Фахівець з соціальної роботи	Працівник соціальної служби з високим загальнокультурним, інтелектуальним і етичним потенціалом, професійною підготовкою і необхідними особистісними якостями, що дозволяють ефективно виконувати професійні функції. Фахівець з соціальної роботи вивчає соціально-економічні і соціально-психологічні умови життя соціальних груп, прошарків, сім'ї і окремої людини і застосовує адекватні методи соціального захисту, підтримки, реабілітації і інших видів соціальної роботи, а також різні соціальні технології
Філантропія	Благодійність, допомога незаможним, соціально незахищеним; заступництво
Фобії	Нав'язливі страхи, які людина не в змозі переборювати
Фрейдизм	Загальне позначення філософсько-антропологічної і психологічної концепції австрійського вченого-психіатра З. Фрейда (1856-1939) і сукупність розвинених на її основі вчень і

	шкіл, відповідно до яких основними стимулами людської поведінки є несвідомі прояви психічних процесів, первинні біологічні потяги, головним чином статеві. Значною мірою на цьому заснований сучасний психоаналіз
Фрустрація	Психічний стан зростаючого емоційно-вольового напруження, що виникає в конфліктних ситуаціях, які перешкоджають досягненню мети чи задоволенню потреб і бажань, загрожують людині або її престижу, людській гідності. Фрустрація - це психологічний стан, що виникає при розчаруванні, нездійсненні якої-небудь значущої для людини мети, потреби; гнітюча тривога, почуття напруження, безвихідність. Зняття фрустрації є однією з важливих задач в діяльності соціальних працівників, під час їх контактів з клієнтами
Фуга	Психічний стан втечі людини від себе
Футурологія	1) в широкому значенні - сукупність уявлень про майбутнє людства; 2) у вузькому - область наукових знань, що охоплює перспективи соціальних процесів; часто вживається як синонім прогнозування
Характер	Комплекс сталих психічних властивостей людини, що виявляються в її поведінці та діяльності, у ставленні до суспільства, до праці, колективу, до самої себе. Як і світогляд, характер є стрижнем особистості, головним визначальником її індивідуальності
Харчування	Надходження в організм людини і засвоєння ним речовин, необхідних для поповнення енергетичних витрат, побудови і поновлення тканин. Харчування людини істотно впливає на його здоров'я, працездатність і тривалість життя. Добова потреба в харчуванні залежить від віку, роду занять, способу життя, кліматичних умов тощо. Добова потреба в основних поживних речовинах і калоріях для чоловіка 40-60 років, що не займається фізичним трудом і що проживає в

	місті: білки - біля 90 г, в тому числі тваринні - понад 50 г; жири - біля 80 г, в тому числі рослинні - 25 г; вуглеводи - понад 350 г; калорійність - 2600 ккал. У жінок, в зв'язку з менш активним обміном речовин і меншою вагою тіла, відповідні показники на 15% нижче. Для раціонального дитячого харчування необхідні всі харчові компоненти (у відповідних дозах) і правильний режим (наприклад, 4-разовий прийом їжі з відповідним розподілом її кількості: 30, 40-45, 10, 20%)
Хоспіс	1) лікарня для онкологічних хворих з останньою стадією захворювання, де створені всі умови, щоб людина відчувала як можна менше страждань; 2) багатопрофільна програма, що передбачає допомогу смертельно хворим людям на протязі останніх місяців їх життя. Ця допомога, як правило, забезпечується в установах нелікарняного типу, в домашній обстановці членами сім'ї, друзями і знайомими
Циклотимія	Психічне захворювання, легка форма маніакально-депресивного психозу
Цілі	Соціальні цілі - цінності індивіда, групи індивідів, класів, суспільства, на досягнення яких направлена їх діяльність
Ціннісні орієнтації	Відбіркова, відносно стійка система спрямованості інтересів і потреб особистості, націлена на певний аспект соціальних цінностей. Детермінантами Ц.о. особистості виступають матеріальні умови життєдіяльності, а також індивідуально-типові риси, нахили, здатності і здібності людини
Цінності соціальні	1) в широкому значенні - значимість явищ і предметів реальної дійсності з точки зору їх відповідності або невідповідності потребам суспільства, соціальних груп і особистості; 2) у вузькому значенні - етичні і естетичні вимоги, вироблені людською культурою, що є продуктами суспільної свідомості. До числа Ц.с.

	відносять світогляд, соціальну справедливість, людська гідність, цивільний обов'язок тощо
Чинник соціальний	Причина, рушійна сила якого-небудь соціального явища, що визначає його характер або окремі межі
Чуття	а) особливий психічний стан підсвідомого відображення явищ і подій, інтуїтивне передчуття їх; б) особливе переживання, що супроводжується вдоволенням чи невдоволенням чимось або кимось
Шовінізм	Крайня форма націоналізму, проповідування національної винятковості, протиставлення інтересів однієї нації інтересам всіх інших націй, поширення національного чванства, розпалювання національної ворожнечі і ненависті. Шовінізм впливає саме негативним чином на взаємовідносини між соціально-етнічними групами, нерідко проявляючись в тій або іншій формі в розв'язанні соціальних проблем корінних груп населення, в практиці соціальної роботи
Якісний аналіз	В загальному означає такий характер здійснення соціологічного дослідження та викладання його результатів, при якому основний акцент робиться на теоретичних ресурсах соціології, індивідуальному досвіді, спостереженні та інтуїції, традиційних засобах філософського і логічного аналізу категорій і понять, історичних співставленнях, використанні окремих особистих і офіційних документів, прийомів публіцистичного і художнього обґрунтування тверджень, висновків і рекомендацій
Якість життя	Компонент (сторона) способу життя; категорія, що виражає якість задоволення матеріальних і духовних потреб людей: якість харчування, якість одягу і її відповідність моді, комфортність житла, якісні характеристики в сфері охорони здоров'я, утворення, обслуговування населення, якісна структура дозвілля, етична атмосфера, настрої,

	<p>міру задоволення людей в змістовному загальному пізнаванні світу, творчій праці, структурі розташування тощо. Органічно пов'язане з рівнем життя. Облік і знання якості життя своїх клієнтів, основних соціальних і інших груп верств населення - неодмінні умови успішної діяльності соціального працівника</p>
--	---

ТЕРМІНИ З ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

ECTS	Система, яка створена для забезпечення єдиної міждержавної процедури оцінювання навчання, системи виміру і порівняння результатів навчання, їхнього академічного визнання і передачі від одного закладу освіти іншому. Система може використовуватися усередині закладу освіти, між закладами освіти однієї країни, а так само між закладами освіти - партнерами з різних країн. Система ECTS базується на принципах взаємної довіри учасників і передбачає виконання правил щодо всіх її частин: ECTS-кредитів, ECTS-оцінок, Угоди про навчання і Зарахування кредитів. Для абітурієнтів заклад освіти розробляє Інформаційний пакет
Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС)	Система трансферу і накопичення кредитів, що використовується в Європейському просторі вищої освіти з метою надання, визнання, підтвердження кваліфікацій та освітніх компонентів і сприяє академічній мобільності здобувачів вищої освіти. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження здобувача вищої освіти, необхідного для досягнення визначених результатів навчання, та обліковується у кредитах ЄКТС
Академічна година	Мінімальна облікова одиниця навчального часу. Тривалість академічної години становить, як правило, 45 хвилин. Дві академічні години утворюють пару академічних годин (надалі пара). Зміна тривалості академічної години, як правило, не допускається. Проте, при проведенні пари без перерви, її тривалість може змінюватись, але повинна становити не менше як 80 хвилин
Академічна довідка	Офіційна виписка, структурований опис навчальних досягнень студента
Академічна мобільність	Можливість учасників освітнього процесу навчатися, викладати, стажуватися чи проводити наукову діяльність в іншому закладі вищої освіти

	(науковій установі) на території України чи поза її межами
Академічна свобода	Самостійність і незалежність учасників освітнього процесу під час провадження педагогічної, науково-педагогічної, наукової та/або інноваційної діяльності, що здійснюється на принципах свободи слова і творчості, поширення знань та інформації, проведення наукових досліджень і використання їх результатів та реалізується з урахуванням обмежень, встановлених законом
Академічний календар	Календарні терміни навчального процесу та вивчення окремих дисциплін протягом академічного року
Академічний рік	Поділ навчального року на семестри (два) чи триместри, кількість навчальних тижнів, перелік дисциплін у семестрі (триместрі), тижневий розклад аудиторних та індивідуальних занять, заліків і екзаменів
Акредитація освітньої програми	Оцінювання освітньої програми та/або освітньої діяльності закладу вищої освіти за цією програмою на предмет: відповідності стандарту вищої освіти; спроможності виконати вимоги стандарту та досягти заявлених у програмі результатів навчання; досягнення заявлених у програмі результатів навчання
Аудиторні години	Години, які витрачаються студентом і викладачем на аудиторні навчальні заняття
Базова вища освіта	Освітній рівень вищої освіти особи, який характеризує сформованість її інтелектуальних якостей, що визначають розвиток особи як особистості і є достатніми для здобуття нею кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра
Бакалавр	Освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту, фундаментальні і спеціальні уміння та знання щодо узагальненого об'єкта праці (діяльності), достатні для виконання

	завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності
Бакалавр	Назва академічного ступеня (кваліфікації), що присуджується після завершення першого етапу (підрівня) 5-го рівня за Міжнародною стандартною класифікацією освіти, першого циклу вищої освіти в болонській класифікації та відповідає 6-му рівню Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя. Здобуття кваліфікації (академічного ступеня) бакалавра зазвичай потребує 180–240 кредитів ЄКТС
Болонський процес	Структурна й парадигмальна реформа вищої освіти в Європі, початок якій покладено підписанням Болонської декларації в 1999 р. у Болоньї (Італія) і яка спрямована на створення привабливого і конкурентоздатного Європейського простору вищої освіти. Реалізація перетворень здійснюється відповідно до комюніке (декларацій) конференцій міністрів, відповідальних за вищу освіту, що проводяться не рідше ніж раз на два роки: 2001 (Прага), 2003 (Берлін), 2005 (Берген), 2007 (Лондон), 2009 (Левен / Лювен-ля-Ньов), 2010 (Будапешт / Відень)
Вечірня і заочна (дистанційна) форми навчання	Форми навчання, організовані для тих осіб, які не мають можливості навчатись з відривом від своєї основної професійної діяльності. Для таких осіб чинним законодавством передбачено певні пільги
Вибіркові навчальні дисципліни	Вводяться вищим закладом освіти для більш повного задоволення освітніх і кваліфікаційних запитів особи та потреб суспільства, ефективнішого використання можливостей закладу освіти, врахування регіональних потреб тощо. Вони можуть бути як обов'язкові для всіх студентів, так і ті, що обираються студентами індивідуально. Вибіркові навчальні дисципліни запроваджуються, як правило, у формі спеціальних навчальних курсів для поглиблення загальноосвітньої, фундаментальної і

	фахової (теоретичної і практичної) підготовки
Види навчальних (аудиторних) занять	Лекція, лабораторне, практичне, семінарське та індивідуальне заняття, консультація
Визнання залікових одиниць	Визнання вищим навчальним закладом залікових одиниць або кваліфікацій, отриманих студентом у іншому навчальному закладі
Визнання кредитів	Процес, за допомогою якого заклад вищої освіти / вищий навчальний заклад засвідчує (підтверджує), що результати навчання, отримані та оцінені в іншому закладі, та відповідні їм кредити задовольняють (деякі або всі) вимоги окремої освітньої / навчальної програми, її компонента (модуля) або кваліфікації в цьому освітньому / навчальному закладі
Викладач вищого навчального закладу	Особа, яка за основним місцем роботи у вищих навчальних закладах проводить навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) або організаційну діяльність
Викладацький персонал	Персонал закладу вищої освіти / вищого навчального закладу, основним завданням якого є викладання. Включає осіб, які обіймають посади, що передбачають здійснення викладання
Випуск	Успішне закінчення студентами закладу вищої освіти / вищого навчального закладу і одержання відповідної кваліфікації
Випускник	Особа, яка успішно завершила навчання на певному рівні або підрівні (етапі, циклі) вищої освіти
Вища освіта	Рівень освіти, який здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання, який ґрунтується на повній загальній середній освіті й завершується здобуттям певної кваліфікації за підсумками державної атестації
Вищий навчальний заклад	Освітній, освітньо-науковий заклад, який заснований і діє відповідно до законодавства про освіту, реалізує відповідно до наданої ліцензії освітньо-професійні програми вищої освіти за певними освітніми та освітньо-кваліфікаційними

	рівнями, забезпечує навчання, виховання та професійну підготовку осіб відповідно до їх покликання, інтересів, здібностей та нормативних вимог у галузі вищої освіти, а також здійснює наукову та науково-технічну діяльність
Вищий навчальний заклад першого рівня акредитації	Вищий навчальний заклад, у якому здійснюється підготовка фахівців за спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста
Вищий навчальний заклад другого рівня акредитації	Вищий навчальний заклад, у якому здійснюється підготовка фахівців за спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста та за напрямками підготовки освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра
Вищий навчальний заклад третього рівня акредитації	Вищий навчальний заклад, у якому здійснюється підготовка фахівців за напрямками освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра, спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліста, а також за окремими спеціальностями освітньо-кваліфікаційного рівня магістра
Вищий навчальний заклад четвертого рівня акредитації	Вищий навчальний заклад, у якому здійснюється підготовка фахівців за напрямками освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра, спеціальностями освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста, магістра
Галузь знань	Основна предметна область освіти і науки, що включає групу споріднених спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка
Галузь навчання	Основний предмет (предмети) навчання в освітній / навчальній програмі в межах галузі освіти. Галузь навчання може мати різний ступінь конкретизації: напрям підготовки, спеціальність, спеціалізація або широка, вузька, деталізована
Галузь освіти	Основна предметна область освіти. За Міжнародною стандартною класифікацією освіти галузь (поряд з рівнем) освіти є базовою наскрізною класифікаційною змінною освітніх програм
Денна (стаціонарна) форма навчання	Основна форма здобуття певного освітньо-кваліфікаційного рівня. Організація навчального процесу на денній (стаціонарній) формі навчання вищим закладом освіти здійснюється з відривом від

	виробництва
Дескриптори кваліфікацій	Загальний опис кваліфікацій за рівнями (підрівнями, етапами, циклами) у термінах компетентностей, а також часто в кредитах ЄКТС
Дескриптори циклів / рівнів	Загальний опис очікуваних результатів навчання, виражених у термінах компетентностей, на кожному з циклів / рівнів вищої освіти та часто із зазначенням кредитів ЄКТС
Державна атестація студента	Визначення фактичної відповідності рівня його освітньої (кваліфікаційної) підготовки вимогам освітньої (кваліфікаційної) характеристики
Державний стандарт освіти	Сукупність норм, які визначають вимоги до освітнього, освітньо-кваліфікаційного рівня. Державні стандарти освіти розробляються для кожного освітнього (освітньо-кваліфікаційного) рівня та напрямку підготовки (спеціальності) і затверджуються Кабінетом Міністрів України. Вони підлягають перегляду та перезатвердженню не рідше як один раз на десять років. Складовими державного стандарту освіти є: освітня (освітньо-кваліфікаційна) характеристика; нормативна частина змісту освіти і тести
Дипломний проект, дипломна робота	Індивідуальне завдання науково-дослідницького, творчого чи проектно-конструкторського характеру, яке виконується студентом на завершальному етапі фахової підготовки і є однією із форм виявлення теоретичних і практичних знань, вміння їх застосовувати при розв'язуванні конкретних наукових, технічних, економічних, соціальних та виробничих завдань. Дипломні проекти викочують, як правило, студенти-випускники технічних, технологічних, та інших споріднених спеціальностей, а на гуманітарних спеціальностях виконується здебільшого дипломна робота
Додаток до диплома	Документ, що видається випускникам закладів вищої освіти / вищих навчальних закладів та містить детальну інформацію про успішно завершене навчання
Екзаменаційна сесія	Період підведення підсумків навчальної роботи

	<p>студентів протягом семестру. Тривалість та терміни її проведення визначаються навчальним планом (робочим навчальним планом). Під час сесії проводяться екзамени за окремим розкладом, який затверджується проректором (заступником директора) з навчальної роботи. Перерва між екзаменами, якщо вона необхідна студентам для самопідготовки, повинна становити не менше 3—4 днів. Перед кожним екзаменом обов'язково проводиться консультація. Час і місце проведення екзамену планується з урахуванням його форми: усної чи письмової. Час і місце проведення екзамену дозволяється змінювати тільки за погодженням з деканом факультету (завідувачем відділення)</p>
Екстернат	<p>Особлива форма навчання. Ця форма навчання дає можливість особам, які мають відповідний освітній, освітньо-кваліфікаційний рівень, здобути певний рівень освіти або кваліфікації шляхом самостійного вивчення навчальних дисциплін і складання у вищому закладі освіти заліків, екзаменів та інших форм підсумкового контролю, передбачених навчальним планом</p>
Заклад вищої освіти	<p>Окремий вид установи, яка є юридичною особою приватного або публічного права, діє згідно з виданою ліцензією на провадження освітньої діяльності на певних рівнях вищої освіти, проводить наукову, науково-технічну, інноваційну та/або методичну діяльність, забезпечує організацію освітнього процесу і здобуття особами вищої освіти, післядипломної освіти з урахуванням їхніх покликань, інтересів і здібностей</p>
Заліковий кредит	<p>Одиниця виміру навчального навантаження необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів</p>
Заліковий курс	<p>Курс, після закінчення якого студент отримує академічні залікові одиниці з певної програми навчання</p>
Здобувачі вищої освіти	<p>Особи, які навчаються у закладі вищої освіти на певному рівні вищої освіти з метою здобуття</p>

	відповідного ступеня і кваліфікації
Здобувачі освіти	Вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, аспіранти (ад'юнкти), докторанти, інші особи, які здобувають освіту за будь-яким видом та формою здобуття освіти
Зміст освіти	Соціально адаптована система знань, умінь та навичок, зумовлена цілями і потребами особи, суспільства, держави
Змістовий модуль	Система навчальних елементів, що поєднана за ознакою відповідності певному навчальному об'єктові
Знання	Результат процесу пізнавальної діяльності, її перевірене суспільною практикою і логічно впорядковане відображення в свідомості людини. Знання — категорія, яка відображає зв'язок між пізнавальною і практичною діяльністю людини. Знання виявляються в системі понять, думок, уявлень і образів, орієнтованих основ діяльності і т.ін., які мають певний об'єм і якість. Знання можна ідентифікувати тільки тоді, коли вони виявляються у вигляді уміння виконувати відповідні розумові або фізичні дії
Індивідуальний навчальний план студента	Нормативний документ, за яким здійснюється навчання студента, виходячи з вимог освітньо-професійної програми відповідного рівня підготовки та з урахуванням його особистих освітньо-професійних інтересів і потреб. Індивідуальний навчальний план студента складається на підставі робочого навчального плану і включає всі нормативні навчальні дисципліни та вибіркові навчальні дисципліни, обрані студентом, з обов'язковим урахуванням структурно-логічної схеми підготовки. Індивідуальний навчальний план складається на кожний навчальний рік і затверджується в порядку, встановленому вищим закладом освіти, але, як правило, деканом факультету (завідувачем відділення). Методичне керівництво індивідуальним навчанням студентів та контроль за виконанням ними індивідуальних

	навчальних планів здійснюється деканами факультетів (завідувачами відділень) та відповідними кафедрами (предметними або цикловими комісіями)
Індивідуальні завдання	Одна із форм організації навчання у вищій школі, яка має на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти одержують в процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. До індивідуальних завдань відносяться реферати, розрахункові, графічні, курсові та дипломні проекти (роботи) тощо. Індивідуальні завдання виконуються студентами самостійно під керівництвом викладачів Як правило, індивідуальні завдання виконуються окремо кожним студентом. У тих випадках, коли завдання мають комплексний характер, до їх виконання можуть залучатися кілька студентів, у тому числі студенти, які навчаються на різних факультетах (відділеннях) і спеціальностях
Індивідуальні заняття	Нова форма організації навчального процесу у вищих закладах освіти. Вони передбачають створення умов для якнайповнішої реалізації творчих можливостей студентів, які виявили особливі здібності в навчанні та нахил до науково-дослідної роботи і творчої діяльності. Індивідуальні заняття проводяться, як правило, у позанавчальний час за окремим графіком, складеним кафедрою (предметною або цикловою комісією) з урахуванням потреб і можливостей студента. Організація та проведення індивідуальних занять доручається найбільш кваліфікованим викладачам. Індивідуальні заняття на молодших курсах спрямовуються здебільшого на поглиблення вивчення студентами окремих навчальних дисциплін, на старших вони мають науково-дослідний характер і передбачають безпосередню участь студента у виконанні наукових досліджень та інших творчих завдань
Інформальна освіта	Освіта, що зовні не організована, тобто неофіційна, самоорганізована освіта (самоосвіта): наприклад, прослуховування окремих лекцій або

	читання книг і журналів. Близьким до інформальної освіти за значенням є інформальне навчання
Інформальне навчання	Неофіційне цілеспрямоване (самонавчання) або нецілеспрямоване (спонтанне, що відбувається під час позанавчальної діяльності) навчання
Інформаційний пакет	Документ, який містить загальну інформацію про університет, назву напрямів, спеціальностей, спеціалізацій спеціальностей, анотації (змістові модулі) із зазначенням обов'язкових та вибіркових курсів, методики і технології викладання, залікові кредити, форми та умови проведення контрольних заходів, опис системи оцінювання якості освіти тощо
Кафедра	Базовий структурний підрозділ вищого навчального закладу (його філій, інститутів, факультетів), що проводить навчально-виховну і методичну діяльність з однієї або кількох споріднених спеціальностей, спеціалізацій чи навчальних дисциплін і здійснює наукову, науково-дослідну та науково-технічну діяльність за певним напрямом
Кваліфікація	Сертифікація досягнень або компетенцій студента з зазначенням виду і назви підготовки, яка надає право доступу до подальшої освіти та професійної діяльності
Кваліфікація	Офіційний результат оцінювання і визнання, який отримано, коли уповноважена установа встановила, що особа досягла компетентностей (результатів навчання) відповідно до стандартів вищої освіти, що засвідчується відповідним документом про вищу освіту
Коледж	Вищий навчальний заклад другого рівня акредитації або структурний підрозділ вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації у споріднених напрямках підготовки (якщо є структурним підрозділом вищого навчального закладу третього або четвертого рівня акредитації або входить до навчального чи

	навчально-науково-виробничого комплексу) або за кількома спорідненими спеціальностями і має відповідний рівень кадрового та матеріально-технічного забезпечення
Компетентність	Динамічна комбінація знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти
Консультація	Один із видів навчальних занять. Вона проводиться з метою отримання студентом відповіді на окремі теоретичні чи практичні питання та для пояснення певних теоретичних положень чи аспектів їх практичного застосування. Консультації протягом семестру (поточні консультації, семестрові) та перед контрольним заходом (екзаменаційні) проводяться за графіком деканату факультету (відділення)
Кредит	Одиниця обсягу та вимірювання результатів навчання, досягнутих на певний момент виконання програми навчання, - система змістових модулів, які з урахуванням засвоєння студентами окремих навчальних елементів (відповідно психофізичних норм засвоєння при використанні форм, методів і способів навчання), можуть бути засвоєні за 24-54 години навчального часу (сума годин аудиторної і самостійної роботи студента за тиждень). Згідно додатка 1 Конвенції Ради Європи і ЮНЕСКО про визнання кваліфікації з вищою освітою, кредит — точно документована мінімальна умовна одиниця вимірювання «вартості» будь-якої складової навчальної програми, яку виконав студент під час навчання
Кредитно-модульна система навчання (КМСН)	Спланована за роками навчання, заснована, в основному, на самостійному засвоєнні кожним студентом числа кредитів, що відповідають змісту кредитно-модульних програм навчальних дисциплін і проходження практик. Вона дозволяє

	індивідуалізувати навчально-пізнавальну діяльність студентів за змістом, методами та засобами навчальної роботи та за темпами просування до заданого, відповідно світовим стандартам, рівня і якості освіти на різних етапах її розвитку у ВНЗ. Кредитно-модульна система навчання реалізується з урахуванням принципів, що враховують основні особливості модульного навчання та організації системи навчального процесу у ВНЗ та забезпечують академічну сумісність дисциплін
Кредитно-модульна система організації навчального процесу (КМСОНП)	Модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів)
Критерії оцінювання	Стосовно оцінювання виконання вимог освітніх/навчальних програм – описи того, що і на якому рівні має зробити студент для демонстрації досягнення результатів навчання
Курсовий проект (робота)	Один із видів індивідуальних завдань навчально-дослідницького, творчого чи проектно-конструкторського характеру, який має на меті не лише поглиблення, узагальнення і закріплення знань студентів з нової навчальної дисципліни, а й застосування їх при вирішенні конкретного фахового завдання і вироблення вміння самостійно працювати з навчальною і науковою літературою, електронно-обчислювальною технікою, лабораторним обладнанням, використовуючи сучасні інформаційні засоби та технології. За час навчання у вищому закладі освіти кожний студент виконує 2-3 курсові проекти (роботи) з навчальних дисциплін, які є базовими для відповідної спеціальності, їх конкретна кількість визначається навчальним планом
Лабораторне заняття	Вид навчального заняття, на якому студенти під керівництвом викладача проводять натурні або імітаційні експерименти чи досліди в спеціально обладнаних навчальних лабораторіях з використанням устаткування, пристосованого для умов навчального процесу. Дидактичною метою

	<p>лабораторного заняття є практичне підтвердження окремих теоретичних положень даної навчальної дисципліни, набуття практичних умінь та навичок роботи з лабораторним устаткуванням, обладнанням, обчислювальною технікою, вимірювальною апаратурою, методикою експериментальних досліджень у конкретній предметній галузі. Перелік тем лабораторних занять визначається робочою навчальною програмою дисципліни</p>
Ліцензування	<p>Процедура визнання спроможності юридичної особи провадити освітню діяльність за певною спеціальністю на певному рівні вищої освіти відповідно до стандартів освітньої діяльності</p>
Магістр	<p>Освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності</p>
Методичні рекомендації	<p>Систематизований перелік дій, виконання яких, на думку автора і упорядника, веде до досягнення поставленої мети. Цей перелік викладається як правила, норми, заходи, умови, чинники, вимоги, поради і т.д.</p>
Модуль	<p>Задokumentована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами навчального процесу. Це закінчений блок (обсяг) інформації, яку має засвоїти студент, або навчальна діяльність, яку має виконати студент. Модуль, у залежності від мети, характеру дисципліни та матеріального (інформаційного) забезпечення може виступати як основний засіб навчання чи містити у собі ознаки організаційної форми або об'єднувати те й інше. Модуль охоплює: 1). цільову програму дій; 2). змістовий модуль, який представляє собою – систему навчальних елементів,</p>

	<p>що поєднана за ознакою відповідності певному навчальному об'єктові, який через систему навчальних елементів розкриває зміст (інформацію або діяльність), який повинен бути засвоєний студентом, та 3). операційно-діяльнісний модуль, в якому в нормах кредиту та видах навчальних дій розкривається навчальне навантаження (активна участь) студента в модулі; 4). резюме – завершаючий (підсумковий) етап оволодіння студентом модулів у кредитах. Модуль забезпечує гармонію між обсягом та якістю навчальної роботи студента</p>
Молодший спеціаліст	<p>Освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула неповну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для здійснення виробничих функцій певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності</p>
Навантаження студента	<p>Час, який пересічний студент (певного рівня / циклу вищої освіти) потребує для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Цей час включає всі види навчальної роботи: лекції, семінарські, практичні заняття, самостійну роботу, складання екзаменів тощо</p>
Навички	<p>Дії, які виконуються під час здійснення певної діяльності, а завдяки багаторазовим повторенням стають автоматичними і виконуються без усвідомленого контролю</p>
Навчальна дисципліна (у вищому навчальному закладі)	<p>Педагогічно адаптована система понять про явища, закономірності, закони, теорію, методи і т. ін.(система змістових модулів, об'єднаних за змістом освіти), будь-якої галузі діяльності (або сукупності галузей діяльності) з визначенням необхідного рівня сформованості у тих, хто навчається, певної сукупності умінь і навичок, передбачених для засвоєння студентом</p>
Навчальна лекція	<p>Логічно завершений, науково обґрунтований і систематизований виклад певного наукового або науково-методичного питання, ілюстрований, при</p>

	<p>необхідності, засобами наочності та демонстрацією дослідів. Лекція є одним з основних видів навчальних занять і, водночас, методів навчання у вищій школі. Вона покликана формувати у студентів основи знань з певної наукової галузі, а також визначати напрямок, основний зміст і характер усіх інших видів навчальних занять та самостійної роботи студентів з відповідної навчальної дисципліни</p>
Навчальна програма	<p>Нормативний документ, який визначає місце і значення навчальної дисципліни в реалізації освітньо-професійної програми підготовки, її зміст, послідовність і організаційні форми вивчення навчальної дисципліни, вимоги до знань і вмінь студентів. Навчальна програма включає пояснювальну записку, тематичний виклад змісту навчальної дисципліни і список літератури. Навчальні програми нормативних дисциплін входять до комплексу документів державного стандарту освіти, розробляються і затверджуються як його складові. Навчальні програми вибіркових дисциплін розробляються і затверджуються вищим закладом освіти</p>
Навчальний день студента	<p>Становить не більше 9 академічних годин, а навчальний тиждень - не більше 54 академічних годин</p>
Навчальний елемент	<p>Автономний навчальний матеріал, призначений для засвоєння елементарної одиниці знання або уміння, який використовується для самонавчання або навчання під керівництвом викладача. Навчальний елемент починається з декларації про той об'єм знань і/або умінь, яким повинна оволодіти особа, яка навчається, містить відповідний теоретичний матеріал, різні тести і вправи і, як правило, закінчується тестом «Перевірка досягнень», результати якого свідчать про рівень засвоєння знань, змісту певного матеріалу. Навчальні елементи групуються в змістові модулі, що є основними структурними одиницями навчального курсу(дисципліни)</p>

Навчальний курс	Завершений період навчання студента протягом навчального року
Навчальний рейтинг	Інтегральний індекс або комплексний показник якості навчання студента, його розвитку на певному етапі, який визначає не лише якість здобутих знань і вмінь з окремих дисциплін, а й систематичність у роботі, активність, творчість, самостійність студента
Навчальний об'єкт	Обсяг навчальної інформації, яка має самостійну логічну структуру і зміст та дає можливість оперувати цією інформацією в процесі розумової діяльності
Навчальний план	Нормативний документ, який складається вищим закладом освіти на підставі освітньо-професійної програми та структурно-логічної схеми підготовки і визначає перелік та обсяг нормативних і вибіркових навчальних дисциплін, послідовність їх вивчення, конкретні форми проведення навчальних занять (лекції, лабораторні, практичні, семінарські, індивідуальні заняття, консультації, навчальні й виробничі практики) та їх обсяг, графік навчального процесу, форми і засоби проведення поточного й підсумкового контролю. У навчальному плані відображається також обсяг часу, передбачений на самостійну роботу. Навчальний план розробляється на весь період реалізації відповідної освітньо-професійної програми підготовки і затверджується керівником вищого закладу освіти
Навчальний рік	Навчальний час, який складається з навчальних днів, екзаменаційних сесій, вихідних, святкових та канікулярних днів
Навчальний семестр	Складова частина навчального часу студента, що закінчується підсумковим семестровим контролем. Тривалість семестру визначається навчальним планом
Навчальний час студента	Визначається кількістю облікових одиниць часу, відведеного на реалізацію освітньо-професійної програми підготовки на певному освітньо-кваліфікаційному рівні. Обліковими одиницями навчального часу студента є академічна година,

	навчальний день, навчальний тиждень, навчальний семестр, навчальний рік, навчальний курс
Неповна вища освіта	Освітній рівень вищої освіти особи, який характеризує сформованість її інтелектуальних якостей, що визначають розвиток особи як особистості і є достатніми для здобуття нею кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста
Нові інформаційні технології навчання	Методологія і технологія навчально-виховного процесу з використанням новітніх електронних засобів
Норма кредиту	Виражається в балах (або інших показниках). Це максимально можлива кількість балів, яку максимально може набрати студент, виконуючи своє навчальне навантаження в кредитному модулі. Визначає якість залікового кредиту в прийнятій у ВНЗ системі оцінювання
Нормативний термін навчання	Термін навчання за денною (очною) формою, необхідний для засвоєння особою нормативної та вибіркової частин змісту навчання і встановлений стандартом вищої освіти
Нормативні навчальні дисципліни	Визначаються державним стандартом освіти (освітньо-професійною програмою підготовки). Дотримання їх назв є обов'язковим для вищих закладів освіти, а обсяг не може бути меншим від обсягу, встановленого державним стандартом освіти
Освітні стандарти	Стандарти, що виробляються в освітній системі для забезпечення освіти певного рівня (підрівня, етапу, циклу) і присудження відповідних освітніх (академічних) кваліфікацій (ступенів)
Освітній компонент	Самодостатня і формально структурована частина освітньої / навчальної програми (наприклад курс, модуль, навчальна дисципліна, семінар, виробнича практика тощо)
Освітня діяльність	Діяльність закладів вищої освіти, що провадиться з метою забезпечення здобуття вищої, післядипломної освіти і задоволення інших освітніх потреб здобувачів вищої освіти та інших осіб
Освітня (освітньо-	Система освітніх компонентів на відповідному

професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма	рівні вищої освіти в межах спеціальності, що визначає вимоги до рівня освіти осіб, які можуть розпочати навчання за цією програмою, перелік навчальних дисциплін і логічну послідовність їх вивчення, кількість кредитів ЄКТС, необхідних для виконання цієї програми, а також очікувані результати навчання (компетентності), якими повинен оволодіти здобувач відповідного ступеня вищої освіти
Освітній рівень	Передбачає задоволення потреб особистості у здобутті загальної середньої та вищої освіти шляхом навчання у різних типах закладів освіти. Законом України “Про вищу освіту” визначені такі освітні рівні: початкова загальна освіта; базова загальна середня освіта; повна загальна середня освіта; професійно-технічна освіта; базова вища освіта; повна вища освіта
Освітня характеристика	Основні вимоги до якостей і знань особи, яка здобула певний освітній рівень. Зміст освітньої характеристики як складової частини державного стандарту освіти визначається Міністерством освіти України окремо для кожного освітнього рівня
Освітньо-кваліфікаційна характеристика	Основні вимоги до професійних якостей, знань і умінь фахівця, які необхідні для успішного виконання професійних функцій. Зміст освітньо-кваліфікаційної характеристики визначається Міністерством освіти України для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня
Освітньо-кваліфікаційний рівень	Передбачає здобуття певного рівня освіти і кваліфікації. Законом України “Про вищу освіту” визначені такі освітньо-кваліфікаційні рівні: кваліфікований робітник, молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр
Освітньо-професійна програма підготовки	Перелік нормативних навчальних дисциплін із зазначенням загального обсягу часу (в годинах), відведеного для їх вивчення та форм підсумкового контролю з кожної навчальної дисципліни
Оцінка	Будь-яка кількісна або якісна міра на основі визначених критеріїв, які використовуються для

	опису результатів оцінювання в окремій навчальній дисципліні (модулі) або в освітній / навчальній програмі в цілому
Оцінювання знань	Визначення й вираження в умовних одиницях (балах), а також в оцінних судженнях викладача знань, умінь і навичок студентів відповідно до вимог навчальних програм
Оцінювання студентів	Формалізований процес визначення рівня опанування студентом запланованих (очікуваних) результатів навчання, що є необхідним для вдосконалення навчального процесу, підвищення ефективності викладання, розвитку студентів
Підручник	Книга, яка містить основи знань з певної навчальної дисципліни, викладені на рівні сучасних досягнень науки згідно з цілями навчання, визначеними програмою і вимогами дидактики
Підсумковий контроль	Проводиться з метою оцінювання результатів навчання студентів на певному освітньо-кваліфікаційному рівні або на окремих його етапах. Підсумковий контроль включає семестровий контроль і державну атестацію студента
Повна вища освіта	Освітній рівень вищої освіти особи, який характеризує сформованість її інтелектуальних якостей, що визначають розвиток особи як особистості і є достатніми для здобуття нею кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра
Поточний контроль	Здійснюється під час проведення практичних, лабораторних та семінарських занять і має на меті перевірку рівня підготовленості студентів з певних розділів (тем) навчальної програми, й також до виконання конкретних завдань. Форми проведення поточного контролю під час навчальних занять і система оцінювання знань студентів визначаються відповідною кафедрою (предметною або цикловою комісією)
Практика студентів	Невід'ємна складова частина процесу підготовки фахівців у вищих закладів освіти і проводиться на оснащених відповідним чином базах практики

	закладів освіти, а також на сучасних підприємствах і організаціях різних галузей господарства, освіти, охорони здоров'я, культури, торгівлі і державного управління. Дидактичною метою практичної підготовки студентів є оволодіння ними навичками, вміннями та способами організації майбутньої професійної діяльності
Практичне заняття	Вид навчального заняття, на якому викладач організовує детальний розгляд студентами окремих теоретичних положень навчальної дисципліни та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентами відповідно до сформульованих завдань. Основна дидактична мета практичного заняття - розширення, поглиблення й деталізація наукових знань, отриманих студентами на лекціях та в процесі самостійної роботи і спрямованих на підвищення рівня засвоєння навчального матеріалу, прищеплення умінь і навичок, розвиток наукового мислення та усного мовлення студентів
Програма навчальної дисципліни	Програма, що визначає мету, зміст, об'єм, порядок вивчення дисципліни, рівень сформованості умінь і знань, навчально-методичне забезпечення
Програма навчання	Перелік курсів (навчальних дисциплін), необхідних для надання студенту кваліфікації вищої освіти. «Програма» також визначає напрями навчання і необхідні для отримання кваліфікації вимоги
Професійні кваліфікації	Кваліфікації, які надаються з урахуванням професійних стандартів, що діють у сфері праці, і відображають здатність особи виконувати завдання і обов'язки певного виду професійної діяльності. За суб'єктом надання професійні кваліфікації поділяються на кар'єрні (надаються у сфері праці) та освітні (надаються у сфері освіти). Серед професійних кар'єрних кваліфікацій – кваліфікаційні розряди, ранги, класні чини, категорії, звання тощо
Професійні освітні кваліфікації	Освітні кваліфікації, які орієнтовані на вихід випускника на ринок праці, здійснення професійної

	<p>діяльності та надаються в освітній сфері з урахуванням професійних стандартів за результатами виконання професійних освітніх програм. Професійні освітні кваліфікації не слід плутати із академічними кваліфікаціями (ступенями), що орієнтовані на подальше навчання, або професійними кар'єрними кваліфікаціями, які надаються роботодавцями у сфері праці</p>
Профіль навчання	<p>Сукупність основних типових характеристик освітньої / навчальної програми, що відображають специфіку спрямування вищої освіти. Серед таких характеристик – орієнтація освітніх / навчальних програм, що визначає їх тип (А – теоретичний, академічний, В – практичний, професійний). Орієнтаційні типи характерні для всіх рівнів і циклів вищої освіти – бакалаврського, магістерського, докторського</p>
Результати навчання	<p>Специфічні інтелектуальні і практичні навички (компетенції), отримані в результаті засвоєння змісту освітньої програми навчання</p>
Результати навчання	<p>Знання, уміння, навички, способи мислення, погляди, цінності, інші особисті якості, які можна ідентифікувати, спланувати, оцінити і виміряти та які особа здатна продемонструвати після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів</p>
Результати навчання	<p>Сукупність компетентностей, що виражають знання, розуміння, уміння, цінності, інші особистісні якості, які набув студент після завершення освітньої / навчальної програми або її окремого компонента. Результати навчання в сукупності із критеріями їх оцінювання визначають мінімальні вимоги до присвоєння кредитів, у той час як виставлення оцінок ґрунтується на зіставленні реальних навчальних досягнень студента із мінімальними вимогами. Реальні результати навчання відрізняються від навчальних цілей (очікуваних результатів) тим, що стосуються навчальних досягнень студента, тоді як цілі навчання є намірами</p>

	викладача (запланованими результатами). Термін «результати навчання» є одним з основних термінів Болонського процесу і важливий для розуміння та порівняння розмаїття академічних ступенів (кваліфікацій) в Європі, зміни освітньої парадигми з процесної на результатну. Останнє означає перехід від підходу в побудові освітніх / навчальних програм та викладанні, орієнтованого на викладача, до студентоцентрованого підходу
Розклад навчальних занять	Документ вищого закладу освіти, який забезпечує виконання навчального плану в повному обсязі щодо проведення навчальних занять. Розклад занять розробляється деканатом (відділенням) і затверджується проректором (заступником директора) з навчальної роботи.
Самостійна робота	Основний засіб засвоєння студентом навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студента, регламентується навчальним планом (робочим навчальним планом) і повинен становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної навчальної дисципліни
Семестровий диференційований залік	Форма підсумкового контролю, яка передбачає оцінювання засвоєння студентами навчального матеріалу з певної навчальної дисципліни в основному на підставі результатів виконаних ними індивідуальних завдань. Його проведення планується здебільшого при відсутності поточного та підсумкового контролю знань (модульного контролю, екзамену). Цей вид підсумкового контролю також не передбачає обов'язкову присутність студентів
Семестровий екзамен	Одна з основних форм підсумкового контролю рівня і якості засвоєння студентами теоретичних знань та практичних вмінь і навичок з окремої навчальної дисципліни за семестр
Семестровий залік	Форма підсумкового контролю, що полягає в оцінюванні засвоєння студентами навчального

	матеріалу на підставі результатів виконання ними завдань і певних видів роботи під час практичних, семінарських та лабораторних занять. Ці результати можуть зараховуватися як підсумок поточного контролю без додаткового опитування студентів
Семестровий контроль	Проводиться у формі екзамену, заліку або диференційованого заліку. Ці форми контролю можуть проводитися усно чи письмово, за екзаменаційними білетами, тестами або у формі довільної співбесіди
Семінарське заняття	Вид навчального заняття, на якому викладач організовує обговорення студентами питань з попередньо визначених тем робочою навчальною програмою. Семінарські заняття проводяться у формі бесіди (просемінар), рецензування та обговорення рефератів і доповідей, дискусій. Семінари сприяють розвитку творчої самостійності студентів, поглиблюють їх інтерес до науки і наукових досліджень, виховують педагогічний такт, розвивають культуру мови, вміння та навички публічного виступу, участі в дискусії
Система освіти	Сукупність взаємодіючих освітніх програм і державних освітніх стандартів різного рівня і спрямованості; мережа освітніх установ, що реалізують їх незалежно від організаційно-правових форм, типів і видів; система органів управління освітою і підвідомчих їм установ і організацій
Система освіти	сукупність складників освіти, рівнів і ступенів освіти, кваліфікацій, освітніх програм, стандартів освіти, ліцензійних умов, закладів освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, учасників освітнього процесу, органів управління у сфері освіти, а також нормативно-правових актів, що регулюють відносини між ними
Спеціалізація	Набуття особою здатностей виконувати окремі завдання та обов'язки, які мають особливості, в межах спеціальності
Спеціалізація	Складова спеціальності, що визначається закладом вищої освіти та передбачає профільну

	спеціалізовану освітню програму підготовки здобувачів вищої та післядипломної освіти
Спеціаліст	Освітньо-кваліфікаційний рівень вищої освіти особи, яка на основі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра здобула повну вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання завдань та обов'язків (робіт) певного рівня професійної діяльності, що передбачені для первинних посад у певному виді економічної діяльності
Спеціальність	Сукупність знань, умінь, навичок із певної галузі знань та практичної діяльності, надбаних у процесі цілеспрямованої підготовки і досвіду практичної роботи і підтверджених відповідним документом про освіту
Спеціальність	Складова галузі знань, за якою здійснюється професійна підготовка
Стандарт вищої освіти	Сукупність норм, які визначають зміст вищої освіти, зміст навчання, засіб діагностики якості вищої освіти та нормативний термін навчання
Студентоцентризований підхід	Передбачає розроблення освітніх / навчальних програм, які зосереджуються на результатах навчання, ураховують особливості пріоритетів особи, що навчається, ґрунтуються на реалістичності запланованого навчального навантаження, яке узгоджується із тривалістю освітньої / навчальної програми. При цьому студенту надаються більші можливості щодо вибору змісту, темпу, способу та місця навчання
Ступінь	Офіційна освітня кваліфікація, яка присуджується закладом вищої освіти / вищим навчальним закладом після успішного завершення відповідної освітньої / навчальної програми. Порівняно з академічним ступенем є більш широким поняттям, оскільки охоплює також професійні освітні кваліфікації
Трансфер кредитів	«Перенесення кредитів» у розумінні визнання в закладах країни А, чи в закладах іншої країни Б, де були задокументовані ці кредити
Угода про навчання	Документ, у якому визначаються права та

	<p>обов'язки сторін при навчанні за кредитно-модульною системою, і який укладають студент, прийнятий до університету, з одного боку, та університет, з іншого боку. Угоду про навчання також укладають між собою заклади освіти – партнери у разі здійснення частини навчання тим чи іншим студентом в іншому закладі освіти. В угоді зазначається перелік дисциплін, які студент буде вивчати у закладі-партнері, права та обов'язки закладів-партнерів. Форма угоди про навчання регламентуються відповідним положенням, затвердженим ректором університету</p>
Університет	<p>Багатопрофільний вищий навчальний заклад четвертого рівня акредитації, який провадить освітню діяльність, пов'язану із здобуттям певної вищої освіти та кваліфікації широкого спектра природничих, гуманітарних, технічних, економічних та інших напрямів науки, техніки, культури і мистецтв, проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науково-методичним центром, має розвинуту інфраструктуру навчальних, наукових і науково-виробничих підрозділів, відповідний рівень кадрового і матеріально-технічного забезпечення, сприяє поширенню наукових знань та здійснює культурно-просвітницьку діяльність</p>
Факультет	<p>Основний організаційний і навчально-науковий структурний підрозділ вищого навчального закладу третього та четвертого рівнів акредитації, що об'єднує відповідні кафедри і лабораторії</p>
Філія	<p>Відокремлений структурний підрозділ, що створюється з метою забезпечення потреб у фахівцях місцевого ринку праці та наближення місця навчання студентів до їх місця проживання</p>
Форми організації навчального процесу у вищих закладах освіти	<p>Навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів, практична підготовка і контрольні заходи</p>
Ціна кредиту	<p>Виражене в академічних годинах навантаження студента на конкретній спеціальності, фіксує обсяг</p>

	виконання студентом навчального навантаження (трудомісткість)
Якість вищої освіти	Відповідність вищої освіти як соціальної системи соціально-економічним потребам, інтересам особи, суспільства і держави, що відображає компетентність, ціннісні орієнтації, соціальну спрямованість і зумовлює здатність задовольняти як особисті духовні й матеріальні потреби, так і потреби суспільства
Якість вищої освіти	Відповідність результатів навчання вимогам, встановленим законодавством, відповідним стандартом вищої освіти та/або договором про надання освітніх послуг
Якість освітньої діяльності	Рівень організації освітнього процесу у закладі вищої освіти, що відповідає стандартам вищої освіти, забезпечує здобуття особами якісної вищої освіти та сприяє створенню нових знань

ТЕРМІНИ З ОХОРОНИ ПРАЦІ

Аварія на об'єкті	Небезпечна подія, що виникла під час експлуатації об'єкта і створила загрозу життю та здоров'ю людей і довкіллю
Атестація робочих місць за умовами праці	Комплексна оцінка всіх факторів виробничого середовища і трудового процесу, супутніх соціально-економічних факторів, що впливають на здоров'я і працездатність працівників в процесі трудової діяльності
Безпека	Стан захищеності суспільства від ризику зазнати шкоди
Безпека праці	Стан умов праці, при якому виключено дію на працівників небезпечних і шкідливих виробничих факторів
Безпека праці	Стан умов праці, за яких виключено дію на працівника небезпечних і шкідливих виробничих факторів
Блискавковідвід	Пристрій, який сприймає удар блискавки та відводить її струм у землю
Бокове природне освітлення	Натуральне освітлення приміщення через світлові прорізи у зовнішніх стінах
Важкість праці	Характеристика трудового процесу, що показує переважне навантаження на опорно-рухальний апарат і функціональні системи (серцево-судинну, дихальну та інші), які забезпечують його діяльність
Важкість праці	Характеристика трудової діяльності людини, яка визначає ступінь залучення до роботи м'язів і відображає фізіологічні витрати внаслідок фізичного навантаження
Важкогорючі речовини (матеріали)	Речовини (матеріали), здатні спалахувати, тліти чи обуглюватися в повітрі від джерела запалювання, але не здатні самостійно горіти чи обуглюватися після його виділення
Вентиляція	Організований повітрообмін, що забезпечує циркуляцію та фільтрацію повітря в приміщенні
Верхнє природне освітлення	Натуральне освітлення приміщення через ліхтарі, світлові прорізи у перекритті та стелі

Вимоги безпеки праці	Вимоги, встановлені законодавчими актами, нормативно-технічною документацією, правилами та інструкціями до виробничого обладнання, виробничого середовища й організації трудового процесу
Виносне заземлення	Захисне заземлення, розташоване на деякій відстані від заземлювального обладнання
Виробнича безпека	Безпека від нещасних випадків, аварій та наслідків їх на виробничих об'єктах, що забезпечується комплексом організаційно-технічних заходів і засобів
Виробнича санітарія	Комплекс організаційних, гігієнічних і санітарно-технічних заходів і засобів, спрямованих на запобігання або зменшення дії на працівників шкідливих виробничих факторів
Виробнича травма	Ушкодження тканин, порушення функцій або анатомічної цілісності організму людини внаслідок впливу виробничих чинників
Виробниче приміщення	Замкнутий простір у спеціально призначених будівлях і спорудах, у яких здійснюється трудова діяльність людей
Виробниче середовище	Сукупність фізичних, хімічних, біологічних і соціальних чинників, що діють на людину в процесі праці
Вібрація	Механічні коливання твердих тіл, що проявляються під час переміщення їх у просторі чи в зміні їхньої форми
Вогнегасник	Переносний або перевізний апарат для гасіння пожеж
Вогнестійкість конструкції	Здатність конструкції зберігати свої функції в умовах пожежі
Втома	Сукупність тимчасових змін у фізіологічному і психічному стані людини, які зумовлені напруженою чи тривалою трудовою діяльністю і призводять до погіршення кількісних і якісних показників її роботи
Гігієна праці	Комплекс заходів і засобів щодо збереження здоров'я працівників, а також профілактики несприятливого впливу на них виробничого середовища та трудового

	процесу
Гігієнічна характеристика умов праці	Сукупність показників, які характеризують об'єктивні дані гігієнічного стану робочого місця, виробничого середовища та трудового процесу
Гігієнічний норматив	Кількісний показник, який характеризує оптимальний чи допустимий рівень фізичних, хімічних чи біологічних факторів виробничого середовища
Горіння	Екзотермічна реакція окислення речовини, яка супроводжується виділенням диму та виникненням полум'я або світінням.
Горючі речовини (матеріали)	Речовини (матеріали), здатні самозайматися, а також спалахувати, тліти чи обвуглюватися від джерела запалювання та самостійно горіти після його видалення
Гранично допустима концентрація (ГДК)	Концентрація, яка при щоденній (крім вихідних днів) роботі протягом 8 годин або іншій тривалості, але не більше 41 годин на тиждень, за час всього робочого стажу не може викликати захворювань або відхилень у стані здоров'я, що виявляються сучасними методами досліджень у процесі роботи або у віддалені періоди життя теперішнього і наступних поколінь
Гранично допустимий рівень виробничого фактора (ГДР)	Рівень виробничого фактора, дія якого при роботі встановленої тривалості за час всього трудового стажу не призводить до травми, захворювання чи відхилення у стані здоров'я в процесі роботи або в віддалені періоди життя теперішнього і наступних поколінь
Декларація безпеки	Документ, який визначає комплекс заходів, що вживаються суб'єктом господарської діяльності з метою запобігання аваріям, а також забезпечення готовності до локалізації, ліквідації аварій та їх наслідків
Додатковий електрозахисний засіб	Електроізолювальний засіб, який використовують у комплекті з основним засобом
Допустимий рівень виробничого фактора	Рівень виробничого фактора, дія якого при роботі встановленої тривалості за час усього трудового стажу не призводить до травми або захворювання,

	але може викликати періодичні і швидкоплинні суб'єктивні неприємні відчуття, зміну функціонального стану організму, що не виходять за межі фізіологічної пристосувальної можливості
Допустимі мікрокліматичні умови	Поєднання параметрів мікроклімату, які за тривалого чи систематичного впливу на людину можуть спричинити зміни теплового стану організму, що швидко минають і нормалізуються
Допустимі умови і характер праці	Умови і характер праці, при яких рівень небезпечних і шкідливих виробничих факторів не перевищує встановлених гігієнічних нормативів на робочих місцях, а можливі функціональні зміни, викликані трудовим процесом, зникають за час регламентованого відпочинку протягом робочого дня або домашнього відпочинку до початку наступної зміни і не справляють несприятливого впливу в близькому і віддаленому періоді на стан здоров'я працівників та на їхнє потомство
Евакуаційне освітлення	Штучне освітлення для евакуації людей з приміщення в разі аварійного відключення робочого освітлення
Електробезпека	Система організаційно-технічних засобів і заходів, що забезпечують захист людей від небезпечної та шкідливої дії електричного струму, електричної дуги, електричного поля та статичної електрики
Електрозахисний засіб	Засіб, призначений для робіт в електроустановках
Електротравма	Травма, зумовлена дією на людину електричного струму, електричної дуги або електричного поля
Загальна вібрація	Вібрація, яка передається людині через опорні поверхні тіла
Загальне освітлення	Штучне освітлення, за якого світильники розміщуються у верхній зоні приміщення рівномірно (загальне рівномірне освітлення) або щодо розміщення виробничого обладнання (загальне локалізоване освітлення) і яке призначене для виконання роботи
Заземлення	Виконання електричного з'єднання між визначеною точкою електроустановки і землею
Заземлювальний	Провідник, який з'єднує заземлювач із визначеною

провідник	точкою електроустановки
Заземлювач	Провідник або сукупність з'єднаних між собою провідників, які перебувають в електричному контакті із землею
Займання	Горіння, яке виникає під впливом джерела запалювання
Засіб індивідуального захисту	Засіб, призначений для захисту одного працівника
Засіб колективного захисту	Засіб, призначений для одночасного захисту групи працівників від шкідливих і небезпечних факторів
Захисне відділення електричних кіл	Відділення одного електричного кола від інших в електроустановці напругою до 1 кВ за допомогою подвійної ізоляції або основної ізоляції та захисного екрана або посиленої ізоляції
Захисне заземлення	Заземлення точки або точок системи, установки або обладнання задля забезпечення електробезпеки
Захисне зрівнювання потенціалів	Досягнення рівності потенціалів струмо-провідних частин через електричне з'єднання їх між собою
Звук	Хвильове коливання пружного середовища, за якого виникає надлишковий тиск
Ідентифікація об'єктів підвищеної небезпеки	Порядок визначення об'єктів підвищеної небезпеки
Інструктаж з охорони праці	Усне пояснення положень відповідних нормативних документів щодо охорони праці
Інфразвук	Хвильове коливання пружного середовища з частотою менш як 20 Гц
Інфрачервоне випромінювання (теплове випромінювання)	Електромагнітне випромінювання з довжиною хвилі 760 нм–540 мкм
Іонізуюче випромінювання	Випромінювання, взаємодія якого із середовищем призводить до утворення електричних зарядів
Карта праці	Документ, в якому вміщуються кількісні і якісні характеристики факторів виробничого середовища і трудового процесу, гігієнічна оцінка умов праці, рекомендації щодо їх поліпшення, запропоновані пільги і компенсації
Категорія робіт	Розмежування робіт за важкістю праці

Комбіноване природне освітлення	Поєднання верхнього та бокового природного освітлення
Комбіноване штучне освітлення	Поєднання загального та місцевого штучного освітлення
Кріогенна техніка	Устаткування, пов'язане з досягненням і використанням кріогенних температур 0–120 К
Лазерне випромінювання	Монохроматичне вузькоспрямоване когерентне електромагнітне випромінювання з довжиною хвилі 10^3 –20 мкм
Локальна вібрація	Вібрація, яка передається через руки працівників під час контакту з обладнанням
Локальна земля (зона розтікання)	Ділянка землі, яка перебуває в електричному контакті із заземлювачем і електричний потенціал якої не дорівнює нулю
Межа вогнестійкості конструкції	Часовий показник вогнестійкості конструкції від початку вогневого випробування за стандартного температурного режиму до втрати конструкцією несучої здатності, цілісності або теплоізолювальної здатності
Механічна вентиляція	Вентиляція, за допомогою якої повітря подається у приміщення чи видаляється з них, з використанням механічного обладнання
Мікроклімат виробничих приміщень	Метеорологічні умови внутрішнього середовища цих приміщень, які визначаються діючими на організм людини поєднаннями температури, вологості, швидкості руху повітря і теплового випромінювання
Мікроклімат виробничих приміщень	Умови внутрішнього середовища виробничих приміщень, що впливають на тепловий обмін працівників
Мікрокліматичні умови виробничих приміщень	Поєднання температури, відносної вологості, швидкості руху повітря та інтенсивності теплового випромінювання
Місцеве освітлення	Штучне освітлення, додаткове до загального, яке створюється світильниками, що концентрують світловий потік безпосередньо на робочих місцях
Наднизька (мала) напруга	Напруга, яка не перевищує 50 В змінного струму і 120 В постійного струму
Напруга дотику	Напруга, яка виникає на тілі людини у разі

	одночасного дотику до двох струмопровідних частин
Напруга кроку	Напруга між двома точками на поверхні локальної землі, розташованими на відстані 1 м одна від одної
Напруженість праці	Характеристика трудової діяльності, що відображає навантаження переважно на центральну нервову систему, органи чуттів, емоційну сферу працівника
Небезпечна речовина	Речовини хімічного та біологічного походження, які становлять небезпеку для життя та здоров'я людей і довкілля
Небезпечний вантаж	Речовини і предмети, які під час транспортування, навантажувально-розвантажувальних робіт і зберігання можуть стати причиною вибуху, пожежі чи пошкодження транспортних засобів, будівель і споруд, а також загибелі, каліцтва, отруєння, опіків, опромінення чи захворювання людей
Небезпечний виробничий об'єкт	Об'єкт, на якому здійснюється технологічний процес, функціонально пов'язаний з використанням машин, механізмів, обладнання, що характеризуються підвищеним ступенем ризику
Небезпечний виробничий фактор	Виробничий фактор, дія якого на працівника при певних умовах призводить до травми або раптового різкого погіршення здоров'я
Небезпечний виробничий фактор	Небажане явище, яке супроводжує виробничий процес і дія якого за певних умов може призвести до травми або іншого раптового погіршення здоров'я працівника (гострого отруєння, гострого захворювання) і навіть до раптової смерті
Негорючі речовини (матеріали)	Речовини (матеріали), нездатні до горіння чи обуглювання у повітрі під впливом вогню або високої температури
Непостійне робоче місце	Місце, на якому працівник перебуває меншу частину (менше 50% або менше 2 год. безперервно) свого робочого часу
Непостійне робоче місце	Місце, на якому працівник перебуває менш як 50% свого робочого часу або менш як 2 години безперервно
Непрямої дотик	Електричний контакт людей або з відкритою провідною частиною корпусу електроустановки, яка

	опинилася під напругою внаслідок пошкодження ізоляції
Нещасний випадок на виробництві	Обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть
Нормативно-правовий акт з охорони праці	Офіційний документ органу державного управління охороною праці, яким встановлюються обов'язкові для виконання норми та правила
Оболонка	Огорожа внутрішніх частин електроустановки, яка запобігає доступу до струмовідних частин з будь-якого напрямку
Огороджувальний засіб захисту	Засіб, який перешкоджає проникненню працівника в небезпечну зону або розповсюдженню небезпечних чи шкідливих виробничих чинників
Огорожа	Частина, яка забезпечує захист від прямого дотику з боку можливого доступу
Опосвідчення стану безпеки електроустановки	Офіційне визнання стану безпеки та умов експлуатації електроустановки
Оптимальний режим праці та відпочинку	Чергування періодів праці та відпочинку, за якого досягається найбільша ефективність трудової діяльності працівника і зберігається його здоров'я
Оптимальні мікрокліматичні умови	Поєднання параметрів мікроклімату, які забезпечують відчуття теплового комфорту працівника
Оптимальні умови і характер праці	Умови і характер праці, при яких виключено несприятливий вплив на здоров'я працівників небезпечних і шкідливих виробничих факторів (відсутність або відповідність рівням, які прийняті як безпечні для населення), утворюються передумови для збереження високого рівня працездатності
Основний електрозахисний засіб	Електроізолювальний засіб, ізоляція якого тривалий час витримує робочу напругу електроустановки
Охорона здоров'я працівників	Комплекс заходів для забезпечення здоров'я працівників з урахуванням впливу виконуваних робіт і виробничого середовища

Охорона праці	Діюча на підставі відповідних законодавчих та інших нормативних актів система соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, що забезпечують збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці
Охорона праці	Система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження життя, здоров'я та працездатності людини в процесі трудової діяльності
Первинні засоби пожежогасіння	Вогнегасники, пожежний інвентар, пожежний інструмент, призначений для ліквідації невеликих осередків пожеж
Перевтома	Сукупність стійких несприятливих для здоров'я функціональних зрушень в організмі працівників, які виникають внаслідок накопичення втоми
Перша допомога	Сукупність доцільних дій, спрямованих на збереження життя та здоров'я потерпілого
Подвійна ізоляція	Ізоляція в ЕУ напругою до 1 кВ, яка складається з основної та додаткової
Пожежа	Будь-яке неконтрольоване горіння, що поширюється у часі і просторі поза спеціальним осередком
Пожежна безпека на виробництві	Комплекс заходів і засобів, спрямованих на запобігання запалювань, пожеж і вибухів у виробничому середовищі, а також на зменшення негативної дії небезпечних та шкідливих факторів, які утворюються у разі їх виникнення
Пожежний сповіщувач	Сигнальний пристрій для інформування про пожежу.
Пожежогасіння	Комплекс заходів, спрямованих на ліквідацію пожежі
Пороговий відчутний струм	Мінімальна сила струму, яку людина сприймає у вигляді ледь відчутних подразнень
Пороговий невідпускаючий струм	Мінімальна сила струму, що зумовлює судомне скорочення м'язів, і людина не може самостійно звільнитися від струмовідних частин
Пороговий фібриляційний струм	Мінімальна сила струму, яка спричинює фібриляцію серця
Постійне робоче місце	Місце, на якому працівник перебуває більшу частину

	робочого часу (більше 50% або більше 2 год. безперервно). Якщо при цьому робота здійснюється в різних пунктах робочої зони, постійним робочим місцем вважається вся робоча зона
Постійне робоче місце	Місце, на якому працівник перебуває більш як 50% або більш як дві години безперервно
Поточна експлуатація	Довготривале завдання на виконання оперативними чи оперативно-виробничими працівниками самостійно на закріпленій за ними ділянці впродовж зміни робіт в електроустановці за попередньо оформленим і затвердженим переліком
Правові та організаційні основи охорони праці	Комплекс взаємопов'язаних законів і нормативно-правових актів, соціально-економічних та організаційних заходів, спрямованих на правильну і безпечну організацію праці
Працездатність	Здатність людини до активної діяльності, що характеризується можливістю виконання роботи і функціональним станом організму в процесі роботи («фізіологічною ціною» роботи)
Працівник	Особа, яка працює на підприємстві, в організації, установі та виконує обов'язки або функції згідно з трудовим договором (контрактом)
Прийнятний ризик	Значення ризику, який не перевищує на території об'єкта підвищеної небезпеки і/або за її межами гранично допустимого рівня
Природна вентиляція	Вентиляція, за якої переміщення повітря відбувається завдяки утворюваній різниці тисків усередині і ззовні приміщення
Природне освітлення	Освітлення приміщень світлом неба, яке проникає через світлові прорізи у зовнішніх огорожувальних конструкціях
Природний заземлювач	Струмопровідний елемент, який крім своїх безпосередніх функцій може виконувати функції заземлювача
Провідник	Струмопровідний елемент, призначений для передачі електричної енергії
Промислова безпека	Безпека від нещасних випадків, аварій та їхніх наслідків на виробничих об'єктах

Професійне захворювання	Захворювання, що виникло внаслідок професійної діяльності та спричинене винятково або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт
Професійний відбір	Сукупність заходів з добору осіб для виконання певного виду трудової діяльності
Прямий дотик	Електричний контакт працівника зі струмовідними елементами
Ризик	Добуток імовірності події, яка може відбутися в певний час або за певних обставин, і шкоди, яку може завдати ця подія
Робоча зона	Простір, обмежений по висоті до 2 м над рівнем підлоги або майданчика, на якому знаходиться місце постійного або непостійного (тимчасового) перебування працівників
Робоча поверхня	Поверхня, на якій виконується робота і нормується або вимірюється освітленість
Робоче місце	Місце постійного чи непостійного перебування працівників у процесі трудової діяльності
Робоче освітлення	Штучне освітлення приміщення для виконання робочого процесу
Самозаймання	Горіння, яке починається без впливу джерела запалювання
Самоспалахування	Самозаймання, що супроводжується появою полум'я
Санітарно-захисна зона	Територія між місцями виділення в атмосферу виробничих шкідливих чинників і комунально-побутовим сектором
Система управління охороною праці	Сукупність суб'єкта та об'єкта управління, які на підставі комплексу нормативної документації здійснюють цілеспрямовану, планомірну діяльність для забезпечення високопродуктивних і безпечних умов праці.
Соціальне страхування	Система прав і гарантій, спрямованих на матеріальну підтримку працівників і членів їхніх сімей у разі втрати з незалежних від них обставин (захворювання, нещасний випадок, безробіття, досягнення пенсійного віку тощо) заробітку, а також здійснення заходів, пов'язаних з охороною здоров'я застрахованих осіб

Стомлення	Загальний фізіологічний процес, який супроводжує всі види активної діяльності людини
Страховий випадок	Нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, що спричинили працівнику професійно зумовлену фізичну чи психічну травму
Струмовідна частина	Струмопровідний елемент, що перебуває в процесі нормальної роботи електроустановки під напругою
Суб'єкти страхування від нещасного випадку	Застраховані громадяни (в окремих випадках – члени їхніх сімей), страхувальники та страховик
Суміщене освітлення	Комбінація природного та штучного освітлення.
Теплий період року	Період року, який характеризується середньодобовою температурою зовнішнього повітря більш як +10 °С
Тління	Горіння без випромінювання світла з появою диму.
Ультразвук	Хвильове коливання пружного середовища з частотою більш як 20 кГц
Ультрафіолетове випромінювання	Електромагнітне випромінювання з довжиною хвилі 6–390 нм
Умови праці	Сукупність факторів виробничого середовища, що впливають на здоров'я і працездатність людини в процесі праці
Умови праці	Сукупність чинників трудового процесу і виробничого середовища, які впливають на здоров'я і працездатність людини під час виконання нею трудових обов'язків
Фізіологія праці	Галузь фізіології, яка вивчає зміну стану організму людини в процесі різних форм трудової діяльності та розробляє найбільш сприятливі режими роботи і відпочинку
Фон	Поверхня, що безпосередньо прилягає до об'єкта розпізнавання і на якій його розглядають
Форма Н–1	Документ, який складає комісія за результатами розслідування нещасного випадку, пов'язаного з виробництвом
Форма Н–2	Повідомлення про наслідки нещасного випадку; складає працедавець за результатами нещасного випадку
Форма Н–5	Документ, який складає комісія за результатами

	розслідування нещасного випадку на підприємстві
Форма НПВ	Документ, який складає комісія за результатами розслідування нещасного випадку на підприємстві, який визнано таким, що не пов'язаний з виробництвом
Форма П–3	Повідомлення, яке складається на кожного хворого клініками науково–дослідних інститутів (відділеннями професійних захворювань лікувально–профілактичних закладів) і надсилається працедавцю за місцем роботи хворого
Форма П–4	(акт розслідування причин професійного захворювання) – документ, який складає комісія, призначена до розслідування причин професійного захворювання
Форма П–5	Документ, який складає установа державної СЕС на підставі акта розслідування професійного захворювання
Холодний період року	Період року, який характеризується середньодобовою температурою зовнішнього повітря менш як +10 °С.
Чергове освітлення	Штучне освітлення в неробочий період
Шкідлива речовина	Речовина, яка при контакті з організмом людини в разі порушення вимог безпеки може викликати виробничі травми, професійні захворювання або відхилення у стані здоров'я, що виявляються сучасними методами як у процесі роботи, так і в віддалені періоди життя теперішнього і наступних поколінь
Шкідливий виробничий фактор	Виробничий фактор, вплив якого на працівника за певних умов призводить до захворювання або зниження працездатності. Примітка: залежно від рівня і тривалості дії шкідливий виробничий фактор може стати небезпечним
Шкідливий виробничий фактор	Небажане явище, яке супроводжує виробничий процес і вплив якого на працівника може призвести до погіршення самопочуття, зниження працездатності, захворювання і навіть смерті як результату захворювання
Шкідливі і небезпечні	Умови і характер праці, при яких внаслідок

умови і характер праці	порушення санітарних норм і правил можливий вплив небезпечних і шкідливих факторів виробничого середовища у вимірах, що перевищують гігієнічні нормативи, і психофізіологічні фактори трудової діяльності, що викликають функціональні зміни в організмі і можуть призвести до стійкого зниження працездатності або порушення здоров'я працівників
Штучне освітлення	Освітлення приміщень за допомогою штучних (електричних) джерел світла
Шум	Хаотичне поєднання звуків різної частоти та інтенсивності, що несприятливо діють на людину

ТЕРМІНИ ІЗ ЦИВІЛЬНОЇ ОБОРОНИ

Аварійна ситуація	Стан потенційно небезпечного об'єкта, що характеризується порушенням меж та (або) умов безпечної експлуатації, але не перейшов в аварію, при якому всі несприятливі впливи джерел небезпеки на персонал, населення та навколишнє середовище утримуються у прийнятих межах за допомогою відповідних технічних засобів, передбачених проектом
Аварійне освітлення	Штучне освітлення приміщення для продовження роботи в разі аварійного відключення робочого освітлення
Аварійно-відновлювальне формування	Структурний підрозділ ЄДСЦЗ, призначений для виконання невідкладних робіт щодо відновлення (побудови) першочергових об'єктів життєзабезпечення у зоні надзвичайної ситуації і до якого входять фахівці будівельних і монтажних організацій з відповідною технікою та обладнанням
Аварійно-відновлювальні роботи у зоні НС	Першочергові роботи у зоні надзвичайної ситуації щодо відновлення окремих споруд, усунення пошкоджень у мережах та системах комунальних і виробничих комунікацій, створення мінімально необхідних умов для життєзабезпечення населення, санітарного очищення та знезараження території
Аварійно-рятувальна служба	Сукупність організаційно об'єднаних органів управління, сил та засобів, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт
Аварійно-рятувальне формування	Підрозділ аварійно-рятувальної служби, самостійний підрозділ, загін, центр, пожежно - рятувальний підрозділ (частина)
Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи	Роботи, спрямовані на пошук, рятування і захист населення, уникнення руйнувань і матеріальних збитків, локалізацію зони впливу небезпечних чинників, ліквідацію чинників, що унеможливають проведення таких робіт або загрожують життю рятувальників

Аварія	Небезпечна подія техногенного характеру, що спричинила ураження, травмування населення або створює на окремій території чи території суб'єкта господарювання загрозу життю або здоров'ю населення та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище
Аварія на об'єкті підвищеної безпеки	Небезпечна подія техногенного характеру, що виникла внаслідок змін під час експлуатації об'єкта підвищеної безпеки (наднормативний викид небезпечних речовин, пожежа, вибух тощо) і яка спричинила загибель людей чи створює загрозу життю і здоров'ю людей та довкіллю на його території і (або) за його, межами
Аварія на промисловому підприємстві	Порушення експлуатації підприємства, під час якого виникає перевищення нормативних меж впливу на персонал підприємства, населення та навколишнє середовище
Азимут середнього вітру	Кут у горизонтальній площині між напрямком, звідки дме вітер, і відрахованим за ходом годинникової стрілки
Активність радіоактивного елемента	Число атомних розпадів, що відбуваються в цьому елементі за 1 секунду
Активність радіонукліда	Радіоактивність, що дорівнює відношенню числа мимовільних ядерних перетворень у джерелі за малий інтервал часу до цього інтервалу
Альфа-випромінювання	Потік важких позитивно заряджених частинок, α -частинки – це ядра атома гелію: вони складаються з двох протонів та двох нейтронів та несуть два додатні заряди. α -випромінювання мають велику іонізуючу здатність, але проникають у тканину людини на малу глибину (0,02-0,06 см). Проникна здатність α -частинок в повітрі не перевищує 11 см
Безпека	Відсутність неприпустимого ризику, пов'язаного з можливістю завдання будь-якої шкоди

Безпека праці	Стан умов праці, при якому виключено дію на працівників небезпечних і шкідливих виробничих факторів
Безпека у надзвичайних ситуаціях	Стан захищеності населення, об'єктів економіки та довкілля від небезпеки у надзвичайних ситуаціях
Безпечність об'єкта	Властивість підприємства (об'єкта) за нормальної експлуатації та в разі аварії обмежувати вплив джерел небезпеки на персонал, населення і навколишнє середовище встановленими межами
Бета-випромінювання	Потік електронів або позитронів. Вони виникають у ядрах атомів під час радіоактивного розпаду та миттєво випромінюються. Їх проникна здатність така, що вони можуть проходити через шар повітря до 15 м та води товщиною 1-2 см
Бета-гамма радіометр ГБР-3	Прилад призначений для вимірювання забрудненості β – частинками поверхонь, а також потужності дози γ -випромінювання
Вибух	Надзвичайно швидке перетворення речовини, яке супроводжується миттєвим виділенням великої енергії в невеликому об'ємі
Використання ядерної енергії	Сукупність видів діяльності, пов'язаних з використанням ядерних технологій, ядерних матеріалів, джерел іонізуючого випромінювання у науці, виробництві, медицині та інших галузях, а також видобуванням уранових руд та поводженням з радіоактивними відходами
Виробнича аварія	Раптова зупинка роботи або порушення установленого процесу виробництва на об'єкті, яка призводить до пошкодження або знищення матеріальних цінностей, травмування або загибелі людей
Виробнича дільниця	Структурний підрозділ підприємства чи цеху, що об'єднує групу робочих місць, організованих за предметним, технологічним чи предметно-технологічним принципом спеціалізації
Виробнича санітарія	Комплекс організаційних, гігієнічних і санітарно-технічних заходів і засобів, спрямованих на запобігання або зменшення дії на працівників

	шкідливих виробничих факторів
Виробниче приміщення	Замкнутий простір у спеціально призначених будівлях і спорудах, у яких здійснюється трудова діяльність людей
Вихідний матеріал	Уран, який містить ізотопи у тому співвідношенні, в якому вони є у природному урані; уран, збіднений на ізотопи 235; торій; будь-яка із зазначених речовин у формі металу, сплаву, хімічної сполуки або концентрату; будь-який інший матеріал, що містить одну або декілька із зазначених речовин у концентрації, встановленій нормами, правилами та стандартами з безпеки
Вихрові бурі	Складні утворення, що обумовлені циклонічною діяльністю і розповсюдженням на великій площі
Відділення	Структурний підрозділ підприємства чи цеху, що містить кілька виробничих дільниць, займає відокремлену територію та здійснює частку виробничого процесу з переробки предмета праці
Відновлювальні роботи	Комплекс робіт, пов'язаних з відновленням будівель, споруд, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, які були зруйновані або пошкоджені внаслідок надзвичайної ситуації, та відповідних територій.
Відповідальність за порушення правового режиму воєнного стану	Особи, винні у порушенні вимог або невиконанні заходів правового режиму воєнного стану, притягаються до відповідальності згідно з законом
Відшкодування збитків, завданих під час введення воєнного стану	Примусове відчуження об'єктів права приватної власності юридичних і фізичних осіб у зв'язку із запровадженням та здійсненням заходів правового режиму воєнного стану підлягає наступному повному відшкодуванню їх вартості в порядку, визначеному законом
Війська Цивільної оборони України	Спеціалізовані військові формування, які підпорядковуються керівникові центрального органу виконавчої влади з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи і призначені для захисту населення і території у разі виникнення надзвичайних

	ситуацій, спричинених аварією, катастрофою, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, великою пожежею, застосуванням засобів ураження, що призвели або можуть призвести до людських і матеріальних втрат, ліквідації їх наслідків та виконання інших передбачених законом завдань
Вогнестійкість конструкції	Здатність конструкції зберігати свої функції в умовах пожежі
Вогнетривкість	Здатність конструкції чинити опір впливу вогню до обвалювання, руйнування, утворення наскрізних тріщин і виникнення температури понад 140 °С на стороні, що не горить, яка є межею вогнетривкості й вимірюється у годинах
Вторинна хмара СДОР	Хмара, що виникає внаслідок випаровування речовини з підстильної поверхні
Вулканізм	Сукупність явищ, що обумовлюють проникнення магми з глибини землі на її поверхні
Гамма-випромінювання	Випромінювання, що утворюються під час радіоактивного розпаду ядер. Це електромагнітне випромінювання найкоротшого діапазону з довжиною хвилі $\lambda < 10^{-7}$ м. Поширюється γ -випромінювання із швидкістю світла ($c \sim 3 \cdot 10^8$ м/с) та викликає іонізацію атомів речовини
Генеральна схема планування території України	Містобудівна документація, яка визначає концептуальні рішення планування та використання території України
Гідродинамічна аварія	Вварія на гідротехнічній споруді, коли вода поширюється з великою швидкістю, що створює загрозу виникнення надзвичайної ситуації техногенного характеру
Глибина зараження	Максимальна протяжність відповідної площі зараження за межами місця аварії
Глибина небезпечного поширення парів хімічних речовин	Відстань від підвітряної межі площі безпосереднього зараження до межі, на якій перебування незахищених людей, тварин в атмосфері зараженого повітря залишається небезпечним
Глибина розповсюдження	Максимальна протяжність зони розповсюдження первинної або вторинної хмари СДОР

Головна мета захисних заходів	Уникнути або максимально знизити ураження населення
Град	Частинки льоду, різні за розмірами, формою, структурно неоднорідні, випадають із шарувато-дощових хмар у теплий період року
Гранично допустима концентрація (ГДК)	Концентрація, яка при щоденній (крім вихідних днів) роботі протягом 8 годин або іншій тривалості, але не більше 41 годин на тиждень, за час всього робочого стажу не може викликати захворювань або відхилень у стані здоров'я, що виявляються сучасними методами досліджень у процесі роботи або у віддалені періоди життя теперішнього і наступних поколінь
Гранично допустимий рівень виробничого фактора (ГДР)	Рівень виробничого фактора, дія якого при роботі встановленої тривалості за час всього трудового стажу не призводить до травми, захворювання чи відхилення у стані здоров'я в процесі роботи або в віддалені періоди життя теперішнього і наступних поколінь
Дегазація	Заходи, спрямовані на знезаражування або видалення отруйних і сильнодіючих ядучих речовин
Дератизація	Знищення гризунів
Державна служба медицини катастроф	Структурний підрозділ ЄДСЦЗ, до якого входять медичні сили і засоби центрального і територіального рівня, незалежно від виду діяльності та галузевої належності, спеціально визначені для надання громадянам медичної допомоги у надзвичайних ситуаціях
Детонаційне горіння	Горіння яке поширюється з надзвуковою швидкістю, що сягає кількох тисяч метрів за секунду
Дефлаграційне горіння	Швидкість полум'я в межах декількох м/с.
Джерело запалювання	Теплова енергія, що призводить до займання
Джерело іонізуючого випромінювання	Фізичний об'єкт, крім ядерних установок, що містить радіоактивну речовину, або технічний пристрій, який створює або за певних умов може створювати іонізуюче випромінювання
Джерело надзвичайної	Небезпечне природне явище або подія техногенного походження, поширення інфекційних хвороб людей,

ситуації	тварин і рослин, а також застосування сучасних засобів ураження, внаслідок чого виникла чи може виникнути надзвичайна ситуація
Джерело природної НС	Небезпечне природне явище або процес, внаслідок якого на визначеній території або акваторії виникла або може виникнути НС
Джерело техногенної надзвичайної ситуації	Небезпечна техногенна подія, внаслідок на об'єкті, визначеній території або акваторії виникла техногенна надзвичайна ситуація
Дим	Видимі тверді та (або) рідкі частинки в газах, що утворюються в результаті горіння або піролізу (розщеплення складних органічних сполук на простіші при високій температурі) матеріалів
Дія джерела ураження природної НС	Негативний вплив одного або сполучених факторів ураження джерела природної надзвичайної ситуації на життя і здоров'я людей, сільсько-господарських тварин і рослин, об'єкти економіки та довкілля
Довкілля	Сукупність умов проживання та суспільно-виробничої діяльності людей, до якої належать довкілля, елементи культурного та соціально-економічного оточення, що разом і кожний окремо безпосередньо впливають на населення та господарство
Додатковий електрозахисний засіб	Електроізолювальний засіб, який використовують у комплекті з основним засобом
Доза випромінювання	Кількість енергії радіоактивних випромінювань поглинутих одиницею об'єму середовища, яке опромінюється
Допустимий рівень виробничого фактора	Рівень виробничого фактора, дія якого при роботі встановленої тривалості за час усього трудового стажу не призводить до травми або захворювання, але може викликати періодичні і швидкоплинні суб'єктивні неприємні відчуття, зміну функціонального стану організму, що не виходять за межі фізіологічної пристосувальної можливості
Допустимі мікрокліматичні умови	Поєднання параметрів мікроклімату, які за тривалого чи систематичного впливу на людину можуть спричинити зміни теплового стану організму, що швидко минають і нормалізуються

Дорожньо-транспортна пригода	Подія, що сталася під час руху дорожнього транспортного засобу, внаслідок якої загинули або зазнали травм люди чи заподіяна шкода майну. Рівень надзвичайної ситуації при дорожньо-транспортній пригоді визначається відповідно до Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, що затверджується Кабінетом Міністрів України
Евакуація	Організоване виведення чи вивезення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення
Еквівалентна доза	Дозиметрична величина для оцінки шкоди, нанесеної здоров'ю людини від дії іонізуючого випромінювання будь-якого складу
Еквівалентна кількість СДОР	Така кількість хлору, масштаби зараження якою (при інверсії) еквівалентні масштабам зараження кількістю СДОР, що перейшло в первинну (вторинну) хмару
Експозиційна доза випромінювання	Доза, що характеризує іонізаційний ефект рентгенівського і гамма-випромінювань у повітрі
Електромагнітний імпульс (ЕМІ)	Магнітні поля, які виникають при взаємодії альфа-випромінювання з атомами і молекулами навколишнього середовища та передають останнім імпульси енергії
Епізоотія	Широке поширення заразної хвороби тварин за короткий проміжок часу, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності на цю хворобу на відповідній території
Епіфітотія	Широке поширення на території однієї або кількох адміністративно-територіальних одиниць заразної хвороби рослин, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності на цю хворобу на відповідній території
Єдина державна система запобігання та реагування на	Центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації з відповідними силами і

надзвичайні ситуації	засобами, які здійснюють нагляд за забезпеченням техногенної та природної безпеки, організують роботи із запобігання техногенним та природним надзвичайним ситуаціям, реагування у разі їх виникнення з метою захисту населення і довкілля, зменшення матеріальних втрат
Єдина державна система цивільного захисту населення і територій	Сукупність органів управління, сил і засобів центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, які реалізують державну політику у сфері цивільного захисту
Забезпечення якості	Комплекс заходів, що плануються та систематично реалізуються з метою досягнення впевненості в тому, що здійснювані види діяльності відповідають нормам, правилам та стандартам з безпеки
Завдання ЄДС ЦЗ	Установлені правовими актами, керівними нормативними документами й обов'язкові для органів виконавчої влади, органів управління, підсистем і ланок ЄДС ЦЗ завдання або найближча мета, досягнення яких необхідно для запобігання виникненню, локалізуванню і ліквідуванню надзвичайних ситуацій
Загальна вібрація	Вібрація, яка передається людині через опорні поверхні тіла
Займання	Горіння, яке виникає під впливом джерела запалювання
Закриття	Завершення всіх операцій у визначений час після розміщення радіоактивних відходів у сховищі для захоронення, яке включає остаточні інженерно-технічні або інші роботи, необхідні для приведення сховища до стану, безпечного протягом тривалого часу
Залишкова доза радіації	Доза опромінення у відсотках від одержаної в результаті опромінення дози і не відновлена організмом до даного часу
Заміська зона	Територія, розміщена за межами можливих руйнувань у містах
Запобігання виникненню НС	Комплекс правових, соціально-економічних, політичних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та інших заходів, спрямованих на

	регулювання техногенної та природної безпеки, проведення оцінки рівнів ризику, завчасне реагування на загрозу виникнення надзвичайної ситуації на основі даних моніторингу, експертизи, досліджень та прогнозів щодо можливого перебігу подій з метою недопущення їх переростання у надзвичайну ситуацію або пом'якшення її можливих наслідків
Засіб особистого захисту	Предмет чи група предметів, призначених для захисту людини від радіоактивних, небезпечних хімічних речовин і біологічних препаратів, світлового та радіоактивного випромінювання
Засоби протипожежного захисту	Технічні засоби, призначені для запобігання, виявлення, локалізації та ліквідації пожеж, захисту людей, матеріальних цінностей та довкілля від впливу небезпечних факторів пожежі
Засоби цивільного захисту	Протипожежна, аварійно-рятувальна та інша спеціальна техніка, обладнання, механізми, прилади, інструменти, вироби медичного призначення, лікарські засоби, засоби колективного та індивідуального захисту, які призначені та використовуються під час виконання завдань цивільного захисту
Затоплення, повінь	Тимчасове затоплення значних територій внаслідок зливи, повеней великих річок, швидкого танення снігу (льоду в горах), руйнування греблі, дамби, великих морських припливів
Захисна споруда цивільного захисту	Інженерні споруди, призначені для захисту населення від впливу небезпечних факторів, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів
Захисне відділення електричних кіл	Відділення одного електричного кола від інших в електроустановці напругою до 1 кВ за допомогою подвійної ізоляції або основної ізоляції та захисного екрана або посиленої ізоляції
Захисне зрівнювання потенціалів	Досягнення рівності потенціалів струмопровідних частин через електричне з'єднання їх між собою
Захист населення	Створення необхідних умов для збереження життя і здоров'я людей у надзвичайних ситуаціях
Захист населення у	Сукупність взаємопов'язаних щодо часу, ресурсів та

НС	місця здійснення заходів, спрямованих на запобігання та зменшення загрози життю і здоров'ю населення від вражаючих чинників та (або) дії джерел небезпеки
Захист об'єктів економіки у надзвичайних ситуаціях	Заходи щодо запобігання, усунення або зменшення впливу вражаючих чинників джерел небезпеки на об'єкти економіки
Заходи ЄДС ЦЗ	Сукупність дій, спрямованих на розв'язання будь-якого завдання щодо запобігання виникненню, локалізуванню і ліквідуванню надзвичайних ситуацій, яку виконують органи оперативного управління, сили і засоби всіх підсистем та ланок ЄДС ЦЗ
Захоронення радіоактивних відходів	Розміщення радіоактивних відходів в об'єкті, призначеному для поводження з радіоактивними відходами, без наміру їх подальшого використання
Землетруси	Сейсмічні явища, які виникають у результаті раптових зміщень і розривів у корі й більш глибоких шарах землі або внаслідок вулканічних і обвальних явищ, коли на великі відстані передаються пружні хвилі
Знезараження	Дії спеціальних підрозділів, спрямовані на зменшення до гранично допустимих норм забруднення і зараження радіоактивними і небезпечними хімічними речовинами, шляхом дезактивації, дегазації, а у разі наявності небезпечних біологічних препаратів і шляхом дезінфекції та (чи) детоксикації
Зона бактеріологічного зараження	Район місцевості або область повітряного простору, які заражені біологічними збудниками хвороби в небезпечних для населення межах
Зона біологічного зараження	Територія, заражена біологічними збудниками захворювань у небезпечних для людей, тварин або рослин межах
Зона відчуження	Територія, на якій щільність забруднення ґрунту, будівель та споруд радіоізотопами не допускають тривалого перебування людей без застосування відповідних засобів захисту
Зона гарантованого добровільного	Територія, на якій щільність забруднення ґрунту ізотопами цезію, стронцію або плутонію, відповідно

відселення	15; 3; 0,1 Кі/км ² .
Зона жорсткого радіаційного контролю	територія, на якій щільність забруднення ґрунту ізотопами цезію, стронцію або плутонію відповідно 1-5; 0,02-0,15; 0,005-0,01 Кі/км ²
Зона зараження СДОР	Територія, на якій концентрація СДОР досягає величин, які небезпечні для здоров'я і життя людей.
Зона ймовірної надзвичайної ситуації	територія, акваторія чи повітряний простір, де існує загроза виникнення надзвичайної ситуації
Зона лиха	Частина зони надзвичайної ситуації, яка потребує надання додаткової або негайної допомоги і матеріальних ресурсів для локалізуванню та ліквідуванню надзвичайної ситуації
Зона можливого ураження	Окрема територія, акваторія, на якій внаслідок настання надзвичайної ситуації виникає загроза життю або здоров'ю людей та заподіяна шкода майну
Зона надзвичайної ситуації	Окрема територія, акваторія, де сталася надзвичайна ситуація
Зона обов'язкового відселення	Територія, на якій щільність забруднення ґрунту ізотопами цезію, стронцію або плутонію, відповідно, 5-15; 0,15-3; 0,01-0,1 Кі/км ²
Зона розповсюдження	Площа хімічного зараження повітря за межами району аварії, що створюється внаслідок розповсюдження хмари СДОР за напрямком вітру
Зона спостереження	Територія, на якій можливий радіаційний вплив ядерної установки та об'єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, на населення, що проживає в цій зоні
Зона техногенної надзвичайної ситуації	Територія чи акваторія, в межах якої діє, негативний вплив одного або сполучених факторів ураження джерела техногенної надзвичайної ситуації
Зона тимчасового відселення	територія, звідки, за наявності загрози або у разі виникнення надзвичайної ситуації, тимчасово відселяють населення з метою його убезпечення
Зона хімічного зараження	Територія, на яку вплинула безпосередня дія хімічної зброї (район використання) та територію, над якою розповсюдилася хмара забрудненого повітря з вражаючими концентраціями

Зсуви	Зміщення мас гірських порід вниз по схилу під дією сили земного тяжіння без втрати контакту з нерухомою основою на більш низький гіпсометричний рівень
Ймовірність виникнення надзвичайної ситуації	Можливість виникнення надзвичайної ситуації, що визначається відповідними показниками
Ідентифікація об'єктів підвищеної небезпеки	Порядок визначення об'єктів підвищеної небезпеки серед потенційно небезпечних об'єктів
Ізотермія	«Спокійний» стан атмосфери, коли практично не спостерігається обміну повітряних мас між верхнім та нижнім шарами
Індикатори	Найпростіші прилади радіаційної розвідки. За допомогою цих приладів вирішується завдання виявлення опромінення та орієнтовної оцінки потужності дози
Інженерний захист територій	Комплекс організаційних та інженерно-технічних заходів, спрямованих на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, забезпечення захисту територій, населених пунктів та суб'єктів господарювання від їх наслідків та небезпеки, що може виникнути під час воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій, а також створення умов для забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання і територій в особливий період
Інженерно-технічні заходи цивільного захисту	Комплекс інженерно-технічних рішень, спрямованих на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, забезпечення захисту населення і територій від них та небезпеки, що може виникнути під час воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій, а також створення умов для забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання і територій в особливий період
Інтенсивність землетрусу	Ступінь збитків і руйнувань у певному місці на поверхні Землі, спричинених даним землетрусом
Інформаційно-аналітична	Складова частина ЄДС запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, призначена для збирання,

підсистема ЄДС ЦЗ	комплексного опрацювання оперативної інформації щодо надзвичайної ситуації та обміну інформацією між різними підсистемами та ланками ЄДС ЦЗ, а також для забезпечення передавання органами оперативного управління необхідної інформації силами і засобам щодо запобігання виникненню, локалізуванню та ліквідуванню надзвичайної ситуації.
Іонізуюче випромінювання	Потоки електромагнітних хвиль або частинок речовини, що здатні при взаємодії з речовиною утворювати в ній іони
Карантин	Система державних заходів, які проводяться в епідемічному (епізоотичному, епіфітотичному) осередку для запобігання поширенню інфекційних захворювань із вогнища ураження та для повної ізоляції і ліквідації його
Катастрофа	Велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких наслідків
Категорія пожежної небезпеки приміщення	Класифікаційна характеристика пожежної небезпеки об'єкта, що визначається кількістю й пожежонебезпечними властивостями речовин і матеріалів, які знаходяться (обертаються) в них з урахуванням особливостей технологічних процесів розміщених в них виробництв
Категорія робіт	Розмежування робіт за важкістю праці
Класифікаційна ознака надзвичайних ситуацій	Технічна або інша характеристика небезпечної події, що зумовлює виникнення обстановки, яка визначається як надзвичайна ситуація
Класифікація надзвичайних ситуацій	Система, згідно з якою надзвичайні ситуації поділяються на класи і підкласи залежно від характеру їх походження
Кокцидіоїдомікоз	Глибокий мікоз - уражує людей і тварин. Інкубаційний період триває 8-15 днів. Хворий дуже небезпечний для оточення. Важко піддається лікуванню
Комбіноване природне освітлення	Поєднання верхнього та бокового природного освітлення
Комбіноване штучне освітлення	Поєднання загального та місцевого штучного освітлення

Комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та НС	Структурний підрозділ органу виконавчої влади, органу місцевого самоврядування чи органу управління об'єкта економіки, який у межах своєї компетенції здійснює управління відповідною підсистемою чи ланкою ЄДСЦЗ або виконанням усіх видів робіт щодо запобігання виникненню та ліквідування надзвичайної ситуації
Комплекс технічних засобів для виконання робіт у зоні НС	Взаємоузгоджені за продуктивністю основні та допоміжні технічні засоби, призначені для виконання окремих робіт певного виду в межах одного процесу у зоні надзвичайної ситуації
Контроль за діяльністю органів виконавчої влади	Контроль за діяльністю органів виконавчої влади в умовах воєнного стану здійснює Рада національної безпеки і оборони України
Концентрація	Кількість хімічної речовини в одиниці об'єму повітря
Координаційні органи	Державна, регіональні, місцеві комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій, комісії з питань надзвичайних ситуацій підприємств, установ, організацій, державна, регіональні, місцеві та об'єктові спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, що утворюються для координації діяльності центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, підприємств, установ та організацій, пов'язаної з техногенно-екологічною безпекою, захистом населення і територій, запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації
Критерій безпеки	Встановлені державними нормативними документами з безпеки значення параметрів і (або) характеристик наслідків аварій, відповідно до яких обґрунтовується безпечність потенційно небезпечного об'єкта
Критична маса	Найменша кількість ядерного палива, в якій може проходити ланцюгова ядерна реакція
Критичні значення параметру	Граничні значення одного або кількох взаємопов'язаних параметрів (щодо складу матеріального середовища, тиску, температури, швидкості руху, часу перебування в зоні із заданим режимом, співвідношення компонентів, що

	змішуються, роз'єднування суміші і т.п.), при яких можливе виникнення вибуху в технологічній системі або розгерметизації технологічної апаратури та викиди горючої або токсичної речовини в атмосферу
Культура безпеки життєдіяльності населення	Сукупність цінностей, стандартів, моральних норм і норм поведінки, спрямованих на підтримання самодисципліни як способу підвищення рівня
Лавини	Снігова маса, що спадає зі схилів гір під дією сили (перевантаження схилів снігом, послаблення структурних зв'язків усередині снігової товщі або їх спільної дії)
Лазерне випромінювання	Монохроматичне вузькоспрямоване когерентне електромагнітне випромінювання з довжиною хвилі 10^3 –20 мкм
Ліквідація наслідків надзвичайної ситуації	Проведення комплексу заходів, що включає аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, які здійснюються у разі виникнення надзвичайної ситуації і спрямовані на припинення дії небезпечних факторів, рятування життя та збереження здоров'я людей, а також на локалізацію зони надзвичайної ситуації
Локальна земля (зона розтікання)	Ділянка землі, яка перебуває в електричному контакті із заземлювачем і електричний потенціал якої не дорівнює нулю
МАГАТЕ – міжнародне агентство з атомної енергії	Міжнародна міжурядова організація для розвитку міжнародного співробітництва в області мирного використання атомної енергії
Магнітуда	Величина зміщення ґрунту. Зміщення ґрунту і амплітуда сейсмічних хвиль – це одне й те саме. І чим сильніший розмах хвилі, тим більша магнітуда землетрусу
Масові заворушення	Порушення правопорядку на певній території, що мають масовий характер, становлять загрозу життю і здоров'ю людей, порушують роботу підприємств, установ та організацій і спрямовані на руйнування або знищення державного чи особистого майна громадян
Медико-психологічна реабілітація	Комплекс лікувально-профілактичних, реабілітаційних та оздоровчих заходів, спрямованих на відновлення психофізіологічних функцій, оптимальної працездатності, соціальної активності рятувальників

	аварійно-рятувальних служб (формувань), осіб, залучених до виконання аварійно-рятувальних робіт у разі виникнення надзвичайної ситуації, а також постраждалих внаслідок такої надзвичайної ситуації, передусім неповнолітніх осіб
Медичний засіб особистого захисту	Медичний препарат або виріб, призначений для запобігання або послаблення впливу на людину вражаючих чинників джерела небезпеки
Межа вогнестійкості конструкції	Часовий показник вогнестійкості конструкції від початку вогневого випробування за стандартного температурного режиму до втрати конструкцією несучої здатності, цілісності або теплоізолювальної здатності
Межа вогнестійкості конструкцій	Показник вогнестійкості конструкції, який визначається часом від початку вогневого випробування за стандартного температурного режиму до настання одного з нормованих для даної конструкції граничних станів з вогнестійкості
Механічна вентиляція	Вентиляція, за допомогою якої повітря подається у приміщення чи видаляється з них, з використанням механічного обладнання
Мікроклімат виробничих приміщень	Метеорологічні умови внутрішнього середовища цих приміщень, які визначаються діючими на організм людини поєднаннями температури, вологості, швидкості руху повітря і теплового випромінювання
Моніторинг надзвичайних ситуацій	Система безперервних спостережень, лабораторного та іншого контролю для оцінки стану захисту населення і територій та небезпечних процесів, які можуть призвести до загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, а також своєчасне виявлення тенденцій до їх зміни
Монофункціональні міста	Супутники ядерних установок та підприємств з видобування і переробки уранових руд-адміністративно-територіальні одиниці, спеціалізація праці населення в яких визначається підприємствами, що експлуатують ядерні установки та уранові об'єкти
Моральна підготовка	Цілеспрямоване теоретичне і практичне виховання людей в дусі патріотизму, почуття любові до своєї

	Батьківщини, її культури, традицій, святинь, духовної та психологічної готовності виконувати свої обов'язки формування у них моральних принципів поведінки в умовах НС
Навчання населення поведінці у НС	Сукупність організаційних і навчально-методичних заходів щодо удосконалення населенням теоретичних і практичних знань, набуття і закріплення навичок, необхідних для збереження життя і здоров'я в умовах надзвичайної ситуації, а також для участі у виконанні невідкладних робіт у зоні надзвичайної ситуації або осередку ураження
Навчання особового складу ЄДСЦЗ	Сукупність організаційних і навчально-методичних заходів щодо удосконалення теоретичних і практичних знань особовим складом органів управління та сил ЄДСЦЗ для організації та здійснення заходів щодо запобігання виникненню, локалізуванню та ліквідуванню надзвичайної ситуації
Нагляд за додержанням законів в умовах воєнного стану	Нагляд за додержанням законів України в умовах воєнного стану здійснюється відповідно до Конституції та законів України
Надзвичайна подія	Подія, у тому числі катастрофа, аварія, пожежа, стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю населення чи призводить до завдання матеріальних збитків
Надзвичайна ситуація	Обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності

Надзвичайна ситуація місцевого рівня	Надзвичайна ситуація, що виходить за межі потенційно-небезпечного об'єкта, загрожує розширенню самої ситуації або її вторинних вражаючих факторів у простір, сусідні населені пункти, інженерні споруди, а також у випадку, коли для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси обсягом, що перевищує можливості потенційно-небезпечного об'єкта
Надзвичайна ситуація об'єктового рівня	Надзвичайна ситуація, наслідки якої обмежуються межами об'єкта господарювання
Надзвичайний режим діяльності ЄДСЦЗ	Порядок функціонування ЄДСЦЗ, її територіальних, функціонуючих і галузевих підсистем або ланок, що вводиться у разі виникнення надзвичайних ситуацій на підвідомчій території та особливо важливих об'єктах різного призначення
Надзвичайний стан	Особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні чи в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства і передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню та органам місцевого самоврядування відповідно до цього Закону повноважень, необхідних для відвернення загрози та забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади та органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, обумовлене загрозою, обмеження у здійсненні конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень
Надзвичайні ситуації загальнодержавного	Надзвичайні ситуації, що відбуваються на території двох і більше областей (Автономної Республіки

рівня	Крим, міст Києва і Севастополя) або загрожують поширенню на інші держави
Надзвичайні ситуації природного характеру	Небезпечні геологічні, метеорологічні, гідрологічні морські та прісноводні явища, деградація ґрунтів чи надр, природні пожежі, зміна стану повітряного басейну, інфекційна захворюваність людей, сільськогосподарських тварин, масове ураження сільськогосподарських рослин хворобами чи шкідниками, зміна стану водних ресурсів та біосфери тощо
Надзвичайні ситуації регіонального рівня	Надзвичайні ситуації, що виникають на території двох чи більше областей (Автономної Республіки Крим, міст Києва і Севастополя) або загрожують переходу на територію суміжної області України, а також у випадку, коли для їх ліквідації необхідні матеріальні й технічні ресурси обсягом, що перевищує можливості окремого району
Надзвичайні ситуації техногенного характеру	Транспортні аварії (катастрофи), пожежі, неспровоковані вибухи чи загрози, аварії з викидом (загрозою викиду) небезпечних хімічних, радіоактивних біологічних речовин, раптове руйнування споруд та будівель, аварії на інженерних мережах і спорудах життєзабезпечення, гідродинамічні аварії на греблях, дамбах тощо
Надзвичайні умови	Характерні риси загальної обстановки, що склалася у відповідній зоні (на об'єкті, у регіоні й ін.) у результаті надзвичайної події й інших одночасно діючих посилюючих та стабілізуючих факторів, у тому числі місцевих особливостей
Надмірний тиск	Різниця між нормальним атмосферним тиском перед фронтом хвилі й максимальним тиском у фронті ударної хвилі P_0 , тобто $\Delta P\Phi = P\Phi - P_0$
Наднизька (мала) напруга	Напруга, яка не перевищує 50 В змінного струму і 120 В постійного струму
Найпростіше укриття	Фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, що знижує комбіноване ураження людей від небезпечних наслідків надзвичайних ситуацій, а також від дії засобів ураження в особливий період
Напруга дотику	Напруга, яка виникає на тілі людини у разі

	одночасного дотику до двох струмопровідних частин
Напруга кроку	Напруга між двома точками на поверхні локальної землі, розташованими на відстані 1 м одна від одної
Небезпека	Сукупність факторів, пов'язана з експлуатацією промислового підприємства, що діє постійно або виникає внаслідок певної існуючої події чи певного збігу обставин, що чинить або здатні чинити негативний вплив на реципієнтів
Небезпека у надзвичайних ситуаціях	Стан, за якого існує наявна або ймовірна загроза виникнення уражаючих чинників і їх впливу (дії) на населення, об'єкти економіки та довкілля
Небезпечне природне явище	Подія природного походження або результат природних процесів, які за своєю інтенсивністю, масштабом поширення і тривалістю можуть уражати людей, об'єкти економіки та довкілля
Небезпечний виробничий об'єкт	Об'єкт, на якому здійснюється технологічний процес, функціонально пов'язаний з використанням машин, механізмів, обладнання, що характеризуються підвищеним ступенем ризику
Небезпечний чинник	Складова частина небезпечного явища (пожежа, вибух, викидання, загроза викидання небезпечних хімічних, радіоактивних і біологічно небезпечних речовин) або процесу, що характеризується фізичною, хімічною, біологічною чи іншою дією (впливом), перевищенням нормативних показників і створює загрозу життю та/або здоров'ю людини
Небезпечні режими роботи устаткування	Режими, які характеризуються такими відхиленнями технологічних параметрів від регламентних значень, при яких може виникнути аварійна ситуація і (або) статися зруйнування обладнання, будинків, споруд
Невідкладні роботи у зоні НС	Аварійно (пошуково)- рятувальні та аварійно-відновлювальні роботи, надання негайної медичної допомоги, здійснення санітарно-гігієнічних, проти епідеміологічних заходів та охорона правопорядку у зоні НС
Невоєнізоване формування	Група робітників і службовців об'єкта, які об'єднані в окремий підрозділ і оснащені спеціальною технікою та майном, без звільнення їх від основної роботи і призначені для ведення РІНР під час виникнення

	надзвичайних ситуацій
Невоснізовані формування цивільної оборони	Складова частина сил цивільної оборони, які утворюються на воєнний час в областях, містах, районах, а також на підприємствах, що будуть продовжувати свою виробничу діяльність під час війни, а на мирний час - для проведення рятувальних і інших невідкладних робіт в осередках ураження
Негайна медична допомога у зоні надзвичайної ситуації	Проведення у зоні надзвичайної ситуації негайних лікувально-діагностичних, санітарно-гігієнічних, проти епідеміологічних, евакуаційних, лікувальних та інших заходів, що здійснюються у найкоротший термін у разі уражень, тілесних ушкоджень та захворювань людей
Негайне реагування на НС	Виконання взаємоузгоджених дій органів управління ЄСЦЗ стосовно негайного отримання інформації щодо виникнення надзвичайної ситуації, своєчасне повідомлення населення, зацікавлених міністерств, відомств та організацій, уточнення та аналіз обстановки, прийняття рішень і організація дій сил і засобів щодо ліквідування надзвичайних ситуацій
Негорючі речовини (матеріали)	Речовини (матеріали), нездатні до горіння чи обуглювання у повітрі під впливом вогню або високої температури
Нейтрони	Частинки, які не мають електричного заряду. Ці частинки вилітають з ядер атомів під час деяких ядерних реакцій, зокрема, під час реакцій поділу ядер урану або плутонію
Непрофесійні об'єктові аварійно-рятувальні служби	Служби, що створюються з числа інженерно-технічних та інших досвідчених працівників суб'єктів господарювання, які здобули необхідні знання та навички у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт і здатні за станом здоров'я виконувати роботи в екстремальних умовах
Неспеціалізована аварійно-рятувальна служба	Професійна або непрофесійна аварійно-рятувальна служба, яка має підготовлених рятувальників та відповідні засоби цивільного захисту і призначена для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, які не потребують відповідної

	спеціалізації
Нещасний випадок на виробництві	Обмежена в часі подія або раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть
Нормативно-правовий акт з охорони праці	Офіційний документ органу державного управління охороною праці, яким встановлюються обов'язкові для виконання норми та правила
Нормування безпеки об'єкта	Встановлення в нормативно-технічній та (або) конструкторській проектній документації кількісних та якісних вимог до безпеки
Об'єкт підвищеної небезпеки	Об'єкт, на якому використовуються, виготовляються, переробляються, зберігаються або транспортуються одна або кілька небезпечних речовин чи категорій речовин у кількості, що дорівнює або перевищує нормативно встановлені порогові маси, а також інші об'єкти як такі, що відповідно до закону є реальною загрозою виникнення надзвичайної ситуації техногенного та природного характеру
Обвали (осипи). Обвал	Відрив брил або мас гірських порід від схилу чи укося гір або снігових (льодяних) мас та їх вільне падіння під дією сили тяжіння
Об'єкт господарської діяльності	Підприємства (державні і приватні), установи і організації, навчальні заклади та інші
Об'єкт, призначений для поводження з радіоактивними відходами	Споруда, приміщення або обладнання, призначені для оперування, обробки, в тому числі попередньої, кондиціонування, перевезення, зберігання чи захоронення радіоактивних відходів, а також ядерна установка в процесі зняття з експлуатації після визнання її установкою для поводження з радіоактивними відходами
Об'єктові формування	Утворюються на об'єктах народного господарства, які продовжують свою діяльність в умовах НС, і виконують рятувальні та інші невідкладні роботи на своїх об'єктах
Обсервація	Система заходів спостереження за ізольованими людьми або тваринами, які прибули з осередку, на який наклали карантин, або перебувають у загрозливій

	зоні, тобто на території, яка межує з осередком ураження
Обтюратор	Облямівка розміщена по периметру маски протигазу виготовлена з м'якої гуми, що забезпечує щільний контакт маски зі шкірою
Ожеледь	Намерзання переохолоджених крапель дощу або туману Виникає на земній поверхні та на предметах при намерзанні переохолоджених крапель дощу або туману, частіше при температурі повітря трохи нижче 0 °С
Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту	Спеціальне невійськове об'єднання аварійно-рятувальних та інших формувань, органів управління такими формуваннями системи центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту
Оповіщення	Доведення сигналів і повідомлень органів управління цивільного захисту про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, аварій, катастроф, епідемій, пожеж тощо до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення
Опосвідчення стану безпеки електроустановки	Офіційне визнання стану безпеки та умов експлуатації електроустановки
Оптимальні мікрокліматичні умови	Поєднання параметрів мікроклімату, які забезпечують відчуття теплового комфорту працівника
Органи оперативного управління ЄДСЦЗ	Структурний підрозділ органу управління ЄДСЦЗ відповідного рівня, який здійснює оперативне управління та контроль за функціонуванням підсистем і ланок ЄДСЦЗ
Органи управління ЄДСЦЗ	Органи виконавчої влади або їхні структурні підрозділи, призначені для безпосереднього управління діяльністю щодо запобігання і реагування на надзвичайні ситуації в межах своєї компетенції
Органи управління цивільного захисту	Органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчі органи рад та їх структурні підрозділи, призначені для

	безпосереднього керівництва діяльністю у сфері цивільного захисту відповідно до компетенції
Організація розвідки	Важливий обов'язок начальника ЦО об'єкта і командирів формувань
Осередком ядерного ураження	Називається територія, в межах якої внаслідок дії ядерної зброї утворилися масові ураження людей, тварин, рослин або руйнування будівель та споруд
Осередок бактеріологічного ураження	Називається територія, на якій внаслідок дії бактеріологічної зброї виникли масові ураження людей, тварин, рослин
Осередок біологічного ураження	Територія, на якій у результаті впливу біологічних засобів (зброї противника) виникли масові ураження людей, сільськогосподарських тварин, рослин
Осередок комбінованого ураження	Територія, у межах якої в результаті одночасного або послідовного впливу двох або більше видів зброї масового ураження, а також інших засобів нападу противника виникли масові комбіновані ураження людей, сільськогосподарських тварин, садів, лісових насаджень, руйнування і пошкодження будівель і споруд
Осередок ураження	Обмежена територія, в межах якої внаслідок дії вражаючих чинників джерела небезпеки загинули або були уражені люди, тварини, рослини, завдано шкоди об'єктам економіки та (або) довкіллю
Осередок хімічного ураження	Територія, в межах якої в результаті впливу хімічної зброї або аварійного викидання в навколишнє середовище СДОР виникли масові ураження людей, сільськогосподарських тварин і рослин
Осередок ядерного ураження	Територія, на якій під впливом вражаючих факторів ядерного вибуху виникли руйнування будівель і споруд, пожежі, радіоактивне забруднення місцевості й ураження людей і тварин
Осип	Нагромадження щебеню чи ґрунту біля підніжжя схилів
Основний електрозахисний засіб	Електроізолювальний засіб, ізоляція якого тривалий час витримує робочу напругу електроустановки
Основний показник	Рівень виробництва валової продукції в натурі

стійкості роботи рослинництва	
Отруйні речовини	Хімічні речовини, які при бойовому застосуванні або при аварійному потраплянні в атмосферу можуть заражати незахищених людей і тварин, а також заражати повітря, місцевість, споруди, воду, різні предмети і матеріали, що робить їх непридатними для користування і небезпечними при стиканні з ними
Охорона здоров'я працівників	Комплекс заходів для забезпечення здоров'я працівників з урахуванням впливу виконуваних робіт і виробничого середовища
Охорона правопорядку у зоні НС	Дії сил охорони правопорядку у зоні надзвичайної ситуації щодо організації і регулювання руху всіх видів транспорту, охорони матеріальних цінностей будь-якої форми власності, особистого майна населення, а також забезпечення режиму надзвичайного стану, порядку виїзду і в'їзду у зону громадян і транспортних засобів
Оцінювання ризику	Ідентифікація небезпеки та можливих її джерел, дослідження механізму їх виникнення, оцінювання ймовірності виникнення ідентифікованих небезпечних подій та їх наслідків
Пандемія	Захворювання, яке охоплює багато країн, частин світу, материки
Паспорт потенційно небезпечного об'єкта (ПНО)	Документ певної форми, який містить структуровані дані про окремий ПНО. Форма паспорта ПНО повинна відповідати виду господарської діяльності окремого об'єкта
Первинна хмара СДОР	Пароподібна частина СДОР, яка виникає внаслідок миттєвого переходу (1-2 хв.) в атмосферу частини СДОР з ємності при її руйнуванні
Первинні засоби пожежогасіння	Вогнегасники, пожежний інвентар, пожежний інструмент, призначений для ліквідації невеликих осередків пожеж
Перевезення	Діяльність, пов'язана з підготовкою, завантаженням, відправленням, транспортуванням, включаючи транзитне зберігання, розвантаження і приймання в кінцевому пункті призначення вантажів

	радіоактивних матеріалів і упаковок
Період піврозпаду	Час T_S , протягом якого система розпадається з вірогідністю $1/2$
Пилові бурі	Довготривале перенесення великої кількості пилу і піску сильним вітром зі швидкістю більше 15 м/с і тривалістю від 10 до 24 год, інколи більше доби
Підготування до надзвичайних ситуацій	Попередньо здійснювані заходи щодо створення на певній території або на потенційно небезпечному об'єкті умов для захисту населення, матеріальних цінностей та довкілля від уражаючих чинників та дії джерел небезпеки у разі виникнення надзвичайної ситуації
Підготування об'єкта господарювання до роботи у НС	Сукупність організаційних, інженерно-технічних, технологічних, спеціальних та інших заходів, попередньо здійснюваних на об'єкті економіки з метою забезпечення його роботи з урахуванням ризику виникнення джерел небезпеки, запобігання виникненню аварій та катастроф, протидії вражаючим чинникам джерел небезпеки, запобігання або зменшення загрози життю і здоров'ю персоналу та населення, яке мешкає поблизу, а також оперативного виконання невідкладних робіт у зоні надзвичайної ситуації
Підготування території до функціонування в умовах	Сукупність економічних, організаційних, інженерно-технічних, екологічних, спеціальних та інших заходів, що здійснюються заздалегідь на певній території з метою убезпечення населення, об'єктів економіки і довкілля у разі виникнення надзвичайної ситуації
Підприємство (промислове)	Статутний об'єкт, який має право юридичної особи та здійснює виробництво і реалізацію продукції певних видів із метою одержання відповідного прибутку
Підсистема зв'язку ЄДСЦЗ	Складова частина ЄДСЦЗ, яка об'єднує сили і засоби зв'язку різного призначення, що створюються чи використовуються для забезпечення зв'язку у різних режимах дії органів оперативного управління, сил і засобів ЄДСЦЗ
Підсистема оповіщення щодо	Складова частина ЄДСЦЗ, яка об'єднує сили і спеціальні технічні засоби оповіщення підсистеми

НС	зв'язку ЄДСЦЗ та канали територіальних і відомчих мереж зв'язку і забезпечує передавання сигналу оповіщення та інформування щодо надзвичайної ситуації
План ЦО на воєнний час	Документи, які визначають організацію і порядок переведення ЦО об'єкта з мирного на воєнний час і ведення ЦО у початковий період війни
План ЦО на мирний час	Документи, які визначають організацію і порядок виконання заходів ЦО з метою запобігання або зменшення можливих втрат від великих виробничих аварій, катастроф і стихійних лих, а також проведення рятувальних та інших невідкладних робіт при їх виникненні
Плани цивільної оборони об'єкта	Сукупність документів, в яких визначені сили і засоби, порядок і послідовність дій з метою забезпечення захисту населення, особового складу об'єкта, а також виконання завдань відповідних органів вищого рівня, пов'язаних із наданням допомоги населенню інших об'єктів і міст
Площа зони можливого хімічного зараження	Площа території, в межах якої може переміщуватися хмара СДОР (ОР)
Поверхневі хвилі землетрусу	Хвилі зсуву, чи поперечні сейсмічні хвилі, змушують частинки порід коливатися перпендикулярно напрямку розповсюдження хвилі
Повна санітарна обробка	Знезаражування тіла людини із заміною білизни й одягу
Повні руйнування	Руйнування всіх елементів будівель, у тім числі й підвальних приміщень, ураження людей, що знаходяться в них, збитки становлять більше 70 % вартості основних виробничих фондів (балансової вартості). Подальше їх використання неможливе
Поводження з радіоактивними відходами	Всі види діяльності (включаючи діяльність, пов'язану із зняттям з експлуатації), що стосуються оперування, обробки, в тому числі попередньої, кондиціонування, перевезення, зберігання чи захоронення радіоактивних відходів
Поглинута доза	Кількість енергії різних видів іонізуючих випромінювань, поглинутих одиницею маси речовини.

Подвійна ізоляція	Ізоляція в ЕУ напругою до 1 кВ, яка складається з основної та додаткової
Пожежна обстановка	Масштаби і щільність ураження пожежами населених пунктів, об'єктів і лісових масивів, що впливає на життєдіяльність населення, роботу об'єктів народного господарства, організацію та проведення рятувальних і невідкладних робіт
Пожежна охорона	Вид діяльності, який полягає у запобіганні виникненню пожеж і захисті життя та здоров'я населення, матеріальних цінностей, навколишнього природного середовища від впливу небезпечних чинників пожежі
Пожежна безпека на виробництві	Комплекс заходів і засобів, спрямованих на запобігання запалювань, пожеж і вибухів у виробничому середовищі, а також на зменшення негативної дії небезпечних та шкідливих факторів, які утворюються у разі їх виникнення
Позаситуаційна зона	Територія за межами зони надзвичайної ситуації, підготовлена для розміщення відселеного населення
Поздовжні хвилі землетрусу	Хвилі стискування, що викликають коливання частинок порід, крізь які вони проходять, вздовж напрямку розповсюдження хвилі, зумовлюючи чергування ділянок стискування і розрідження в породах
Полум'я	Зона горіння в газовій фазі з видимим випромінюванням світла
Порогова маса небезпечних речовин	Нормативно встановлена маса окремої небезпечної речовини або категорії небезпечних речовин чи сумарна маса небезпечних речовин різних категорій
Пороговий відчутний струм	Мінімальна сила струму, яку людина сприймає у вигляді ледь відчутних подразнень
Пороговий невідпускаючий струм	Мінімальна сила струму, що зумовлює судомне скорочення м'язів, і людина не може самостійно звільнитися від струмовідних частин
Пороговий фібриляційний струм	Мінімальна сила струму, яка спричинює фібриляцію серця
Постійне робоче місце	Місце, на якому працівник перебуває більшу частину робочого часу (більше 50% або більше 2 год.

	безперервно). Якщо при цьому робота здійснюється в різних пунктах робочої зони, постійним робочим місцем вважається вся робоча зона
Постраждали внаслідок надзвичайної ситуації техногенного або природного характеру	Особи, здоров'ю яких заподіяна шкода внаслідок надзвичайної ситуації
Посухи	Виникають при тривалому періоді без опадів, підвищеній температурі й низькій вологості повітря
Потенційно небезпечний об'єкт (ПНО)	Об'єкт, на якому можуть використовуватися або виготовляються, переробляються, зберігаються чи транспортуються небезпечні речовини, біологічні препарати, а також інші об'єкти, що за певних обставин можуть створити реальну загрозу виникнення аварії
Поточна експлуатація	Довготривале завдання на виконання оперативними чи оперативно-виробничими працівниками самостійно на закріплених за ними ділянці впродовж зміни робіт в електроустановці за попередньо оформленим і затвердженим переліком
Потужність експозиційної дози (рівень радіації)	Інтенсивність випромінювання, що утворюється за одиницю часу і характеризує швидкість накопичення дози
Правовий статус іноземців, осіб без громадянства та юридичних осіб іноземних держав в умовах воєнного стану	Правовий статус іноземців та осіб без громадянства, юридичних осіб іноземних держав, які перебувають на території України під час дії воєнного стану, визначається Конституцією та законами України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України
Правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану	Правовий статус та обмеження прав і свобод громадян та прав і законних інтересів юридичних осіб в умовах воєнного стану визначаються відповідно до Конституції України, цього Закону та інших законів України

Правові та організаційні основи охорони праці	Комплекс взаємопов'язаних законів і нормативно правових актів, соціально-економічних та організаційних заходів, спрямованих на правильну і безпечну організацію праці
Правосуддя в умовах воєнного стану	Правосуддя на території, де введено воєнний стан, здійснюється лише судами. На цій території діють суди, створені відповідно до Конституції України
Природна надзвичайна ситуація	Обстановка на визначеній території або акваторії, що склалася у разі виникнення джерела природної надзвичайної ситуації, яка може потягти або потягла за собою людські жертви, завдати шкоди здоров'ю людей і довкіллю, а також призвести до значних матеріальних втрат і порушення життєдіяльності людей
Природний заземлювач	Струмопровідний елемент, який крім своїх безпосередніх функцій може виконувати функції заземлювача
Природний радіаційний фон	Випромінювання, що створюються космічними джерелами та теригенними (властивостями Землі) радіонуклідами
Провідник	Струмопровідний елемент, призначений для передачі електричної енергії
Прогнозування масштабів зараження	Визначення глибини і площі можливого і фактичного зараження території СДЯР, часу підходу зараженого повітря і небезпеки ураження людей, тварин і рослин
Проектна аварія	Аварія, для якої проектом визначені вихідні події, кінцеві стани та передбачені системи безпеки, що забезпечують обмеження її радіаційних наслідків у межах, встановлених правилами та нормами з ядерної та радіаційної безпеки
Промислова безпека	Безпека від нещасних випадків, аварій та їхніх наслідків на виробничих об'єктах
Проникаюча радіація	Один з вражаючих факторів ядерної зброї, який являє собою гама-випромінювання та потік нейтронів, що випромінюються в навколишнє середовище з зони ядерного вибуху
Протигаз	Засіб захисту органів дихання, також бувають протигази, забезпечуючи захист зору і лиця. Захисні властивості протигазів відрізняються по типу захисту

Протирадіаційне укриття (ПРУ)	Негерметична споруда для захисту людей, в якій створюються умови, що виключають вплив на них іонізуючого опромінення у разі радіоактивного забруднення місцевості
Професійна аварійно-рятувальна служба	Аварійно-рятувальна служба, працівники якої працюють за трудовим договором, а рятувальники, крім того, проходять професійну, спеціальну фізичну, медичну та психологічну підготовку
Професійне захворювання	Захворювання, що виникло внаслідок професійної діяльності та спричинене винятково або переважно впливом шкідливих речовин і певних видів робіт
Професійний відбір	Сукупність заходів з добору осіб для виконання певного виду трудової діяльності
Прямий дотик	Електричний контакт працівника зі струмовідними елементами
Психологічна підготовка	Формування у людей психологічної стійкості, тобто якостей, які посилюють здатність людей виконувати завдання в умовах стихійного лиха, аварії та катастрофи, успішно переносити найсуворіші випробовування, будь-які моральні і фізичні навантаження, у критичні моменти не втрачати самовладання, проявляти стійкість, мужність і відвагу, діяти в складній обстановці вміло і активно
Психотропні речовини	Синтетичні або природні сполуки, які можуть спричинити у здорових людей аномалії або фізичну нездатність виконання завдань, поставлених перед ними
Пункт управління ЄДСЦЗ	Обладнане й оснащене необхідними технічними засобами і системами життєзабезпечення місце, транспортний засіб чи інженерна споруда, з якої відповідні органи управління ЄДСЦЗ здійснюють управління щодо запобігання виникненню, локалізуванню та ліквідуванню надзвичайної ситуації
Радіаційна аварія	Подія, внаслідок якої втрачено контроль над ядерною установкою, джерелом іонізуючого випромінювання, і яка призводить або може призвести до радіаційного впливу на людей та навколишнє природне середовище, що перевищує допустимі межі, встановлені нормами, правилами і

	стандартами з безпеки
Радіаційна безпека	Дотримання допустимих меж радіаційного впливу на персонал, населення та навколишнє природне середовище, встановлених нормами, правилами та стандартами з безпеки
Радіаційна обстановка	Масштаб і ступінь радіоактивного забруднення місцевості, які впливають на дії формувань рятувальних служб, населення і роботу об'єктів господарської діяльності
Радіаційний захист	Сукупність радіаційно-гігієнічних, проектно-конструкторських, технічних та організаційних заходів, спрямованих на забезпечення радіаційної безпеки
Радіаційні аварії	Аварії з викидом (виходом) радіоактивних речовин (радіонуклідів) або іонізуючих випромінювань за межі, непередбачені проектом для нормальної експлуатації радіаційно-небезпечних об'єктів, у кількостях більше встановленої межі їх безпечної експлуатації
Радіоактивне зараження	Забруднення території продуктами ядерного вибуху
Радіоактивні матеріали	Джерела іонізуючого випромінювання, ядерні матеріали та радіоактивні відходи
Радіоактивні відходи	Матеріальні об'єкти та субстанції, активність радіонуклідів або радіоактивне забруднення яких перевищує межі, встановлені діючими нормами, за умови, що використання цих об'єктів та субстанцій не передбачається
Радіометр РУП-1	Універсальний прилад, призначений для виявлення і вимірювання ступеня забрудненості а- і р-активними речовинами поверхні й визначення потужності дози γ - випромінювання в широких діапазонах
Радіометри (вимірювачі радіоактивності)	Призначені для визначення ступеня радіоактивного забруднення поверхонь обладнання, техніки, одягу, взуття, об'ємів повітря, продуктів харчування, фуражу головним чином альфа та бета частинками
Радіонукліди	Радіоактивні атоми з певним масовим числом та атомним номером

Район надзвичайного стану	Територія, на якій впроваджено (введено) надзвичайний стан, встановлений відповідно до законів України та указів Президента, з метою забезпечення населення у надзвичайній ситуації
Реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їх наслідків	Скоординовані дії суб'єктів забезпечення цивільного захисту, що здійснюються відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації, уточнених в умовах конкретного виду та рівня надзвичайної ситуації, і полягають в організації робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, припинення дії або впливу небезпечних факторів, викликаних нею, рятування населення і майна, локалізації зони надзвичайної ситуації, а також ліквідації або мінімізації її наслідків, які становлять загрозу життю або здоров'ю населення, заподіяння шкоди території, навколишньому природному середовищу або майну
Режим підвищеної готовності ЄДСЦЗ	Порядок функціонування ЄДСЦЗ, її територіальних, функціонуючих і галузевих підсистем або ланок, що вводиться у разі загрози виникнення надзвичайних ситуацій або за умови отримання прогнозу щодо ймовірності її виникнення на певній території чи окремому об'єкті
Режим повсякденної діяльності ЄДСЦЗ	Порядок функціонування ЄДСЦЗ, її територіальних, функціонуючих і галузевих підсистем або ланок за умов нормальної виробничо-промислової діяльності, а також нормальних радіаційних, хімічних, біологічних, геологічних та гідрометеорологічних обставин, відсутності епідемій, епізоотій, епіфітотій на підвідомчій території
Рентгенометри	Призначені для визначення потужності дози рентгенівського, їх діапазон виміру від сотих долей рентгена до декількох сотен рентгенів на годину
Респіратор Р-2	Фільтруюча напівмаска, має два клапани вдиху та один видиху з запобіжним екраном, наголовником із лямок та носовим затискачем
Розвідка	Основний вид забезпечення дій формувань
Розвідка у зоні НС	Збирання і передавання органам управління та силам ЄДСЦЗ точних даних щодо обстановки у

	зоні надзвичайної ситуації, необхідних для ефективного виконання невідкладних робіт та життєзабезпечення населення
Рятувальник	Особа, атестована на здатність до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж і яка безпосередньо бере в них участь, має відповідну спеціальну, фізичну, психологічну та медичну підготовку
Санітарна обробка	Ліквідація з особового складу радіоактивних речовин, знешкодження та видалення ОР і БЗ
Санітарне оброблення тварин	Механічне очищення та обмивання шкіряного покриву та слизових оболонок тварин, що зазнали зараження і (чи) забруднення радіоактивними, небезпечними хімічними речовинами або біологічними препаратами
Санітарне оброблення людей	Механічне очищення та обмивання шкіряного покриву і слизових оболонок у людей, знезараження одягу і взуття, що зазнали зараження і (чи) забруднення радіоактивними, небезпечними хімічними речовинами чи біологічними препаратами
Санітарне очищення територій у зоні надзвичайної ситуації; санітарне очищення територій у зоні НС	Дії спеціальних підрозділів, спрямовані на пошук та збирання небезпечних предметів і продуктів органічного і неорганічного походження, що утворились внаслідок виникнення надзвичайної ситуації, з метою подальшого їх поховання у спеціально відведених для цього місцях та знезараження місць їх знаходження
Світіння	Безполумєневе горіння матеріалу (речовини) в твердій фазі з видимим випромінюванням світла із зони горіння
Світлове випромінювання	Сукупність видимого світла та близьких до нього по спектру ультрафіолетових та інфрачервоних променів
Світлове випромінювання ядерного вибуху	Потік променистої енергії, який включає ультрафіолетові, інфрачервоні й видимі промені
Світловий імпульс	Кількість світлової енергії, яка припадає на 1 м ² (або на 1 см ²) освітленої поверхні, розміщеної перпендикулярно поширенню випромінювань протягом всього часу існування світлового потоку

	ядерного вибуху
СДОР	Хімічні речовини, що використовуються у промисловості, але здатні при аваріях призвести до масового ураження людей, тварин та рослин
Селевий потік	Бурхливий потік води, грязі, каміння, який ішникає несподівано під час великих злив або швидкого танення снігу, льодовиків у горах та їх сповзання в русла річок
Сель	Раптово сформований, внаслідок різкого підйому води в руслах гірських річок, грязьовий потік
Середні руйнування	Руйнування переважно другорядних елементів будівель і споруд (покрівлі, вікон, дверей і перегородок), виникнення тріщин у стінах. Підвальні приміщення зберігаються, перекриття залишаються
Середній вітер	Вітер, який є середнім за швидкістю і напрямком для всіх шарів атмосфери від поверхні землі до висоти піднімання верхньої кромки хмари вибуху
Сибірка	Гостре інфекційне захворювання сільськогосподарських тварин і людей
Сигнал оповіщення щодо НС	Повідомлення, яке передають через підсистему оповіщення ЄСЦЗ на певній території чи об'єкті економіки і яке є командою для здійснення заходів органами оперативного управління, силами і засобами ЄСЦЗ щодо ліквідування надзвичайної ситуації, а також для використання населенням засобів захисту від уражальної дії джерела небезпеки
Сили цивільного захисту	Аварійно-рятувальні формування, спеціалізовані служби та інші формування цивільного захисту, призначені для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій
Сильна спека	Підвищення температури до + 35 °С і вище
Сильний дощ	Кількість опадів більше 50 мм на рівнинній території і 30 мм у гірських районах, тривалістю до 12 годин
Сильні ожеледі	Шар щільного прозорого або матового льоду діаметром більше 20 мм, що наростає на дротах, земній поверхні, деревах, будівлях, предметах і техніці внаслідок замерзання крапель дощу, мряки або

	туману
Сильні руйнування	Руйнування частини стін і перекриття поверхів, деформація їх, виникнення тріщин у стінах, ураження значної частини людей, що знаходяться в них
Сильні снігопади і заметілі	Інтенсивне випадання снігу більше 20 мм за півдобу (визначається шаром талої води), що призводить до погіршення видимості та припинення руху транспорту
Сильно діючі отруйні речовини	Такі речовини, або сполуки, які при певній кількості, що перебільшує гранично допустимі величини концентрації (щільності зараження), проявляють шкідливу дію на людей, тварин і рослин і викликають у них ураження різного ступеня важкості
Система оповіщення	Комплекс організаційно-технічних заходів, апаратури і технічних засобів оповіщення, апаратури, засобів та каналів зв'язку, призначених для своєчасного доведення сигналів та інформації про виникнення надзвичайних ситуацій до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення
Система управління охороною праці	Сукупність суб'єкта та об'єкта управління, які на підставі комплексу нормативної документації здійснюють цілеспрямовану, планомірну діяльність для забезпечення високопродуктивних і безпечних умов праці
Слабкі руйнування	Руйнування вікон, дверей та перегородок. Ураження людей можливе уламками конструкцій. Підвали і нижні поверхи не пошкоджуються
Служба цивільного захисту	Державна служба особливого характеру, покликана забезпечувати пожежну охорону, захист населення і територій від негативного впливу надзвичайних ситуацій, запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, ліквідацію їх наслідків у мирний час та в особливий період
Смерч	Сильний вихор, який опускається з основи купчасто-дощової хмари у вигляді темної вирви чи хобота і має вертикальну вісь, невеликий поперечний перетин і дуже низький тиск у своїй центральній

	частині
Соціальне страхування	Система прав і гарантій, спрямованих на матеріальну підтримку працівників і членів їхніх сімей у разі втрати з незалежних від них обставин (захворювання, нещасний випадок, безробіття, досягнення пенсійного віку тощо) заробітку, а також здійснення заходів, пов'язаних з охороною здоров'я застрахованих осіб
Соціально-економічна компенсація ризику для населення, яке проживає в зонах спостереження	Створення та підтримання у справному стані спеціальної соціальної інфраструктури, забезпечення засобами індивідуального захисту населення, його регулярне навчання правил користування спеціальною соціальною інфраструктурою, уміння користування засобами індивідуального захисту
Спеціалізована аварійно-рятувальна служба	Професійна аварійно-рятувальна служба, яка має підготовлених рятувальників та відповідні засоби цивільного захисту і призначена для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з особливим ризиком для життя та здоров'я, зокрема для гасіння газових фонтанів, проведення водолазних та гірничорятувальних робіт
Спеціалізована служба цивільного захисту	Підприємства, установи, організації, об'єднані для виконання завдань у сфері цивільного захисту відповідної функціональної спрямованості
Спеціалізоване підприємство по поводженню з радіоактивними відходами	Підприємство (об'єднання), яке здійснює на основі ліцензії збирання радіоактивних відходів, їх переробку, перевезення, зберігання та (або) захоронення
Спеціальна обробка	Складова частина ліквідації наслідків радіаційного, хімічного, бактеріологічного забруднення і проводиться з метою відновлення готовності техніки, транспорту і особового складу формувань до виконання своїх завдань з проведення рятувальних робіт
Спеціальна соціальна інфраструктура	Об'єкти, розташовані в межах адміністративно-територіальних одиниць (обласних, районних, міських рад монофункціональних міст-супутників), на територію яких поширюються відповідні зони

	спостереження, та призначені для забезпечення життєдіяльності населення, яке проживає в зоні спостереження, зокрема навчальні заклади, заклади охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, комунікаційні об'єкти житлово-комунального господарства, мережі постачання електроенергії, газу, тепла, води та водовідведення, будівлі та споруди, призначені для їх обслуговування, автомобільні дороги, системи зв'язку тощо
Спеціальний розщеплювальний матеріал	Плутоній-239; уран-233; уран, збагачений ізотопами 235 і 233; будь-який матеріал, що містить одну або кілька із зазначених речовин
Споруда подвійного призначення	Наземна або підземна споруда, що може бути використана за основним функціональним призначенням і для захисту населення
Стихійне лихо	Природне явище, що діє з великою руйнівною силою, заподіює значну шкоду території, на якій відбувається, порушує нормальну життєдіяльність населення, завдає матеріальних збитків
Стійкість роботи об'єкта	Здатність його в надзвичайних ситуаціях випускати продукцію у запланованому обсязі, необхідної номенклатури і відповідної якості, а у випадку впливу на об'єкт уражаючих факторів, стихійних лих та виробничих аварій у мінімально короткі строки відновити своє виробництво
Стійкість хімічної речовини на місцевості	Тривалість вражаючої дії на людей, сільськогосподарських тварин, рослини і лісові насадження, які знаходяться на зараженій території
Стомлення	Загальний фізіологічний процес, який супроводжує всі види активної діяльності людини
Страховий випадок	Нещасний випадок на виробництві або професійне захворювання, що спричинили працівнику професійно зумовлену фізичну чи психічну травму
Струмівідна частина	Струмопровідний елемент, що перебуває в процесі нормальної роботи електроустановки під напругою
Ступінь вогнестійкості	Нормована характеристика вогнестійкості будинків і споруд, що визначається межею вогнестійкості основних будівельних конструкцій
Суб'єкт господарської	Юридична або фізична особа, у власності або у

діяльності	користуванні якої є хоча б один об'єкт підвищеної небезпеки
Суб'єкти страхування від нещасного випадку	Застраховані громадяни (в окремих випадках – члени їхніх сімей), страхувальники та страховик
Суміщене освітлення	Комбінація природного та штучного освітлення
Суховії	Вітри з високою температурою і низькою відносною вологістю повітря
Сучасний уражаючий засіб	Бойовий засіб озброєння військ (бойовий військовий засіб), застосування якого під час воєнних дій може призвести до погіршення здоров'я або загибелі людей, тварин і рослин, руйнування та пошкодження об'єктів економіки, завдати шкоди довкіллю, а також до виникнення вторинних вражаючих чинників
Сховище	Герметична споруда для захисту людей, в якій протягом певного часу створюються умови, що виключають вплив на них небезпечних факторів, які виникають внаслідок надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій та терористичних актів
Теплий період року	Період року, який характеризується середньодобовою температурою зовнішнього повітря більш як +10 °С
Територіальні формування	Утворюються в областях, містах, міських і сільських районах та підпорядковуються відповідному начальнику ЦО (області, міста, району)
Техногенна безпека	Відсутність ризику виникнення аварій та/або катастроф на потенційно небезпечних об'єктах, а також у суб'єктів господарювання, що можуть створити реальну загрозу їх виникнення. Техногенна безпека характеризує стан захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру. Забезпечення техногенної безпеки є особливою (специфічною) функцією захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій
Техногенна катастрофа	Широкомасштабна, відносно раптова ситуація у створених людиною технічних системах, яка являє несподівану, серйозну із непередбачуваними наслідками загрозу для суспільства. Вона є результатом миттєвого, відстроченого або тривалого впливу на людей, тварин або на зовнішнє

	середовище екологічно несприятливих фізичних, хімічних, біологічних або соціальних заходів, причиною виникнення яких була діяльність людини. Такий результат може бути наслідком її некомпетенції, помилкових або злочинних дій, що були допущені при проектуванні, будівництві або експлуатації потенційно небезпечних виробництв чи інших об'єктів
Техногенна надзвичайна ситуація	Стан, при якому внаслідок виникнення джерела техногенної надзвичайної ситуації на об'єкті, визначеній території або акваторії порушуються нормальні умови життя і діяльності людей, виникає загроза їх життю і здоров'ю, завдається шкода майну населення, економіці і довкіллю
Техногенна небезпека	Стан, внутрішньо притаманний технічній системі, виробничому або транспортному об'єкту, що реалізується у дії ураження джерела техногенної надзвичайної ситуації на людину і довкілля при його виникненні, або у вигляді прямої чи побічної шкоди для людини і навколишнього природного середовища в процесі нормальної експлуатації цих об'єктів
Технологічний блок	Апарат (установка) або група (з мінімальною кількістю) апаратів (устаткування), які в заданий час можна відключити (ізолювати) від технологічної системи без небезпечних змін режиму, що можуть призвести до розвитку аварії в суміжній апаратурі
Технологічний процес	Сукупність фізико-хімічних перетворень речовин і змін значень параметрів матеріального середовища, які проводяться з певною метою в апараті (системі взаємопов'язаних апаратів, агрегаті, машині і т.п.)
Токсини	Хімічні речовини рослинного, тваринного, мікробного походження, які мають високі токсичні властивості й можуть уражати організм людини і тварини
Токсична дія	Дія, що виникає при аваріях (катастрофах) з викидом ХНР і має наступні параметри фактору ураження: концентрація небезпечної хімічної речовини в середовищі; щільність хімічного зараження місцевості і об'єктів

Токсичність отруйних речовин	Здатність виявляти вражаючу дію на організм, викликаючи певний ефект ураження-місцеве або загальне
Транскордонний вплив аварії	Шкода, заподіяна населенню та довкіллю однієї держави внаслідок аварії, яка сталася на території іншої держави
Трипартизм	Рівне представництво трьох сторін – державних органів, працедавців і працівників під час вирішення питань охорони праці
Троїловий еквівалент	Така маса тротилового заряду, енергія при вибуху якого дорівнює енергії вибуху даного ядерного заряду
Тумани	Явища, що погіршують видимість на шляхах, створюють завади для роботи різних видів транспорту, сприяють забрудненню повітря
Ударна хвиля	Ділянка сильного стиснення повітря, розігрітого до декількох мільйонів градусів, що поширюється з надзвуковою швидкістю (335 м/с) в усі сторони від центру вибуху
Укриття населення в захисних спорудах	Комплекс заходів із завчасним будівництвом захисних споруд, а також пристосуванням наявних приміщень для захисту населення та підтримання їх у готовності до використання
Ультразвук	Хвильове коливання пружного середовища з частотою більш як 20 кГц
Ультрафіолетове випромінювання	Електромагнітне випромінювання з довжиною хвилі 6–390 нм
Умови праці	Сукупність чинників трудового процесу і виробничого середовища, які впливають на здоров'я і працездатність людини під час виконання нею трудових обов'язків
Управління ризиком	Процес прийняття рішень і здійснення заходів, спрямованих на забезпечення мінімально можливого ризику
Урагани, бурі, смерчі	Рух повітряних мас з величезною швидкістю (до 50 м/с і більше) і руйнівною силою зі значною тривалістю
Ураганний вітер	Вітер силою до 12 балів за шкалою Бофорта, зі швидкістю більше 25 м/с. Буває на більшості

	території України майже щорічно, частіше на Донбасі, в Криму і Карпатах
Уражальні чинники аварії	Фактори, що виникають під час аварії, які здатні у разі досягнення певних значень завдати збитків здоров'ю людей, довкіллю матеріальним цінностям (надлишковий тиск на фронті ударної (вибухової) хвилі, теплове навантаження від полум'я, концентрація небезпечних речовин у атмосфері, воді, ґрунті тощо)
Уражаюча дія джерела надзвичайної ситуації	Негативна загальна дія (вплив) одного чи сукупності уражаючих чинників джерела НС на людей, тварин і рослин, об'єкти економіки та довкілля
Уражаючий чинник джерела надзвичайної ситуації	Складова частина небезпечного явища або процесу, зумовлена (спричинена) джерелом надзвичайної ситуації, що характеризується фізичною, хімічною, біологічною чи іншою дією (впливом) та визначається відповідними параметрами
Уражений у надзвичайній ситуації	Людина, яка захворіла або яку травмовано чи поранено через уражаючу дію джерела небезпеки
Установка	Сукупність устаткування (апаратів), яка виконує певну функцію в технологічному процесі
Фактор ураження джерела природної НС	Складова небезпечного природного явища або процесу, що викликана джерелом природної НС і характеризується фізичними, хімічними, біологічними діями і проявами, які визначені або виражені відповідними параметрами
Фізіологія праці	Галузь фізіології, яка вивчає зміну стану організму людини в процесі різних форм трудової діяльності та розробляє найбільш сприятливі режими роботи і відпочинку
Фон	Поверхня, що безпосередньо прилягає до об'єкта розпізнавання і на якій його розглядають
Формування загального призначення	Залучаються до проведення рятувальних і інших невідкладних робіт в осередках ураження
Формування спеціалізованих	Створюються для виконання спеціальних заходів під час проведення рятувальних і інших невідкладних

служб ЦО	робіт (розвідка, надання медичної допомоги, локалізація і гасіння пожеж, проведення заходів радіаційного і хімічного захисту, ведення аварійно-технічних робіт, забезпечення охорони громадського порядку тощо)
Хімічна зброя	Один із видів зброї масового ураження, дія якої ґрунтується на використанні бойових токсичних хімічних речовин
Хімічна обстановка	Сукупність наслідків хімічного зараження території отруйними речовинами чи сильнодіючими ядучими речовинами, які впливають на діяльність об'єктів народного господарства, формування ЦО і населення
Хімічно небезпечні об'єкти	Об'єкти господарювання, при аваріях або зруйнуванні яких можуть статися техногенні небезпеки з масовим ураженням людей і навколишнього середовища СДОР
Холодний період року	Період року, який характеризується середньодобовою температурою зовнішнього повітря менш як +10 °С
Цивільний захист (ЦЗ)	Функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період
Циклони	Область низького тиску в атмосфері, причому мінімум тиску знаходиться у його центрі
Часткова санітарна обробка	Механічне очищення й обробка відкритих ділянок шкіри, зовнішньої поверхні одягу, взуття, ЗІЗ або обробка за допомогою індивідуальних протихімічних пакетів
Чергове освітлення	Штучне освітлення в неробочий період
Шар половинного ослаблення	Шар речовини, при проходженні через який інтенсивність гамма-променів або нейтронів зменшується у два рази
Швидкісний напір тиску	Динамічне навантаження, яке створюється потоком повітря
Швидкоспоруджувана захисна споруда цивільного захисту	Захисна споруда, що зводиться із спеціальних конструкцій за короткий час для захисту людей від дії засобів ураження в особливий період

Шквали	Різке короточасне (хвилини і десятки хвилин) посилення вітру, іноді до 30-70 м/сек, із зміною його напрямку, найчастіше це явище спостерігається під час грози
Щільність зараження	Кількість небезпечної хімічної речовини, яка припадає на одиницю площі
Щільність радіоактивного забруднення	Ступінь радіоактивного забруднення місцевості
Ядерна безпека	Дотримання норм, правил, стандартів та умов використання ядерних матеріалів, що забезпечують радіаційну безпеку
Ядерна підкритична установка	Об'єкт, призначений для поводження з ядерними матеріалами та розташований в межах визначеної проектом території, конструкція та технічні характеристики якого унеможливають виникнення самопідтримувальної ланцюгової реакції поділу за будь-яких умов експлуатації. До ядерних підкритичних установок належать: підкритичні збірки, джерела нейтронів, засновані на підкритичній збірці, керованій лінійним прискорювачем електронів або протонів, та інші установки, конструкція та технічні характеристики яких унеможливають виникнення самопідтримувальної ланцюгової реакції поділу за будь-яких умов експлуатації
Ядерна установка	Будь-який ядерний реактор, за винятком реактора, яким обладнаний засіб морського або повітряного транспорту з метою використання його як джерела енергії для приведення в рух цього засобу транспорту або з будь-якою іншою метою, будь-який завод, що використовує ядерне паливо для виробництва ядерного матеріалу, або будь-який завод, на якому обробляється ядерний матеріал, включаючи будь-який завод, на якому переробляється опромінене ядерне паливо, та будь-яке місце, де зберігається (складований) ядерний матеріал, за винятком місця складування, пов'язаного з перевезенням такого матеріалу, за

	умови, що декілька ядерних установок одного оператора, розташовані в одному місці, розглядаються як єдина ядерна установка
Ядерна шкода	Втрата життя, будь-які ушкодження, завдані здоров'ю людини, або будь-яка втрата майна, або шкода, заподіяна майну, або будь-яка інша втрата чи шкода, що є результатом небезпечних властивостей ядерного матеріалу на ядерній установці або ядерного матеріалу, який надходить з ядерної установки чи надсилається до неї, крім шкоди, заподіяної самій установці або транспортному засобу, яким здійснювалося перевезення
Ядерний інцидент	Будь-яка подія або ряд подій одного й того ж походження, що завдають ядерної шкоди
Ядерний матеріал	Будь-який вихідний або спеціальний розщеплювальний матеріал
Ядерний матеріал	Ядерне паливо, за винятком природного урану і збідненого урану, яке може виділяти енергію шляхом самопідтримуваного ланцюгового процесу ядерного поділу поза ядерним реактором самостійно або у комбінації з яким-небудь іншим матеріалом, та радіоактивні продукти і відходи, за винятком невеликої кількості радіоактивних продуктів, радіоактивних відходів та ядерного палива, що встановлюються нормами, правилами і стандартами з ядерної та радіаційної безпеки, за умови, що ця кількість не перевищує максимальні межі, встановлені Радою керуючих Міжнародного агентства з атомної енергії
Ядерні установки	об'єкти по виробництву ядерного палива, ядерні підкритичні установки, ядерні реактори, які включають критичні та підкритичні збірки; дослідницькі реактори; атомні електростанції; підприємства і установки по збагаченню та переробці палива, а також сховища відпрацьованого палива

ТЕРМІНИ З НЕВІДКЛАДНОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Асфіксія	Патологічний стан, що виникає внаслідок кисневого голодування організму та надлишковою концентрацією вуглекислого газу в крові. Причинами асфіксії може бути механічна перешкода на шляху току повітря в дихальних шляхах, недостатність кисню в оточуючому середовищі (наприклад, на великій висоті), ураження нервової системи, отруєння
Бригада екстреної (швидкої) медичної допомоги	Структурна одиниця станції екстреної (швидкої) медичної допомоги або центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, завданням якої є надання екстреної медичної допомоги людині у невідкладному стані безпосередньо на місці події та під час перевезення такої людини до закладу охорони здоров'я
Вивих	Зміщення кістки відносно її нормального положення в суглобі. Дія великої сили, що призвела до вивиху, може також спричинити перелом кістки та пошкодження близько розташованих нервів і кровоносних судин. Вивих зазвичай легко виявити завдяки видимій деформації суглобу
Відновне положення	Положення тіла, у яке переміщують постраждалого без свідомості. Застосовується для забезпечення прохідності дихальних шляхів – попереджає западання язика, унеможливорює потрапляння рвотних мас, слини або крові в дихальні шляхи
Гіпертонічний криз	Клінічний синдром, що характерний раптовим підвищенням артеріального тиску, появою ознак порушення функцій життєво важливих органів або реальним ризиком їхнього розвитку, а також нейровегетативними розладами. Критеріями гіпертонічного кризу є: раптовий початок, значне підвищення АТ, поява або посилення симптомів з боку органів-мішеней
Джгут	Засіб зупинки кровотечі, що являє собою собою міцну, відносно вузьку і довгу смужку будь-якого матеріалу, що накладається на кінцівку з метою притиснення судини до кісткових виступів, зменшення його просвіту, і, як наслідок, припинення або значного зменшення кровотечі

Імобілізація	Забезпечення фіксації пошкодженої кінцівки або її частини в одному положенні. Виконується за допомогою пов'язок та медичних шин
Інсульт	Гостре порушення мозкового кровообігу, при якому відбувається пошкодження тканини мозку з подальшим порушенням його функцій. Характерними для інсульту є раптова слабкість і/або оніміння обличчя, руки або ноги, зазвичай з одного боку, утруднена мова або її невиразність, раптовий сильний головний біль, запаморочення, непритомний стан
Кваліфікована лікарська медична допомога	Комплекс хірургічних і терапевтичних заходів, які виконуються лікарями відповідного профілю у лікувальних закладах і направленні на ліквідацію наслідків уражень, в першу чергу, тих, що загрожують життю постраждалих, на попередження виникнення ускладнень та лікування до кінцевих наслідків. Надається в період 8-12 годин після нещасного випадку
Кома	Глибоке пригнічення свідомості, при якому різко знижена або відсутня рефлекторна діяльність та відповідь на зовнішні подразники
Кровотеча	Витікання крові з кровоносних судин внаслідок порушення їх цілісності. За типом ушкоджених судин розрізняють артеріальні кровотечі, венозні, артеріовенозні та капілярні
Кровотеча артеріальна	Втрата крові, що виникає при пошкодженні артерій. При даному виді кровотеч кров яскраво червоного кольору, витікає з рани сильним пульсуючим струменем
Кровотеча венозна	Втрата крові, що виникає при пошкодженні вен. Кров темно-червона, витікає менш інтенсивно, ніж при артеріальних кровотечах
Невідкладний стан	Раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю та здоров'ю людини або оточуючих її людей і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи зовнішніх причин
Непритомність	Короткочасна втрата свідомості, зумовлена гострим транзиторним порушення мозкового кровообігу. Супроводжується відчуттям запорочення, зблідненням шкірних покривів, загальною слабкістю, нудотою. Триває від декількох секунд до 20 хвилин. Є найлегшою і

	швидко минаючою формою гострої судинної недостатності
Непрохідність дихальних шляхів	Стан, обумовлений потраплянням чужорідного тіла в дихальні шляхи постраждалого, що супроводжується порушенням їх прохідності
Нещасний випадок	Обмежена в часі подія або раптовий вплив навколишнього середовища на організм людини, що веде до ушкодження органів або порушення їхньої функції
Обсяг медичної допомоги	Передбачений типовий перелік лікувально-профілактичних заходів, який виконується на даному етапі медичної евакуації відносно окремих категорій постраждалих за певними медичними показами та відповідно до конкретних умов й можливостей етапу медичної евакуації
Оглушення	Порушення свідомості, при якому значно підвищується поріг сприйняття всіх зовнішніх подразників. Характеризується сонливістю і загальмованістю пацієнта, уповільненим утворенням асоціацій, утрудненням їх плину
Ознаки життя	Група з найважливіших медичних ознак, які вказують на стан життєвих функцій організму. До ознак життя належить дихання, серцебиття, наявність пульсу на артеріях, реакція зіниць на світло. При наявності будь-якої з цих ознак необхідно розпочинати комплекс реанімаційних заходів. Відсутність цих ознак не є свідченням остаточної загибелі людини, а є показником клінічної смерті, при якій постраждалому необхідно надати допомогу в повному обсязі
Ознаки смерті	Ознаки припинення життєдіяльності організму. ОС поділяються на ранні та пізні. До ранніх ознак смерті відноситься висихання рогівки (симптом плаваючої крижини) та симптом Белоглазова («котяче око» - зіниця стає вертикальною при натисканні на очне яблуко з двох сторін). До пізніх ознак смерті відноситься трупне задубіння, поява трупних плям, охолодження тіла. За наявності цих ознак проведення ресусуїтації є недоцільним
Опік	Пошкодження шкіри та прилеглих тканин внаслідок дії високих температур, хімічних речовин, електричного струму або іонізуючого випромінювання

Отруєння	Патологічний стан, що виникає внаслідок екзогенного потрапляння в організм людини хімічних речовин, що здатні викликати порушення його фізіологічних функцій та призвести до смерті
Перелом	Порушення цілісності кісткової тканини. Виникає внаслідок механічного впливу на кістку або через патологічний процес в самій кістці (пухлина, інфекція). Переломи бувають повні та неповні, закриті та відкриті
Перелом відкритий	Часткове або повне порушення цілісності кістки з одночасним пошкодженням шкірних покривів у ділянці перелому
Перелом закритий	Часткове або повне порушення цілісності кістки без пошкодження шкірних покривів у ділянці перелому
Перша долікарська (фельдшерська) допомога	Комплекс заходів, що надається безпосередньо на місці пригоди або поблизу від нього з використанням підручних засобів. Метою першої долікарської допомоги є порятунок життя та попередження розвитку несприятливих наслідків. ПДД відіграє важливу роль у подальшому лікуванні потерпілих і хворих, сприяє скороченню термінів їх медичної та трудової реабілітації. Надається в період 1,5-2 години після виникнення ушкодження
Перша лікарська медична допомога	Комплекс лікувально-профілактичних заходів, виконуваних лікарями на першому етапі медичної евакуації з метою виявлення наслідків уражень, безпосередніх загроз ураження життя, попереджень про розвиток ранової інфекції і підготовки уражених до евакуації
Перша некваліфікована медична допомога	Комплекс заходів, спрямований на негайне припинення дії пошкоджуючих факторів, переміщення (евакуацію) потерпілого з несприятливих умов, надання йому допомоги і організацію транспортування у медичний заклад. Надається в перші 30 хв після нещасного випадку
Пов'язка	М'яке або жорстке пристосування, що закріплює перев'язувальний матеріал (іноді містить лікарські або інші речовини) на поверхні тіла хворого
Рана	Механічне порушення анатомічної цілісності покривів тіла (шкіра та слизові оболонки), може супроводжуватись ураженням прилеглих тканин. Ознаки рани: біль, кровотеча, зяння. За характером поранення виділяють

	колоті, різані, забиті, рвані, скальповані, рубані, укушені, вогнепальні та комбіновані рани. За характером проникнення в порожнини тіла рани поділяються на проникаючі та непроникаючі
Ресусcitaція	Невідкладна медична комплексна процедура, спрямована на відновлення життєдіяльності організму та виведення його зі стану клінічної смерті. Включає штучну вентиляцію легень (штучне дихання) та компресії грудної клітки (непрямий масаж серця)
Смерть біологічна	Незворотне припинення фізіологічних процесів в клітинах і тканинах організму
Смерть клінічна	Оборотний етап смерті, перехідний період між життям і біологічною смертю. На даному етапі припиняється діяльність серця, відбувається зупинка дихання, повністю зникають всі зовнішні ознаки життєдіяльності організму. При цьому гіпоксія (кисневе голодування) не викликає незворотних змін в найбільш чутливих до неї органах і системах
Сопор	Стан глибокого пригнічення свідомості, при якому зберігається рефлекторна діяльність у відповідь на біль, голосні звуки, яскраве світло. Довільні реакції на зовнішні подразники відсутні
Спеціалізована медична допомога	Вищий вид кваліфікованої медичної допомоги, що передбачає найбільш повне й широке використання останніх досягнень медичної науки і практики лікування потерпілих. Надається лікарями – фахівцями в спеціалізованих лікувальних установах із застосуванням необхідного медичного оснащення
Судоми	Мимовільні неконтрольовані скорочення м'язів, викликані підвищеною збудливістю або подразненням рухових нейронів на різних рівнях нервової системи. За механізмом розвитку вони поділяються на епілептичні (викликані патологічним синхронним розрядженням великої групи нейронів) або неепілептичні
Тампонада	Введення в рану ватних або марлевих тампонів з метою зупинки кровотечі. Для досягнення гемостатичного ефекту тампони повинні заповнювати рану і чинити тиск на тканини, що кровоточать. Застосовується у випадках неможливості (через глибини пошкодження) або недоцільності накладання джгута

Шина	Медичний виріб, що застосовується для фіксації пошкодженої кінцівки або її частини. На відміну від пов'язки, шина обов'язково має містити твердий каркас для забезпечення надійної фіксації кінцівки. Шини поділяють на постійні (лікувальні) та тимчасові. Ш. можуть бути виготовлені з підручних матеріалів прямо на місці пригоди
Шкала коми Глазго	Шкала для оцінки ступеня порушення свідомості і коми дітей старше 4-х років і дорослих. Складається з трьох тестів, що оцінюють реакцію відкривання очей, а також мовні і рухові реакції. За кожен тест нараховується певна кількість балів. Мінімальна кількість балів - 3 відповідає глибокій комі, максимальна кількість балів 15 свідчить про непорушену свідомість
Шок	Генералізована недостатність кровообігу, що виникає в разі невідповідності об'єму циркулюючої крові потребам тканин організму. До ознак шоку належати: зниження артеріального тиску, прискорення серцебиття понад, збільшення частоти дихальних рухів, різка загальна слабкість, блідість шкірних покривів, анурія
Шок анафілактичний	Сукупність патологічних змін в організмі, що виникають внаслідок алергічної реакції. Внаслідок вивільнення медіаторів запалення відбувається розширення судин, при цьому об'єм циркулюючої крові залишається незмінним та не може забезпечити адекватну гемодинаміку
Шок гіповолемічний	Патологічний стан, що виникає внаслідок різкого зменшення об'єму циркулюючої крові (наприклад, кровотечі, масивна втрата рідини через діарею або блювання, опікова хвороба)
Шок кардіогенний	Патологічний стан, що виникає внаслідок порушення скорочувальної здатності серця і призводить до недостатнього кровопостачання життєво важливих органів. Найчастіше кардіогенний шок виникає внаслідок інфаркту міокарда

ТЕРМІНИ З УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ

Якість	Сукупність властивостей і характеристик продукції, які надають їй здатність задовольняти обумовлені або передбачувані потреби.
Адаптація клінічних настанов	Процес аналізу прототипів з точки зору їх відповідності національній ресурсній і нормативній базі, можливості реалізації в Україні та фінансового забезпечення, використаних термінів та лікарських спеціальностей, переліку дозволених до застосування в Україні лікарських засобів та обладнання, з подальшим обґрунтуванням заходів, необхідних для імплементації положень КН з високим рівнем доведеності
Акредитація	Офіційне визнання статусу закладу охорони здоров'я, наявності в ньому умов для надання певного рівня медико-санітарної допомоги, підтвердження його відповідності встановленим критеріям і гарантії високої якості професійної діяльності
Атестація	Результат, який вказує на те, що дана особа відповідає критеріям, встановленим організацією, що атестує
Аудит (перевірка) якості	Систематичне незалежне дослідження для встановлення того, чи відповідають планам діяльність в сфері якості і отримані результати, наскільки ефективно реалізуються дані плани і чи підходять вони для досягнення поставлених цілей
Безперервне покращання якості	Управлінська діяльність по безперервному вивченню та удосконаленню процесів надання медичної допомоги з метою задоволення потреб пацієнтів і інших споживачів
Бенчмаркінг	Метод, за допомогою якого та чи інша організація вимірює ефективність своєї діяльності в порівнянні з ефективністю діяльності кращих у своєму класі організацій, визначає, як дані організації досягли такого рівня ефективності, і використовує отриману інформацію для вдосконалення своєї діяльності. До об'єктів бенчмаркінгу можуть належати стратегії, операції і процеси. (Словник термінів з якості складений

Впровадження клінічних настанов і стандартів медичної допомоги	Система заходів із поширення та застосування на практиці стандартів медичної допомоги, розроблених на основі клінічних настанов
Демінга-Шухарта цикл	Цикл «планування — виконання — вивчення — прийняття заходів»
Доказова медицина	Добросовісне, точне і свідоме використання кращих результатів клінічних досліджень для вибору лікування конкретного хворого
Доступність медичної допомоги	Доступність медичної допомоги — це вільний доступ до служб охорони здоров'я незалежно від географічних, економічних, соціальних, культурних, організаційних чи мовних бар'єрів
Ефективність	Досягнення запланованого результату шляхом мінімального використання ресурсів
Забезпечення якості	Складова частина управління якістю, зосереджена на створенні впевненості в тому, що вимоги до якості буде виконано
Загальне управління якістю	Стиль менеджменту, заснований на участі всіх членів організації у поліпшенні якості процесів, продукції, послуг і корпоративної культури
Індикатори	Встановлені критерії, що допомагають визначити, наскільки організація задовольняє потреби споживачів та виконує інші вимоги до своєї виробничої та фінансової діяльності
Індикатор/показник якості медичної допомоги	Кількісний або якісний показник, відносно якого існують докази чи консенсус щодо його безпосереднього впливу на якість медичної допомоги; визначається ретроспективно.
Клінічна настанова	Документ, що містить систематизовані положення стосовно медичної та медико-соціальної допомоги, розроблені з використанням методології доказової медицини на основі підтвердження їх надійності та доведеності, і має на меті надання допомоги лікарю і пацієнту в прийнятті раціонального рішення в різних клінічних ситуаціях

Клінічний аудит	Процес поліпшення якості медичної допомоги за допомогою систематичної перевірки наданої медичної допомоги з використанням чітко сформульованих критеріїв і з подальшим внесенням змін. На основі перевірки і ретроспективної оцінки елементів структури, процесу і результату медичної допомоги визначаються необхідні для підвищення якості перетворення на індивідуальному, колективному або організаційному рівнях. Подальший проспективний моніторинг підтверджує або спростовує доцільність змін медичної допомоги
Контроль	Вимірювання, дослідження, тестування і перевірка однієї або кількох характеристик продукції або послуги та співставлення результатів з встановленими вимогами для визначення досягнутого відповідності по кожній характеристиці
Контроль якості	Складова частина управління якістю , зосереджена на виконанні вимог до якості
Ліцензування	Ліцензування — видача, переоформлення, анулювання ліцензій, видача дублікатів ліцензій , ведення ліцензійних справ та ліцензійних реєстрів, контроль за додержанням ліцензіатами ліцензійних умов, видача розпоряджень про усунення порушень ліцензійних умов, а також розпоряджень про усунення порушень законодавства у сфері ліцензування
Локальний протокол медичної допомоги	Нормативний документ регіонального рівня, що спрямований на забезпечення надання безперервної, ефективної та економічно доцільної медичної допомоги при певних захворюваннях та інших патологічних станах відповідно до уніфікованого клінічного протоколу медичної допомоги, забезпечує координацію та упорядкування за часовим графіком технологій та методів надання медичної допомоги багато- (міждисциплінарного змісту, регламентує реєстрацію медичної інформації і ведення клінічного аудиту; затверджується головним лікарем лікувально-профілактичного закладу
Мета-аналіз	Статистичний аналіз, узагальнюючий результати

	декількох досліджень однієї і тієї ж проблеми (звичайно, ефективності методів лікування, профілактики, діагностики). Об'єднання досліджень забезпечує більшу вибірку для аналізу та більшу статистичну потужність об'єднаних досліджень. Використовується для підвищення доказовості або впевненості щодо висновків про ефективність використовуваних методів
Методологія розробки клінічних рекомендацій з позиції доказової медицини	Комплекс методичних, інформаційних та організаційних заходів, що ґрунтується на систематичному узагальненні наукових доказів, які отримані в ході клінічних досліджень високої якості (насамперед рандомізованих, контрольованих)
Моніторинг	Систематичний процес збору інформації щодо результативності клінічної або неклінічної діяльності, роботи або систем. Моніторинг може бути періодичним або безперервним. Він також може застосовуватись відносно конкретних проблемних питань або для перевірки ключових частин роботи
Нерівність Справедливості/рівність в охороні здоров'я	Нерівність у рівні здоров'я може бути визначена як відмінності в стані здоров'я або в розподілі детермінант здоров'я між різними групами населення. Організація системи охорони здоров'я, що забезпечує зменшення відмінностей в показниках здоров'я у представників різних соціально-економічних груп
Оцінка	Систематичний процес оцінювання в ході збору і аналізу даних для визначення поточного, попереднього або прогнозованого виконання організацією вимог будь-якого стандарту
Оцінка якості медичної допомоги	Визначення відповідності наданої медичної допомоги встановленим на даний час стандартам, очікуванням і потребам окремих пацієнтів і груп населення
Оцінка медичних технологій	Медична технологія — сукупність і порядок різних заходів, методів діагностики, лікування, реабілітації, профілактики, необхідних для досягнення конкретних результатів в рамках надання медичної допомоги. Оцінка медичних технологій передбачає систематичне

	структуроване дослідження безпеки, клінічної ефективності та дієвості, а також аналіз ефективності витрат, організаційних, економічних, соціальних, правових та етичних наслідків поширення і використання медичних технологій, як нових, так і тих, що традиційно використовуються
Планування якості	Складова частина управління якістю, зосереджена на встановленні цілей у сфері якості і на визначенні операційних процесів та відповідних ресурсів, необхідних для досягнення цілей у сфері якості
Поліпшення якості	Складова частина управління якістю, зосереджена на збільшенні здатності виконати вимоги до якості
Політика в сфері якості	Загальні наміри та спрямованість організації, пов'язані з якістю, офіційно сформульовані найвищим керівництвом
Рандомізація	Спосіб випадкового розподілу об'єктів дослідження в основну та контрольну групи з використанням спеціальних засобів (таблиць випадкових чисел і т.і.). За допомогою рандомізації зводяться до мінімуму відмінності між групами по відомих та невідомих перемінних, ознаках, що потенційно впливають на результат, який вивчається
Рандомізоване клінічне дослідження	Дослідження діагностичного тесту, методу профілактики або лікування, в якому учасники у випадковому порядку розподіляються на соновну та контрольну групи, після чого за ними здійснюється спостереження для визначення ефекту втручання
Результативність	Ступінь, в якому медичні втручання (враховуючи сучасний рівень знань) поліпшують здоров'я в звичайних практичних умовах. Обставини, що визначають відмінності між звичайними умовами надання медичної допомоги та контрольованими клінічними дослідженнями. Включають супутні захворювання пацієнтів, внаслідок чого неможливо точно передбачити, чи буде пацієнт дотримуватися схем лікування, а також відмінності в практиці надання медичних послуг
Реінжиніринг	Проривний підхід до реструктуризації всієї організації та її

	процесів
Сертифікація	Формальне визнання відповідності встановленим стандартам (напр. серії стандартів ISO 9000 для систем якості) ратифіковане зовнішнім оцінюванням уповноваженого аудитора
Систематичний огляд даних клінічних досліджень	Ефективна наукова технологія виявлення і узагальнення даних про ефективність втручань, що дозволяє оцінити узагальнюваність і надійність результатів клінічних досліджень і виявити дані, які не узгоджуються
Стандартизація	Використання єдиних підходів і процедур для управління процесами
Стандарт медичної допомоги	Нормативний документ державного рівня, що визначає норми, вимоги до організації і критерії якості надання медичної допомоги, а також індикатори, за якими в подальшому здійснюється аудит на різних рівнях управління системою забезпечення якості; розробляється на основі клінічних настанов з урахуванням можливостей системи охорони здоров'я і затверджується Міністерством охорони здоров'я або уповноваженим органом центральної виконавчої влади в сфері охорони здоров'я
Стандартизація в охороні здоров'я	Це діяльність, спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкування в охороні здоров'я шляхом розробки і встановлення вимог, норм, правил, характеристик умов, продукції, технологій, робіт, послуг, що застосовуються в охороні здоров'я
Уніфікований клінічний протокол медичної допомоги	Нормативний акт державного рівня, що розробляється на основі клінічних настанов з урахуванням можливостей системи охорони здоров'я (а в разі наяви стандарту медичної допомоги, то і у відповідності до нього). Покроково визначає процес надання медичної допомоги, обсяг та її результати при певному захворюванні, затверджується Міністерством охорони здоров'я
Управління якістю	Скоординована діяльність, яка полягає у спрямуванні та контролюванні організації щодо якості
Державний формуляр	Перелік лікарських засобів, зареєстрованих в Україні, що включає ліки з доведеною ефективністю, допустимою

лікарських засобів	безпекою та економічно вигідним використанням
Локальний формуляр лікарських засобів закладу охорони здоров'я	Перелік лікарських засобів з найбільшою доказовою базою щодо їх ефективності, безпеки та економічно вигідного використання коштів закладу охорони здоров'я, що затверджується керівником закладу охорони здоров'я за погодженням з Міністерством охорони здоров'я Автономної Республіки Крим, управліннями охорони здоров'я обласної, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій
Регіональний формуляр лікарських засобів	Перелік лікарських засобів з найбільшою доказовою базою щодо їх ефективності, безпеки та економічно вигідного використання в даному регіоні, затверджений наказом Міністерства охорони здоров'я Автономної Республіки Крим, управліннями охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій.
Цілі в сфері якості	Те, чого прагнуть, або до чого прямують у сфері якості
Якість медичного обслуговування	Якісне медичне обслуговування — це обслуговування, при якому ресурси організуються таким чином, щоб з максимальною ефективністю і безпечністю задовольняти медико-санітарні потреби тих, хто найбільш усього потребує допомоги, проводити профілактику і лікування без непотрібних витрат і відповідно до вимог найвищого рівня

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

Єдиний термінологічний словник (Глосарій) з питань управління якості медичної допомоги. Затверджено наказом МОЗ України «20»07 2011 № 427

Зав'ялова Т.В. Глосарій термів та понять з курсу «Основи наукових досліджень» [Текст] : навч.-метод. вид. / Т.В. Зав'ялова, О.В. Непша. – Мелітополь : ТОВ Колор Принт, 2019. – 84 с. – ISBN 978- 966-2489-84-2

Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2002-19>

Закон України Основи законодавства України про охорону здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>

Закон України Про освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

Закон України Про вищу освіту [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>

Качество медицинской помощи. Глоссарий – Россия – США, 1999. – 61с.»)

Качество медицинской помощи. Глоссарий — Россия — США, 1999. — 61с.

Медико-правовий тлумачний словник/ За ред.. І.Я.Сенюти. – Львів: Вид-во ЛЮБФ «Медицина і право», 2010 – 540 с.

Наказ Міністерство охорони здоров'я України № 529 від 22.07.2009 «Про створення формулярної системи забезпечення лікарськими засобами закладів охорони здоров'я»

Наказ МОЗ України та АМН України від 19.02.2009 р. № 102/18 «Про затвердження методичних рекомендацій «Уніфікована методика з розробки клінічних настанов, медичних стандартів, уніфікованих клінічних протоколів медичної допомоги, локальних протоколів медичної допомоги (клінічних маршрутів пацієнтів) на засадах доказової медицини (частина перша)» у редакції наказу МОЗ України та НАМН України від 20.07.2010 р. № 594/71

Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад. : І. І. Бабин, Я. Я. Болюбаш, А. А. Гармаш й ін.; за ред. Д. В. Табачника і В. Г. Кременя. – К. : ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2011. – 100 с.

Національні Стандарти. Клінічне керівництво та управління ризиками: досягнення безпечної, ефективної, пацієнт — орієнтованої допомоги та послуг. NHS QIS, 2005 р. ISBN 1-84404-340-1

Пакети медичних послуг. Зміст та підхід до контрагування закладів охорони здоров'я. Національна служба здоров'я України. 07.02.2020. – 67 с.

Постанова Кабінету Міністрів України № 765 від 15.07.1997 «Про затвердження Порядку державної акредитації закладу охорони здоров'я».

Путеводитель читателя медицинской литературы. Принципы клинической практики, основанной на доказанном. Рабочая группа пот

доказательной медицине/Под ред Гордона Гайятта и Драммонда Ренни. — М.: Медиа Сфера. — 382 с.

Реброва О.Ю. Статистический анализ медицинских данных. Применение пакета прикладных программ Statistica. М.: Медиа Сфера, 2002. — 312 с.

Руководство по разработке стратегий обеспечения качества и безопасности с позиции систем здравоохранения // Европейское региональное бюро Всемирной организации здравоохранения, 2008. — 86 с.

Словник термінів з якості складений співробітниками журналу Quality Progress Д. Нелсеном і С. Деніелс, членами Американської організації якості Д. Боссартом, Р.Д.Рейдом, Дж. Руні і С. Руні, надрукований у 2007 році в червневому номері журналу Quality Progress.

Термінологічний словник з охорони праці, цивільного захисту та безпеки життєдіяльності : навч. посіб. для студентів усіх спеціальностей будь-якої форми навчання : 2-ге вид., доп. / Укл. : М. І. Лазуткін, Г. І. Слинко, М. О. Журавель – Запоріжжя: ЗНТУ, 2019. – 154 с.

Термінологічний словник з основ підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів післядипломної педагогічної освіти / авт. кол.: Є. Р. Чернишова, Н. В. Гузій, В. П. Ляхоцький [та ін.]; за наук. ред. Є. Р. Чернишової; Держ. вищ. навч. заклад «Ун-т менедж. освіти». — К.: ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2014. — 230 с.

Термінологічний словник з цивільного захисту/ М. А. Томчук, О.В. Христич, О. В. Поліщук, Л.І. Рябчук. Вінниця. 2015- 39 с

Шарабчиев Ю. Т., Дудина Т.В. Доступность и качество медицинской помощи: слагаемые успеха// Медицинские новости. — 2009. — №12. — С. 6–12

Як організувати систему надання первинної медичної допомоги на місцевому рівні. Операційне керівництво / Баценко Д., Брагінський П., Бучма М. та ін. Міністерство охорони здоров'я України, Проект USAID «Реформа ВІЛ-послуг у дії», ТОВ «Агентство «Україна» К., 2018. 368 с.

Терміни в системі громадського здоров'я

Термінологічний словник

Друга частина

Укладачі:

*Слабкий Г.О., Миронюк І.С., Брич В.В.,
Білак-Лук'янчук В.Й., Маркович В.П., Скрип В.В., Кручаниця В.В., Іваць-
Чабіна А.Ф., Фейса І.І., Миронюк В.І., Гуцол І.Я., Дуб М.М., Покотій Н.Й.,
Левенець Н.Г., Кабацій Н.О., Левко Л.В. В.*